

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra západoevropských studií

Barbora Potůčková

**Britská bezpečnostní politika: mezi USA a
Evropou, 1998-2003**

Rigorózní práce

Praha 2008

Autor práce: **Barbora Potůčková**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2008

Hodnocení:

Bibliografický záznam

POTŮČKOVÁ, Barbora. *Britská bezpečnostní politika: mezi USA a Evropou, 1998-2003*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra západoevropských studií, 2008. 122 s. Vedoucí rigorózní práce Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc.

Anotace

Rigorózní práce „Britská bezpečnostní politika: mezi USA a Evropou, 1998-2003“ pojednává o britské bezpečnostní politice v období mezi rokem 1998, kdy se Británie ujala vedení Evropské bezpečnostní a obranné politiky, a rokem 2003, kdy došlo k poslední zásadní krizi v transatlantických vztazích v souvislosti s válkou v Iráku. Zvláštní pozornost je věnována britským vztahům s USA a s Evropou, neboť práce zkoumá aplikaci a efektivitu strategie transatlantického mostu, kterou ve zkoumaném období oživil britský premiér Tony Blair. Podstatou tohoto konceptu je předpoklad, že tradiční těsné spojení s USA lze využít k posílení britského vlivu v Evropě a že naopak případná pozice Británie v čele Evropy by Londýnu přinesla větší šanci ovlivnit politiku USA. Součástí této strategie je snaha o zajištění transatlantického konsenzu v základních otázkách. Kulisu výzkumu tvoří vývoj událostí, které jsou významné z hlediska britské a transatlantické bezpečnosti zkoumaného období. Práce proto sleduje zejména britský postoj k Evropské bezpečnostní a obranné politice, vztah Británie vůči americké „válce proti teroru“, kterou odstartovaly teroristické útoky z 11. září 2001, a Blairovo úsilí o uplatnění strategie transatlantického mostu v tomto období. Analýza shledává, že Blairovo úsilí o zprostředkování euro-amerického konsenzu bylo v zásadě neúspěšné a že křehčí vztahy mezi USA a Evropou a nízké efekty strategie transatlantického mostu na míru britského vlivu na obě tyto entity činí tento koncept méně atraktivním než v minulosti.

Annotation

Diploma thesis „British security policy: between USA and Europe, 1998-2003“ analyses British foreign and defence policy since British Prime Minister Tony Blair started to engage in European defence in 1998 until the aftermath of the Iraq war in 2003. Special emphasis is given to Blair's strategy of transatlantic bridge whereby he seeks to maintain and increase British influence on American foreign and defence policy as well as on European matters. The principle of the strategy embraces a belief that the traditional alliance with the USA can be used to boost British influence in Europe and at the same time a stronger British position within European Union can amplify British voice in Washington. Therefore implementation of the strategy includes efforts to reinforce British relations with the USA and with European states, and to ensure transatlantic concordance over main issues. The work pursues Blair's exertion of the strategy and evaluates its success and efficiency in terms of the extent of British influence achieved on both sides of the Atlantic.

The work concludes that Blair's efforts to mediate transatlantic consensus turned out to be, despite his remarkable determination, unsuccessful. The strategy of transatlantic bridge appears to lack efficiency while it remains increasingly demanding in terms of its execution. The attractiveness of the strategy found itself on its decline in the light of more fragile transatlantic relations of recent years.

Klíčová slova

Británie, Blair, britská, bezpečnostní, zahraniční, obranná, politika, vztahy, USA, Evropa.

Keywords

Britain, Blair, British, security, foreign, defence, policy, relations, USA, Europe.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 18. února 2008

Barbora Potůčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní prof. Lence Rovné za cenné konzultace, zejména proto, že mi ve chvíli, kdy jsem ve složité problematice ztrácela orientaci, pomohly nalézt ten správný směr.

OBSAH

1. ÚVOD.....	8
1.1. Vymezení tématu.....	8
1.2. Teorie a metody.....	10
1.3. Vymezení některých pojmů.....	11
1.4. Zhodnocení zdrojů.....	13
2. HISTORICKÝ EXKURZ.....	17
3. VÝCHODISKA.....	23
3.1. Institucionální, finanční a materiální rámec britské strategické kultury.....	23
3.2. Co přináší New Labour a Blair.....	26
3.3. Strategické dokumenty.....	33
3.4. Shrnutí.....	44
4. BRITÁNIE MEZI USA A EVROPOU.....	47
4.1. Saint-Malo.....	47
4.2. Efekty 11. září.....	62
4.3. Blairova cesta do Iráku.....	75
5. ZÁVĚRY.....	97
5.1. Shrnutí dílčích nálezů.....	97
5.2. Závěr analýzy.....	101
5.3. Výhled do budoucna.....	102
RESUMÉ.....	107
SUMMARY.....	108
Seznam použitých zkratk.....	109
PRAMENY A LITERATURA.....	110

1. ÚVOD

1.1. Vymezení tématu

Velká Británie je významným aktérem světového mezinárodního systému a největší vojenskou mocností Evropy. Množství a povaha jejích vojenských kapacit, výše obranných rozpočtů a silná pozice ve světových organizacích a aliancích z ní činí hráče, jehož účast je nezbytným předpokladem pro relevanci jakéhokoli evropského obranného projektu a jehož spojenectví zároveň tradičně vyhledávají Spojené státy. Británie se po celou druhou polovinu 20. století ráda viděla v roli mostu mezi Evropou a Amerikou a obratně využívala této pozice ke svému prospěchu, především k udržení míry svého vlivu.

Od konce studené války se však Británie potýká s nutností přehodnotit svou bezpečnostní politiku, přičemž musí brát v úvahu zcela nové skutečnosti a trendy. 90. léta 20. století byla obdobím dynamické transformace geopolitického uspořádání, jehož nová podoba byla dlouho nejasná a těžko uchopitelná. Konec století byl tak obdobím hledání odpovědí na otázky, co bude dál a jak se na to připravit. Nová situace změnila roli mnohých aktérů mezinárodních vztahů a ti se s touto skutečností dodnes více či méně úspěšně vyrovnávají.

Spojené státy americké se ocitly v pozici světového hegemonu. Způsob, jak tuto výjimečnou roli využít, je předmětem živých diskuzí nejen na americké půdě. S jistým odstupem však již můžeme vyhodnotit, že USA vnímají svou národní bezpečnost i nadále v širokém, globálním smyslu, oblasti jejich strategických zájmů se však mění. Kupříkladu, americká ochota angažovat se v bezpečnostních otázkách, kterým čelí Evropa, se významně snížila. Ohlédnutí za posledními roky nám dále napoví, že USA jsou připraveny řešit otázky své bezpečnosti stále více jednostranně, což je nepříjemnou novinkou pro evropské členy transatlantické aliance. Podporu dalších států, NATO či Rady bezpečnosti OSN sice USA zpravidla vyhledávají, její absence je však příliš netrápí. Jak se ukázalo například při operaci Trvalá svoboda v Afghánistánu, v některých případech je dokonce mezinárodní spolupráce Spojeným státům zřetelně na obtíž.

Není proto divu, že také vztahy v rámci NATO doznaly mnohých změn. Severoatlantická aliance musela přehodnotit svůj smysl a rozšířit chápání svého, původně úzkého obranného účelu, aby si udržela svůj význam v postbipolárním světě.

Aby však byla i nadále platformou pro řešení euroatlantické bezpečnosti, je nezbytná též reforma kapacit evropského pilíře této aliance, který nesmírně zaostává za kapacitami USA. Dokud v tomto ohledu nedojde k pokroku, nebude mít NATO pro Spojené státy velký význam, což není dobrá zpráva pro všechny, kterým leží na srdci evropská bezpečnost.

Výrazné změny zaznamenáme také, obrátíme-li svou pozornost na evropský kontinent. Počet členů Evropské unie se zdvojnásobil, snížila se ochota akceptovat hegemonii USA a vzrostly bezpečnostní obavy. Většina evropských států navíc nesdílí americký názor na to, jakým způsobem je třeba postupovat při zvládání bezpečnostních krizí, a prosazuje multilaterální řešení. Evropská a americká vize světa se vzdálily a spolu s nimi i prostor a ochota pro spolupráci.

A jak se s novou bezpečnostní situací vyrovnává Velká Británie, nevelká ostrovní země, teritoriálně spoutaná s evropským kontinentem, ale globálními ambicemi a idejemi blízka severoamerickým břehům? Předkládaná práce bude na tuto otázku hledat odpověď. Především se však pokusí analyzovat specifické hledisko britské bezpečnostní politiky, a to již zmíněnou strategii transatlantického mostu. Tony Blair, který se stal britským premiérem v roce 1997, se této strategii chopil s obnoveným nasazením. Byl totiž přesvědčen, že tradiční těsné spojení s USA lze využít k posílení britského vlivu v Evropě a že postaví-li Británii do čela Evropy, bude mít zase větší šanci ovlivnit politiku USA. Nezbytnou součástí této strategie tvoří snaha o zajištění transatlantického konsenzu v základních otázkách.

Cílem mé práce je tedy analyzovat, jakým způsobem utvářela Británie svou bezpečnostní politiku v období let 1998 až 2003, přičemž bude akcentován vývoj vztahů s USA a s Evropou. Budu sledovat zejména Blairovu snahu o zprostředkování transatlantické shody a hodnotit, zda strategie skutečně přispívá k posílení britského vlivu v USA a v Evropě. Hypotézou této práce je, že efekty britského úsilí o posílení transatlantických vazeb byly ve zkoumaném období spíše neúspěšné a s nimi i Blairova strategie transatlantického mostu. Tuto tezi budu testovat na řadě momentů.

Kulisou mé analýzy bude vývoj událostí, které jsou významné z hlediska britské a transatlantické bezpečnosti tohoto období. Pozornost bude věnována tomu, z čeho vycházeli a jaké kroky nakonec volili britští státníci, zejména pak Tony Blair, při tvorbě politických odpovědí na relevantní události a procesy ve zkoumaném období. Vodící nití této analýzy bude právě Blairova snaha o udržení transatlantického mostu, což dělí tuto práci na dvě části. První část je vymezena lety 1998 a 2001 a má výrazně evropský

akcent, což zrcadlí britskou bezpečnostní strategii tohoto období. Rok 1998 je totiž momentem, kdy si Británie uvědomila, že pokud chce udržet transatlantické bezpečnostní pouto, musí Evropa rozšířit a zkvalitnit své vojenské kapacity, aby mohla být do budoucna (sice slabým, ale) partnerem Spojeným státům. Ve snaze podpořit evropský pilíř NATO (ale i z dalších důvodů) se proto Británie v roce 1998 ujímá vedení evropské bezpečnostní a obranné politiky. Britský zápal pro budování evropské obrany ztlačil s teroristickými útoky, ke kterým došlo 11. září 2001. S tím, jak se britská pozornost obrátila k americkému spojenci, končí i evropský akcent této práce. Její druhá část sleduje britský diplomatický boj za udržení transatlantické jednoty v následujících dvou letech, tedy především souvislosti války v Afghánistánu a v Iráku. Svou analýzu končím v roce 2003, neboť irácká krize byla zatím poslední velkou zkouškou britského transatlantického mostu.

Práci strukturuji do pěti kapitol. První kapitolu bude tvořit úvod a zhodnocení literatury. Druhá kapitola bude historickým úvodem do problematiky britské bezpečnostní politiky a transatlantických vztahů. Ve třetí kapitole se budu podrobně věnovat východiskům britské bezpečnostní politiky, které umožní lepší pochopení britských kroků ve zkoumaném období. Vyložím především způsob, jakými byla v „Blairově“ Británii tvořena bezpečnostně-politická rozhodnutí, jaké má Británie vojenské kapacity (a jak silnou kartou si tedy může dovolit hrát), co o britské bezpečnostní politice hlásají oficiální strategické dokumenty a jak bezpečnostní politiku utváří ideologické pozadí New Labour a osobní charakteristiky Tonyho Blaira. Těžiště mé analýzy se bude nacházet až ve čtvrté části této práce. V poslední, páté, kapitole, shrnu dílčí nálezy, ke kterým dospěji během své analýzy, a zhodnotím, zda jejich profil odpovídá hypotéze této práce. Zároveň se pokusím vyzkoumat, zda všechny nesnáze zkoumaného období změnily Blairovu percepci pozice Británie v transatlantických bezpečnostních vztazích. Na závěr se zamyslím nad tím, jaký má strategie transatlantického mostu do budoucna potenciál úspěšnosti a do jaké míry lze očekávat, že bude Británie v této strategii pokračovat, a to s akcentem na očekávaný nástup Gordona Browna do premiérského křesla.

1.2. Teorie a metody

Teoretickým východiskem mi bude nový širší koncept bezpečnosti, který rozšiřuje tradiční ryze vojensko-obranné pojetí bezpečnosti o nevojenské zdroje hrozeb,

kteří pocházejí například ze společnosti či přírody.¹ Důvodem pro volbu tohoto hlediska analýzy je především fakt, že tento pohled na bezpečnost začali na konci 90. let uplatňovat (jako první v Evropě) britští stratégové a promítají ho do britské strategické kultury. Strategické dokumenty britského Ministerstva obrany proto rozeznávají i takové bezpečnostní hrozby, jakými jsou terorismus, mezinárodní zločin či obchod se zbraněmi. Toto teoretické hledisko se do mé práce promítne skrze principy britské bezpečnostní politiky, nebudu tedy s touto teorií samostatně operovat. Neaplikuji ani žádnou teorii mezinárodních vztahů, neboť britskou bezpečnostní politiku zkoumaného období nelze uspokojivě vyložit ani jednou z těchto teorií, protože se v ní objevují jak prvky realistické, tak prvky liberální. Případné použití jedné z těchto teorií by ani nesloužilo účelu této práce. Aplikuji však institucionální analýzu, skrze kterou zkoumám specifickou roli aktérů ve struktuře moci a správy, zejména roli Tonyho Blaira v britském státním systému. Britskou bezpečnostní politiku zkoumám také z hlediska vlivu idejí a konceptů na její formování. Ve své analýze se budu zabývat pouze vnější dimenzí bezpečnostní politiky, tedy politikou uplatňovanou vůči aktérům, kteří operují mimo britské území.

Metody mé práce zahrnují analýzu již existující literatury, analýzu různých druhů oficiálních dokumentů, zápisů z jednání, projevů a dalších primárních zdrojů, které jsou dostupné v pražských knihovnách a na internetu, včetně placených internetových databází a oficiálních webových stránek britského Úřadu premiéra, Úřadu vlády, britských ministerstev a parlamentu, Bílého domu, Evropské unie atd. Některé poznatky čerpám též z analýz, které na svých webových stránkách zpřístupňují britské a evropské think-tanky. Velmi užitečným zdrojem reflexe a orientace ve složité problematice mého bezpečnostního tématu mi byly též konzultace s prof. Lenkou Rovnou, prof. Otto Pickem, PhDr. Milošem Balabánem a interview s britským bezpečnostním analytikem Henry Plater-Zybergem.

1.3. Vymezení některých pojmů

Nyní bych ráda věnovala několik vět vymezení některých pojmů, se kterými operuji. Již pojem *britská bezpečnostní politika* nás může potrápit, neboť v Británii se

¹ Mezi zastánce širšího pojetí bezpečnosti patří např. Ole Wæver, Joseph S. Nye atd. Více viz. BUZAN, Barry, WAEVER, Ole, DE WILDE, Jaap: *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu*, Centrum strategických studií, Barrister & Principal, Brno, 2005.

s bezpečnostní politikou jako se samostatnou agendou nesetkáme. Britská politická praxe rozlišuje pouze zahraniční a obrannou politiku. Pracuji však, podobně jako mnozí autoři, s pojmem bezpečnostní politika, neboť dobře vystihuje cíl a rozsah mého zájmu. Pro účely této práce chápu *britskou bezpečnostní politiku* jako tu část britské zahraniční politiky a tu část britské obranné politiky, která přímo směřuje k zajištění vnější bezpečnosti státu a dalších strategických zájmů v oblasti mezinárodní bezpečnosti. Nebudu se tedy věnovat takovým složkám zahraniční politiky jako je kupříkladu rozvojová pomoc, která je sice vnímána jako v zásadě prospěšná z hlediska bezpečnosti státu, je to však vztah poněkud vzdálený. Stejně tak se nebudu podrobně zabývat ani reformami britské armády či zbrojními plány Ministerstva obrany, neboť by to neodpovídalo politickému profilu této práce. Vzhledem k tomu, že se v rámci studia britské bezpečnostní politiky zaměřuji na vztahy s USA a s Evropou, mé pojetí bezpečnostní politiky bude mít silný zahraničně-politický akcent.

Stejně jako bezpečnostní politika, ani pojem *bezpečnost státu* není v britském kontextu oficiálně vymezen. Není to však příliš překvapivé zjištění, neboť *bezpečnost* je těžko definovatelný či změřitelný pojem. Bezpečnost se zpravidla vymezuje negativně, a to jako absence přímých a naléhavých hrozeb, popřípadě situace, kdy takové hrozby existují, ale subjekt (v našem případě stát) je před nimi efektivně chráněn.² V britských oficiálních strategických dokumentech lze identifikovat okruh hrozeb a bezpečnostně-politických priorit, které nám pomáhají porozumět britskému chápání bezpečnosti. Za hlavní hrozby britské národní bezpečnosti ve zkoumaném období je považován terorismus, vliv slabých států na globální bezpečnost a šíření zbraní hromadného ničení.

Ve své práci budou používat také pojem *strategická kultura*. Britský profesor Keith Krause definuje strategickou kulturu jako „*trvalé a široce sdílené názory, tradice, přístupy a symboly, které informují o způsobech, jakými jsou vnímány, artikulovány a uskutečňovány zájmy a hodnoty státu/společnosti vzhledem k bezpečnosti, stabilitě a míru.*“³ Jedná se tedy o abstrakci, která je souborem významných principů bezpečnostního chování určitého státu či společnosti v dlouhodobé perspektivě a která nám pomáhá porozumět specifickým národním akcentům, které nelze vyložit krátkodobou analýzou.

---

² EICHLER, Jan: *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*, Ministerstvo obrany ČR, Avis, 2006, str.7.

³ Citováno v ŠEDIVÝ, Jiří, ZABOROWSKI, Marcin: *Old Europe, New Europe and Transatlantic Relations*, European Security, Vol.13, Issue 3, 2004, str.192-193.

Často budu operovat také s pojmy *evropská bezpečnostní a obranná politika* a *společná zahraniční a bezpečnostní politika*. Vzhledem k tomu, že jedna bez druhé nemohou samostatně existovat (první poskytuje druhé zdroje a druhá poskytuje první politické vedení), jedná se tedy jakoby o dvě strany jedné mince, které se vzájemně ovlivňují a prolínají.⁴ Proto když hovořím o *společné zahraniční a bezpečnostní politice*, vyjadřuji tím důraz na politickou sféru evropské bezpečnosti, přitom však nevylučuji platnost svého výroku i pro *evropskou bezpečnostní a obrannou politiku*. Podobně naopak, když používám výraz *evropská bezpečnostní a obranná politika*, mám na mysli především, ale nejenom, agendu strategických a vojenských kapacit Evropské unie.

Má další terminologická poznámka se týká používání zkratk. Ve zkoumané problematice se vyskytuje mnoho výrazů, jejichž překlad by byl jaksi křečovitý a výsledek by nebyl čtenářsky právě vstřícný. Proto jsem se, stejně jako mnozí další autoři v oboru, rozhodla některé výrazy nepřekládat a používat pro ně anglické zkratky založené na anglických slovech, např. NATO či SDR.⁵ Zároveň však pracuji také s českými zkratkami, které sice vznikly překladem anglického originálu, v české odborné terminologii jsou však již ustálené, např. OSN či ZEU.⁶

Pro účely této práce používám jako synonyma výrazy Británie a Londýn, stejně tak Spojené státy a Washington, případně Francie a Paříž apod. Pokud mluvím o Evropě či Evropanech, mám na mysli Evropskou unii a její občany.

1.4. Zhodnocení zdrojů

Skrze zhodnocení pramenů a literatury se pokusím poskytnout jednak přehled o dostupných zdrojích informací o britské bezpečnostní politice zkoumaného období a jednak obrázek o tom, co nového tato práce přináší.

Většinu mých zdrojů tvoří anglicky psaná literatura a prameny, v omezené míře také literatura česká. Vzhledem k tomu, že většina oficiálních dokumentů britské výkonné a zákonodárné moci včetně projevů klíčových politiků je dostupná na internetu, měla jsem šanci vycházet ve velké míře z primárních zdrojů. Čerpala jsem ze

---

⁴ *Evropská bezpečnostní a obranná politika* bývá považována za nástroj *společné zahraniční a bezpečnostní politiky*.

⁵ NATO je zkratkou *North Atlantic Treaty Organisation*, SDR odpovídá anglickému *The Strategic Defence Review*.

⁶ OSN označuje Organizaci spojených národů, ZEU je zkratkou pro Západoevropskou unii.

strategických dokumentů britského Ministerstva zahraničí a Ministerstva obrany, které jsem speciálně analyzovala v části 3.3. této práce. Významným zdrojem informací o probíhající politické diskuzi (nebo naopak o její absenci) mi byly zápisy z jednání dolní sněmovny britského parlamentu. Projevy a vyjádření Tonyho Blaira mi pak poskytovaly informaci o vývoji premiérova názoru a aktuálním akcentu jeho politiky. Jako důležitý zdroj poznatků o vývoji Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) a také postojů jednotlivých zemí k bezpečnostním otázkám mi posloužily politické dokumenty vzešlé ze setkání hlav států a vlád, tedy zejména zprávy předsednictví o závěrech zasedání Evropské rady (tzv. *presidency conclusions*) a deklarace a společná prohlášení přijatá na summitech s jiným složením účastníků (například na summitech NATO či bilaterálních setkáních). V souvislosti se studiem evropské reakce na teroristické útoky jsem použila také společné postoje Rady Evropské unie. Neocenitelnou pomocí mi byly také sbírky dokumentů o vývoji Evropské bezpečnostní a obranné politiky, které vydal evropský *Institute for Security Studies* v rámci své edice *Chaillot Papers* a které uspořádali Maartje Rutten a Jean-Yves Haine. V omezené míře jsem využila také primární zdroje amerického původu, zejména některé projevy prezidenta Bushe a také například Národní bezpečnostní strategii USA z roku 2002. Zejména při analýze historicky mladších událostí jsem z důvodu minima sekundární literatury musela informace čerpat také z tisku, zejména z internetových deníků BBC News a Financial Times. Nahlédla jsem též do memoárů Christophera Meyera, britského velvyslance ve Washingtonu v letech 1997 až 2003. Velkým přínosem mi bylo také interview s Henry Plater-Zybergem, samostatným analytikem britské *Defence Academy*, což je vládní vzdělávací a výzkumný ústav, který produkuje bezpečnostní analýzy pro britskou vládu a školí bezpečnostní experty.⁷

Tím končí přehled primárních zdrojů a posouváme se k těm sekundárním. Užitečným zdrojem poznatků o některých bezpečnostních a zahraničně-politických otázkách zkoumaného období jsou *Research Papers* knihovny dolní sněmovny britského parlamentu. Jedná se o sbírky okomentovaných výňatků z dokumentů a případně i výroků politiků, přičemž účelem každé této sbírky je poskytnout přehled o vývoji v určité oblasti, například v evropské obraně či irácké krizi.

Mezi autory, kteří nejvíce publikují na téma britská a transatlantická bezpečnost a kteří mi tudíž pomohli zasadit mé poznatky z dokumentů do souvislostí, patří zejména

---

⁷ Více viz <http://www.defenceacademy.ac.uk/>.

Jolyon Howorth, Simon Duke, Marcin Zaborowski a Tim Dunne. Ocenila jsem také chronologii vývoje evropské bezpečnosti, kterou vytvořil Julian Lindley-French. Dovolím si zmínit také dvě hodnotné publikace o transatlantické bezpečnosti - *Old Europe, New Europe and the Transatlantic Security Agenda*, kterou editovali Kerry Longhurst a Marcin Zaborowski, a *The Atlantic alliance under stress : US-european relations after Iraq*, kterou uspořádal David M. Andrews.

Vzhledem k tomu, že bezpečnostní otázky jsou vysoce citlivé téma, jejich řešení probíhá na důvěrné úrovni a přístup k vládním dokumentům tohoto druhu odhalí archivy až po desítkách let, nebylo vůbec jednoduché rekonstruovat vývoj Blairova uvažování o bezpečnostních otázkách. Tony Blair navíc svou politiku de facto nekonzultoval s kabinetem, což tento výzkum ještě ztěžuje. Svědectví o vývoji jeho postojů k bezpečnostním záležitostem proto v současné době poskytují pouze uniklé informace a zpravidla anonymní výpovědi osob, které byly v častém kontaktu s premiérem. Neocenitelným zdrojem, který mi pomohl zaplnit tuto mezeru, byla kniha renomovaného britského žurnalisty Johna Kampfnera *Blair's wars*. Autor svůj výklad postavil zejména na více než šesti desítkách interview s poradci, ministry a úředníky z Downing street, britského Ministerstva zahraničí, Úřadu vlády a zpravodajských služeb. V tomto smyslu mi také velmi pomohla publikace *The Blair effect 2001-5*, ve které Anthony Seldon a Dennis Kavanagh uspořádali sérii analýz předních britských profesorů o Blairově vlivu na různé sféry britské politiky. Pro tuto práci byly podstatné zejména statě Petera Riddella a Christophera Hilla.

Obě výše zmíněná díla však zkoumají britskou bezpečnostní politiku z jiného hlediska než tato práce. Drtivá většina sekundární literatury, která se věnuje britské bezpečnosti, navíc končí iráckou krizí na jaře 2003, nehledě na to, že se vždy jedná jen o poměrně stručné studie. Zejména při analýze let 2002 a 2003 jsem proto musela čerpat také z tisku, procházet desítky dokumentů, projevů a zápisů z tiskových konferencí a srovnávat je s tím, co ve svých dílech tvrdí Kampfner a Seldon. Po krůčcích jsem tak rekonstruovala konkrétní efekty (dílčí kroky) premiérový bezpečnostní strategie v těchto letech. Můj pracovní stůl tak připomínal kancelář policejního detektiva, který si ze střípků snaží poskládat pravý obraz pozadí vývoje minulých událostí.

Přínos mé práce spatřuji zejména ve zpracování dostupných zdrojů o britské bezpečnosti tohoto období, a to zejména formou vhledu do Blairova strategického uvažování. Jsem si vědoma limitů takové analýzy, ty však budou odstraněny až případným vydáním Blairových memoárů, otevřením archivů či dalšími výpověďmi

zúčastněných osob. Má práce je první česky psanou podrobnou analýzou britské bezpečnostní politiky, která zpracovává též období po 11. září. Pokud je mi známo, je to také první práce zevrubně analyzující efektivitu britské strategie transatlantického mostu v souvislosti s událostmi po 11. září – zcela jistě v českém prostředí a možná i ve světovém kontextu. K tomuto závěru mě vede skutečnost, že jsem během soustředování zdrojů na podobnou analýzu nenarazila, ačkoli jsem procházela všechny dostupné databáze i zahraniční periodika tematizující bezpečnostní otázky. Existenci obdobné studie však zcela vyloučit nemohu.

2. HISTORICKÝ EXKURZ

Cílem této kapitoly je nastínit vývoj britské bezpečnostní politiky od konce druhé světové války, což nám přiblíží povahu britské strategické kultury.

Británie vyšla z druhé světové války jako vítězná mocnost a spolu se Spojenými státy a Sovětským svazem udávala tón poválečnému světovému uspořádání. A ačkoli byly její materiální zdroje poničené válkou a musela se spoléhat na americkou finanční pomoc, nevzdala se svých ambic zůstat i nadále globálním hráčem. Britské politické elity si však plně uvědomovaly, že Británie není schopna uskutečňovat své globální zájmy bez významné pomoci Spojených států.

V roce 1948 zformuloval Winston Churchill 'koncept tří kruhů', který se stal podstatou britské zahraničně-politické doktríny v poválečném období. Ony kruhy představovaly sféry britského zájmu: Spojené státy, Britské společenství národů (*British Commonwealth*) a Evropu. Již v tomto období můžeme zaznamenat britské úsilí o zajištění americké vojenské přítomnosti v Evropě. Tyto snahy byly motivovány rostoucí bezpečnostní hrozbou ze strany Sovětského svazu a počínající studenou válkou. První poválečnou obrannou doktrínou byla 'strategie tří pilířů'. Její podstatou byl předpoklad, že bezpečnost Britského společenství národů spočívá v obraně Spojeného království, v udržování klíčových námořních tras a ve vytvoření obranné a útočné základny proti Sovětskému svazu z oblasti Blízkého Východu. V roce 1952 se Británie po úspěšném testu své atomové zbraně stala třetí jadernou velmocí.

Součástí britské bezpečnostní strategie byla od konce druhé světové války úzká spolupráce se Spojenými státy, která se postupně prohlubovala především v hospodářské a zbrojní oblasti. Británie amerického spojence potřebovala zejména proto, aby byla schopna udržet své mezinárodní postavení a dostát globálním závazkům z dob své koloniální minulosti, které ji však už neúměrně zatěžovaly. Také pro obranu Evropy byla vojenská síla Spojených států rozhodující. Pokračující nedostatek finančních zdrojů a slabost vojenských kapacit na britské straně toto spojení utvrzovalo. Zde můžeme vidět konkrétní počátky zvláštního vztahu (*special relationship*) Británie se Spojenými státy, jehož kořeny však mnozí spatřují již ve 40. letech 20. století, kdy Winston Churchill navázal užší politické vztahy s Franklinem Rooseveltem.

Těsné spojení s USA je tak od druhé světové války jedním ze základních principů britské strategické kultury, přestože vztah obou zemí zaznamenal i momenty

napětí. V roce 1956 se Británie pokusila (spolu s Francií) intervenovat v oblasti Suezu bez vědomí a proti vůli Spojených států. USA však uplatnily své finanční tlaky a Británie musela ustoupit. Tato zkušenost se hluboce promítla do britské strategické kultury a postup proti Spojeným státům je od té doby považován za vysoce nežádoucí. Připomeňme například ještě Wilsonovo odmítnutí poslat britské vojáky do Vietnamu poté, co ho o to požádal Lyndon Johnson. Clintonova administrativa zase neodpustila Johnu Majorovi, že v roce 1992 podporoval v amerických volbách republikánského kandidáta, a jejich vztahy čelily opakovaným sporům ohledně Bosny a Severního Irska.⁸ Těžiště britské obrany však vždy spočívalo pevně ve svazku se Spojenými státy.

Podívejme se nyní na britský vztah k Evropě. Británie nikdy nebyla typickým evropským státem, a to zejména kvůli své ostrovní poloze, koloniální minulosti, ale také například díky rozdílné zkušenosti v době druhé světové války. Po jejím skončení byla Evropa mezi britskými strategickými prioritami až na posledním místě, za Spojenými státy a Britským společenstvím národů. Británie začala soustřeďovat svou pozornost směrem k evropskému kontinentu, až když se ke konci 40. let 20. století objevila sovětská hrozba. V roce 1948 se britský ministr zahraničí Ernest Bevin podepsal pod Bruselskou smlouvu, která ustavovala Západní unii a kterou se smluvní státy⁹ zavazovaly mimo jiné ke kolektivní sebeobraně. Tento britský krok je některými autory vykládán jako pokus o vytvoření obranného bloku států nezávislého na Spojených státech a Sovětském svazu. Přijatelnější se však jeví verze, podle které Bevin usiloval o konsolidaci evropské obrany, aby přesvědčil Spojené státy o tom, že jejich účast na obraně Evropy má smysl.¹⁰ Západní unie však byla slabou organizací, a proto se Londýn zasadil jednak o změny v Bruselské smlouvě, které daly vzniknout Západoevropské unii (ZEU), a jednak o ustavení Organizace Severoatlantické smlouvy (NATO), která zavazovala Spojené státy k obraně západní Evropy. Tím byla otázka evropské bezpečnosti z britského pohledu institucionálně vyřešena. Od vzniku NATO je Británie druhým nejvlivnějším členem této obranné aliance a jejím nejhorlivějším zastáncem.

Transatlantické vztahy v druhé polovině 20. století byly ovlivněny zejména sovětskou hrozbou a efekty druhé světové války. Jakkoli byl tento konflikt ničivý, přispěl ke sblížení USA a západní Evropy. Multikulturní Spojené státy vyznávající

⁸ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.11.

⁹ Belgie, Francie, Lucembursko, Velká Británie a Nizozemsko.

¹⁰ Zde vidíme zajímavou paralelu s Blairovým úsilím o půl století později, viz následující kapitoly.

demokratické hodnoty se pro Evropu, otřesenou hrůzami nacismu, staly kulturním vzorem. S výjimkou Británie byla národní hrdost všech západoevropských zemí otřesena buď neschopností, případně neochotou, nacismu čelit či přímo jeho podporou. Z toho plynoucí rezignace na nacionální akcent obrátila pozornost evropských zemí k mezinárodnímu právu a spolupráci, což způsobilo, že evropské země ochotně přijaly americké vojenské vedení představované Severoatlantickou aliancí.

Ačkoli panovala shoda na základních strategických východiscích, čtyřicet let studené války nebylo pro Alianci bezrozporným obdobím. Británie se během těchto desetiletí opakovaně snažila zprostředkovat konsensus tam, kde se mezi Evropou a USA vyskytly neshody a pnutí.

Zdroje transatlantických tenzí, stejně jako sblížení, nalézáme na konci druhé světové války. Pro většinu Evropanů znamenala druhá světová válka vítězství nad národním nacionalismem, zatímco pro USA se stala demonstrací a potvrzením výjimečnosti a síly jejich „národa“. Z toho plyne rozdílný přístup těchto dvou entit k multilateralismu.¹¹ Zatímco Evropané od poloviny 20. století silně preferovali mezinárodní řešení bezpečnostních krizí, Američanům nedělaly potíže jednostranné vojenské akce. Opakovaně se objevovalo pnutí ohledně amerického systému jaderného odstrašení, který byl Evropany kritizován pro svou mohutnost anebo pro nedostatek flexibility. Také diskuze o sdílení transatlantického břemene provázejí Alianci téměř celou její historií. Ani válka ve Vietnamu či spory o formu *détente* transatlantickým vztahům neprospěly. Snad největší výzvou euroamerického spojení v době studené války se stal francouzský prezident de Gaulle, který stáhl francouzské síly ze struktur NATO a jako první se pokusil zpochybnit vedoucí roli Spojených států v obraně Evropy. Dokud však trvala sovětská hrozba, status quo v Alianci přetrvával.

Až konec studené války přinesl změny. Zmizela zejména bezprostřední vojenská hrozba Alianci. NATO se proto z ryze obranné aliance začalo přetvářet na organizaci, schopnou realizovat operace ke zvládnutí krizí. Na první pohled se zdálo, že NATO se s koncem studené války s jistými potížemi vyrovnalo a že k významné změně v bezpečnostních vztazích mezi USA a Evropou nedošlo. Během 90. let spolu obě entity skutečně úzce spolupracovaly, zejména při tvorbě odpovědí na bezpečnostní výzvy. Spojené státy poskytovaly i nadále Evropě politické a vojenské vedení, v Bosně a v Kosovu. USA podpořily také východní rozšíření Aliance. Oslavy padesátého výročí

---

¹¹ ŠEDIVÝ, Jiří, ZABOROWSKI, Marcin: *Old Europe, New Europe and Transatlantic Relations*, European Security, Vol.13, Issue 3, 2004, str.196.

založení Aliance na washingtonském summitu v dubnu 1999 provázela prohlášení o stálosti společných bezpečnostních zájmů.

Jen málo politiků na obou březích Atlantiku bylo ochotno připustit, že ve skutečnosti dochází k posunu ve strategickém nazírání na bezpečnostní otázky v Evropě i v USA a s ním i k latentní změně vztahů v Alianci. Spojené státy začaly přehodnocovat svou vojenskou přítomnost v Evropě, která přestala být některými americkými strategy vnímána jako nezbytná z hlediska bezpečnosti Spojených států. Evropský obdiv ke Spojeným státům, který byl znatelný v poválečných letech, již také značně vyprchal. Neshody panovaly ohledně mnoha otázek včetně té, která se týkala budoucnosti Aliance. Trvalo však celá 90. léta, než se hloubka těchto změn projevila. Bezpečnostní krize na Balkáně na konci 90. let poprvé odhalily strukturální problémy Aliance, a to jednak zájmový rozchod USA s Evropou a jednak rozdíl ve vojenských schopnostech. Americký prezident Clinton však nadále vystupoval, „jakoby se nic nestalo.“ Rozboru následujícího vývoje bude věnován prostor v dalších kapitolách této práce.

Poté, co jsme nastínili povahu transatlantických vztahů ve druhé polovině 20. století, můžeme se vrátit k Británii a objasnit, jak tato země reagovala na konec studené války. Konec bipolárního uspořádání kupodivu nevedl k žádné radikální změně britské bezpečnostní strategie, došlo však k dočasnému snížení vojenských výdajů. Hlavním cílem britské bezpečnostní politiky po roce 1989 se stalo úsilí o to, aby NATO zůstalo nejdůležitější obrannou organizací v Evropě. Aliance měla pro Británii velký mocensko-strategický význam. Britští stratégové považovali Alianci za nezbytnou pro zachování amerického závazku k obraně evropského kontinentu, jehož bezpečnost byla v průběhu 90. let ohrožována řadou vnitrostátních a etnických konfliktů a obecně nejednoznačnou situací. Také nejistota ohledně budoucího směřování Ruska přispívala k britskému přesvědčení o nepostradatelnosti NATO.

Británie však musela „bránit“ Alianci také před zastánci nezávislé evropské obrany, kteří považovali konec studené války za jedinečnou příležitost k uskutečnění svých plánů na evropské obranné osamostatnění. Britští státníci a stratégové tradičně zastávali názor, že budování věrohodnějších evropských obranných kapacit nejen že nemá velkou šanci na úspěch, ale způsobilo by návrat USA k izolacionismu a ochota Spojených států garantovat evropskou bezpečnost by tak značně oslábila. Británie se tak řadila do čela atlantistů - zemí, které obhajují podstatu a význam Severoatlantické aliance. S tímto konceptem kontrastuje názor europeanistů (v čele s Francouzi), kteří

prosazují autonomní evropskou obranu, přičemž argumentují tím, že jedině silnější evropské obranné kapacity mohou zabránit rozkladu Aliance.¹² Tento rozpor do jisté míry reflektuje skutečně nevyjasněný postoj americké administrativy k otázce evropské obrany a americký rozpolcený názor na to, jakou roli by Evropa měla ve světě hrát. USA již od dob studené války podporovaly evropský pilíř NATO a tlačily na větší sdílení transatlantického bezpečnostního břemene ze strany evropských států (tzv. *burden-sharing debate*), vždy však byly ostražitě vůči iniciativám, které měly potenciál rozdělit Alianci politicky, odebrat jí vojenské zdroje a přitom nepřinést zisk ve formě většího sdílení vojenských nákladů na evropské straně.¹³ Tento postoj je v literatuře charakterizován jako politika „yes, but“. Během 90. let nedůvěra k evropským obranným iniciativám ještě vzrostla a vyústila v celou řadu varování.¹⁴

Británii se pod vedením konzervativního premiéra Johna Majora podařilo prostřednictvím členství v Evropské unii a Západoevropské unii potlačit iniciativy ve prospěch autonomnější evropské obrany, takže NATO zůstalo v průběhu 90. let dominantní evropskou obrannou strukturou. Západoevropské unii bylo umožněno posilovat kapacity takovým způsobem, který neohrožoval primát NATO a který naopak usiloval o posílení evropského pilíře této aliance. Na počátku této dekády Británie sice podpořila vytvoření Evropské unie (EU) se Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou (SZBP), zabránila ale včlenění Západoevropské unie do EU. Podle Maastrichtské smlouvy se proto ZEU stala pouze jakousi ozbrojenou paží Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Evropská rada tak mohla počínaje listopadem 1993 (účinností Maastrichtské smlouvy) požádat ZEU o realizaci zadání SZBP, která vyžadovala použití vojenských prostředků. V roce 1992 došlo Petersberskou deklarací k vymezení kompetencí ZEU. Tzv. Petersberské úkoly zahrnují humanitární a záchranné mise, mise ke zvládnutí krizí, k nastolení míru a k udržení míru.

K nezbytné transformaci doházelo také v rámci NATO a vztahů této aliance k zemím bývalého východního bloku. Británie i Spojené státy měly zájem především na takových reformách, které napomáhaly zachování této Aliance a posílení jejího evropského pilíře. V lednu 1994 akceptovala americká administrativa skutečnost, že k posílení evropského pilíře NATO nemůže dojít bez toho, aby evropské státy získaly

¹² V americkém kongresu existuje názorový proud, jehož zastánci nevidí za situace, kdy evropské státy dostatečně nepřispívají k aliančním zdrojům, v existenci NATO prospěch.

¹³ SLOAN, Stanley R.: *NATO, the European Union, and the Atlantic Community: the Transatlantic Bargain Reconsidered*, Rowman & Littlefield Publishers, New York, 2003, str.164.

¹⁴ Viz projevy amerických představitelů, počínaje Williamem Taftem (americkým velvyslancem u NATO) v únoru 1991 a konče Madeleine Albrightovou v prosinci 1998.

platformu pro toto úsilí. V tomto duchu vznikla Evropská bezpečnostní a obranná iniciativa (EBOI), jejíž podstatou byla snaha o konsolidaci operačních, velících a kontrolních schopností ZEU jako evropského pilíře Severoatlantické aliance. Jak se však později ukázalo, ani EBOI nebyla schopna odvrátit úpadek významu NATO v percepci Spojených států.

I přes velké změny v celkovém globálním kontextu tak Británie v 90. letech zůstala věrná Severoatlantické alianci a své roli prostředníka mezi Evropou a USA. Tento a předchozí poznatky svědčí o tom, že britská bezpečnostní politika se v druhé polovině 20. století měnila jen velmi pozvolna a měla velkou vnitřní setrvačnost. V předvečer příchodu Tony Blaira do čela země byla Británie jen o něco „evropštější“ než po druhé světové válce. Těžiště britské bezpečnosti spočívalo v těsném spojení se Spojenými státy a Británii neopouštěly ani tradiční globální ambice.

3. VÝCHODISKA

3.1. Institucionální, finanční a materiální rámec britské strategické kultury

Abychom mohli porozumět britským krokům v oblasti bezpečnosti, je nezbytné mít představu o tom, jak taková rozhodnutí mají šanci vzniknout z institucionálního hlediska.

Vzhledem k tomu, že Británie nedisponuje psanou ústavou, právní zakotvení zmíněné institucionální struktury nikde nenalezneme. Její podoba odpovídá zvyklostem, které se vyvíjely po staletí, její legitimita se odvozuje tradičně od parlamentu a její fungování se řídí pravidly chování, která se obecně uplatňují v britské státní službě. Za kolébku britských bezpečnostně-politických rozhodnutí lze považovat decentralizovanou síť aktérů, kteří jsou vzájemně propojeni a na sobě závislí, a z jejíhož středu vystupuje klíčová role britského premiéra. Ten (v ideálním případě) konzultuje příslušné kabinetní ministry a členy odborných výborů, které funkčně spadají pod Úřad vlády (Cabinet Office) a Úřad premiéra (Prime Minister's Office). Dále se na rozhodování podílejí Ministerstvo zahraničí (Foreign and Commonwealth Office), Ministerstvo obrany (Ministry of Defence), Ministerstvo vnitra (Home Office), Ministerstvo pro mezinárodní rozvoj (Department for International Development) a ministr financí (Chancellor of the Exchequer). Vedoucí úředníci těchto institucí se scházejí v meziresortních komisích a zabývají se různými aspekty národní bezpečnosti. Vyššími rozhodovacími jednotkami, které jsou zodpovědné za strategické řízení, jsou pak vládní výbory, které jsou tvořeny ministry a některými státní úředníky. Úřad vlády odpovídá za koordinaci politik, podporu legislativy, tvorbu kapacit a obecné řízení vlády.

Zkoumáme-li původ bezpečnostních rozhodnutí, nelze pominout roli britských zpravodajských služeb, které zásobují výše uvedené instituce zpravodajskými informacemi. Tajná zpravodajská služba (Secret Intelligence Service – SIS, nazývaná též MI6)¹⁵ a Vládní komunikační centrála (Government Communications Headquarters - GCHQ) podávají zprávy Ministerstvu zahraničí. Tajná služba (Security Service, zvaná

---

¹⁵ Název MI6 byl pro tuto instituci z praktických důvodů používán především v období 30. a 40. let 20. století, již mnoho let se však oficiálně neuzívá.

také MI5)¹⁶ a Národní trestní zpravodajská služba (National Criminal Intelligence Service) informují Ministerstvo obrany. V rámci Úřadu vlády pak funguje Společný zpravodajský výbor (Joint Intelligence Committee), který zpravodajské informace soustřeďuje, analyzuje a výslednými analýzami zásobuje ministry. Dříve existovala též funkce 'zpravodajského koordinátora', v roce 2000 však jeho agendu převzal vedoucí Společného zpravodajského výboru. V roce 2002 pak vznikla nová pozice 'bezpečnostního a zpravodajského koordinátora', který je stálým tajemníkem Úřadu vlády a jemuž se odpovídá vedoucí Společného zpravodajského výboru. V reakci na novou bezpečnostní situaci po teroristických útocích 11. září vzniklo v červnu 2003 Společné centrum pro analýzu terorismu (Joint Terrorism Analysis Centre). Je to samostatná organizace složená ze zástupců ministerstev a vládních agentur. Vedoucí tohoto centra je odpovědný generálnímu řediteli Tajné služby.¹⁷

Pro správné fungování bezpečnostních složek je třeba, aby nad nimi byl uskutečňován dohled. Tuto funkci zastávají v první řadě ministerské výbory a vláda, dále pak neméně důležité parlamentní výbory pro obranu, zahraniční vztahy a zpravodajský a bezpečnostní výbor. V Británii působí také množství výzkumných ústavů a neziskových organizací, přičemž některé z nich produkují analýzy na přímou objednávku různých složek britské výkonné moci, např. *Centre for European Reform* nebo *Royal United Services Institute for Defence and Security Studies*.

Závěrem lze konstatovat, že výše popsaná struktura umožňuje, aby se na formulaci politiky podíleli všichni důležití aktéři bezpečnostně politické agendy. Produkty této složité, ale funkční a flexibilní struktury, se setkávají u britského premiéra.

Zkoumáme-li však tvorbu rozhodnutí v systému, který řídí Tony Blair, nevyhneme se krátké analýze jeho výjimečného postavení. Specifikum Blairova „prezidentského stylu“¹⁸ řízení vlády spočívá v tom, že premiér svá rozhodnutí konzultuje pouze s úzkým okruhem svých nejbližších poradců, eventuelně ještě s příslušným ministrem. Mezi jeho nejbližší poradce patřil až do srpna 2003 vlivný ředitel sekce komunikací Alastair Campbell či dosud úřadující personální ředitel Úřadu premiéra Jonathan Powell, který Blairovi radil v zahraničně-politických otázkách.

¹⁶ Název MI5 (Military Intelligence section 5) nesla tato instituce jen v letech 1916 – 1929, přesto ji takto mnoho autorů a žurnalistů označuje dodnes.

¹⁷ BEARNE, Susanna, OLIKER, Olga, O'BRIEN, Kevin A., RATHMELL, Andrew: *National Security Decision-making Structures and Security Sector Reform*, RAND Corporation, 2005, str.13-15.

¹⁸ Způsob Blairova řízení vlády je často označován jako prezidentský; stejný přívlastek se používá i pro způsob, jakým post premiéra zastávala Margaret Thatcherová.

Blairova rozhodnutí tedy často nejsou výsledkem širšího jednání kabinetu, jak by se dalo očekávat, ale vznikají po neformálních poradách s úzkým okruhem osob.¹⁹ Jak je však možné, že mu to „prochází“? A kde leží limity této praxe? Fakt, že premiér disponuje jistou výjimečnou mocí a prostorem pro její uplatňování, pramení z jeho schopnosti zajistit si přístup k celé řadě osobních a institucionálních zdrojů moci.²⁰ Čím více takových zdrojů získá, tím větší má vliv.²¹ Tony Blair byl v této snaze velmi úspěšný. To mu umožnilo činit rozhodnutí, která byla často nepopulární i v jeho vlastní straně. Jak již však bylo naznačeno, i taková moc má své limity, a jak ve své analýze vtipně poznamenává Hefferman: „Bez ohledu na to, jak dominantní je premiér, ve vládní džungli se potulují i jiné šelmy, zvané ministři.“²² Premiér je ve svých rozhodnutích omezen kolektivní odpovědností vlády, a proto si pro svou politiku musí umět obratně vyjednat podporu v kabinetu. Toho docílil Blair mj. postupným navýšením počtu ministrů, přičemž tito nováčci byli vybráni z okruhu osob vůči Blairovi loajálních. Blair také reformoval Úřad vlády tak, že nyní funguje více jako nástroj premiérova řízení vlády a ministerstev, nežli jako servisní podpora vlády jako celku. Jeho významnou funkcí se stalo šíření Blairových politických myšlenek a odporování názorům jiného původu.²³ Blair si záměrně vybudoval úzké a kvalitní vztahy také s vrcholnými představiteli zpravodajských služeb a armády, zejména s vedoucím Společného zpravodajského výboru Peterem Rickettsem a generálem Sirem Charlesem Guthriem, přičemž tyto osoby měly na Blaira příslušný vliv.²⁴ Vzhledem k tomu, že se tato práce částečně zabývá vztahem Británie a USA, mezi zde zmíněnými osobami blízkými Blairovi nesmí chybět ani Sir Christopher Meyer, britský velvyslanec ve Washingtonu v letech 1997 až 2003.

K efektivnímu zajištění bezpečnostní a obranné politiky je nezbytné mít též náležité finanční prostředky. Z oficiálních statistik vyplývá, že na konci studené války (tedy v letech 1989-90) dosahovaly britské veřejné výdaje na obranu 4 procent HDP (pro srovnání, podíl výdajů na obranu v této době dosahoval ve Francii 3,7 procent a

¹⁹ John Kampfner ve své monografii s odvoláním na prohlášení člena kabinetu uvádí, že během prvních čtyř let Blairova úřadování se zahraniční politika (z hlediska jejích principů a směřování) při jednání kabinetu nediskutovala ani jednou. KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str. 14.

²⁰ Je nutno poznamenat, že takové zdroje se neustále mění, a proto i úsilí premiéra o udržení vlivu je „běh na dlouhou trať“.

²¹ HEFFERNAN, Richard: *Prime ministerial predominance? Core executive politics in the UK*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.5, No.3, 2003, str.347-372.

²² Tamtéž, str.351.

²³ LITTLE, Richard, WICKHAM-JONES, Mark (eds.): *New Labour's foreign policy, A new moral crusade?*, Manchester University Press, Manchester, 2000, str.13.

²⁴ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.23-24.

v USA 5,8 procent HDP).²⁵ Britský podíl postupně klesal na zhruba 3 procenta v letech 1995-1997. Jeho pokles se zastavil až v roce 2001 na hodnotě 2,5 procenta britského HDP.²⁶

Tenčí vojenské rozpočty a snaha o zvýšení investic do vybavení vedla během 90. let ke snížení počtu vojáků, a to na zhruba 119 000, což je téměř polovina stavu, který byl udržován za studené války. Zároveň se však změnil profil britských ozbrojených sil - statické obranné síly byly ve značné míře nahrazeny flexibilními silami, které mohou být nasazeny po celém světě. Britské ozbrojené síly se tak nyní vyznačují širokou škálou možností použití. Škrty se dotkly také počtu bojových lodí, ponorek a letadel.

Británie však zůstává největší vojenskou mocností Evropy a jakousi malou velmocí ve světovém kontextu, a to především díky odstrašující síle svého jaderného arzenálu, jaderným ponorkám, letadlovým lodím a letectvu.

3.2. Co přináší New Labour a Blair

Pro stručnou ilustraci názorového vývoje labouristické strany začneme v 80. letech, kdy strana zastávala radikální názor na obrannou politiku; prosazovala jednostranné jaderné odzbrojení a vyjadřovala odpor proti americkým vojenským základnám na britském území. Tento postoj se u voličů (ani u Američanů) nesetkával s nadšením. Na konci 80. let proto tehdejší předseda strany Neil Kinnock tuto politiku přehodnotil a upustil od unilateralismu, který dříve prosazoval.²⁷ Motivem však byla nejen snaha získat voliče, ale též konec studené války, který otevřel prostor pro multilaterální řešení.

Se zvolením Tonyho Blaira do vedení labouristické strany v červenci 1994 přímo souvisí zvýšené úsilí o modernizaci tohoto opozičního politického uskupení. Již dva měsíce po svém zvolení přiřkl Blair své straně přívlastek New, aby tak poukázal na hloubku reform, kterým se chystal stranu podrobit. Efektem (a možná i cílem) těchto snah bylo posunutí New Labour zleva směrem ke středu politického spektra. V této

²⁵ LAURENCE, M., GARNETT, J.: *British Foreign Policy, Challenges and Choices for the Twenty-first Century*, Chatham House Papers, Royal Institute of International Affairs, 1997, str.107.

²⁶ HM Treasury: *Public Expenditure, Statistical Analysis 2006*, May 2006, http://www.hm-treasury.gov.uk/media/375/5A/cm6811_comp.pdf.

²⁷ Zde je zajímavé pozastavit se nad postoji některých labouristických politiků k tomuto momentu. Margaret Beckett a David Blunkett s Kinnockovým rozhodnutím zřící se unilateralismu nesouhlasili, Robin Cook ho velmi zdráhavě podpořil.

souvislosti došlo k tomu, že se součástí labouristického programu staly mnohé myšlenky konzervativců.²⁸ V mnohých otázkách to mělo za následek konsenzus obou velkých stran, který vítalo voličstvo a který byl patrný též v zahraničních a obranných záležitostech. Členové stínové vlády New Labour odpovědní za otázky obrany vyjadřovali přesvědčení, že je v zájmu Británie, aby byl obnoven konsenzus ohledně základních pilířů národní bezpečnosti, který fungoval po velkou část 20. století.

Mnoho autorů s oblibou připomíná, že v období mezi léty 1994 a 1997, tedy v době, kdy byl Tony Blair v čele opozice, se od něho veřejnost nedočkala žádného sdělení, kterým by se zřetelně vymezil vůči zahraničním nebo obranným otázkám. Jeho ojedinělé výroky k těmto tématům byly ploché a Blair se jimi přihlašoval k tradiční snaze o udržení britského vlivu ve světě, popřípadě hovořil o globalizaci apod.²⁹ Během volební kampaně v roce 1997 nabídl Blair britským občanům v rámci programového prohlášení desetibodovou smlouvu, kde se pouze jeden bod dotýkal mezinárodních otázek: „*Postavíme se za britské zájmy v Evropě...povedeme kampaň za reformu Evropy. Evropa nefunguje tak, jak by tato země a Evropa potřebovaly. Avšak vést znamená zapojit se, být konstruktivní...*“.³⁰ Toto stručné pojednání o Evropě předznamenovalo, jak dále shledáme, velmi výrazný posun Británie směrem k Evropě.

Labouristická strana vyhrála volby v Británii 1. května 1997. Blair se po volbách soustředil na domácí otázky a zahraničně-politickou agendu nechal zpočátku na starosti Ministerstvu zahraničí. Premiér se soustředil především na implementaci své ideje „třetí cesty“. Tato myšlenka není Blairovou inovací. Báze tohoto pojetí světa v sobě zahrnuje porozumění pro komplexní podobu moderní společnosti, které ve svém díle³¹ rozvinul Anthony Giddens, významný britský akademik a Blairův poradce. Koncept třetí cesty je v politickém smyslu pokusem nalézt jakousi efektivní střední cestu mezi tradičními cíli levice a pravice; snaží se skloubit hospodářskou dynamiku se společenskou sociální odpovědností, zamezit nežádoucím sociálním účinkům volného trhu a zároveň neefektivnosti veřejného vlastnictví. V praxi se tato snaha projevuje tak, že se k dosažení určitých ideálních hospodářských cílů používají a kombinují instrumenty, které pocházejí z tradiční „kuchyně“ socialistické i konzervativní. Sympatie a využití pro tento koncept na konci 90. let našla též americká a německá administrativa.

²⁸ O motivech této taktiky lze diskutovat, pravděpodobně se však jednalo o snahu ujistit voliče, že pokud budou volit změnu, nemusí se obávat nestability.

²⁹ LITTLE, Richard, WICKHAM-JONES, Mark (eds.): *New Labour's foreign policy...*str.7.

³⁰ Labour Party Manifesto 1997, <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1997/1997-labour-manifesto.shtml>

³¹ GIDDENS, Anthony: *The Third Way*, Polity Press, Oxford, 1998.

Skutečnost, že se Tony Blair přihlásil k ideji třetí cesty, je všeobecně vnímána mj. jako pokus dodat politice nové vlády potřebnou intelektuální a hodnotovou bázi a potažmo respekt, smysl a směr.

Mezitím se přihlásilo o slovo Ministerstvo zahraničí, a to již 12. května 1997, kdy Robin Cook, nový ministr zahraničí, pronesl projev, ve kterém předeslal základní imperativy labouristické zahraniční politiky. Na začátku svého projevu dal najevo, že východiskem jeho uvažování je skutečnost, že svět je globalizovaný a státy jsou na sobě vzájemně závislé. Cook mluvil o čtyřech základních cílech labouristické zahraniční politiky, přičemž hned první z nich se týkal bezpečnosti. Podle Cookových slov bude pro britskou bezpečnost i nadále základním pilířem Severoatlantická aliance. Dále zavázal novou vládu k úsilí o mezinárodní kontrolu zbrojení a omezení vývozu zbraní z Británie.³² Další dva cíle usilují o prosperitu (jež má přijít s podporou zahraničního obchodu a investic) a kvalitu života pro britské občany (jež má být zlepšena tím, že Británie prosadí téma ochrany životního prostředí do agendy mezinárodních jednání). Čtvrtý, často diskutovaný, cíl pak vdechl britské zahraniční politice etickou dimenzi a zavázal vládu k šíření hodnot lidských práv ve světě, a to na mezinárodních fórech i cestou bilaterálních vztahů. Cook zmínil také dlouhodobé cíle labouristické vlády, mezi něž patří návrat Británie mezi vedoucí hráče evropské scény, posílení Commonwealthu a efektivní reforma OSN.³³ Připomeňme, že Cook ani jednou nezmínil Spojené státy.

V prvních hodinách po zveřejnění vyvolalo Cookovo programové prohlášení, jak ho on sám tituloval, nemalé pozdvižení v politických a překvapení v akademických kruzích.³⁴ Cookův projev byl sice rámcově schválen v Downing Street, v konečné verzi však ministr zahraničí poněkud „přestřelil“, zejména proto, že Británie byla v té době jedním z největších producentů a vývozců zbraní a Blair si nehodlal znepřátelit britské zbrojovky. Premiér uvedl britská zahraničně-politická východiska na pravou míru až 10. listopadu 1997 a od té doby již hrálo Ministerstvo zahraničí včetně Robina Cooka jen sekundární roli.

³² Cook byl již v opozici zapáleným odpůrcem obchodu se zbraněmi.

³³ Robin Cook: *British foreign policy*, statement, 12th May 1997. In:

http://www.guardian.co.uk/indonesia/Story/0,2763,190889,00.html#article_continue

³⁴ Odborníci se pozastavovali nejen nad obtížností (uskutečnitelností) etického závazku obecně, ale i nad konkrétními aspekty, např. slučitelností takového apelu s faktem, že britský vývoz zbraní odpovídá téměř čtvrtině světové produkce této komodity (a tvoří tak důležitou složku britské ekonomiky). Nebylo ani jasné, jak vláda skloubí střídmy rozpočet s nemalými finančními náklady, které vytyčená politika implikuje. Pobouření se nevyhnulo ani opozičním kruhům. Konzervativci se cítili dotčeni, neboť si Cookovo prohlášení vyložili tak, že jejich zahraniční politika etickou dimenzi postrádala.

Dříve než se však zaměříme na premiérovu percepci zahraničních otázek, položme si otázku, zda-li etické poselství ministra zahraničí nějak souvisí s širším politickým konceptem, který mezitím prosazoval jeho premiér - s třetí cestou. Jak již bylo naznačeno, třetí cesta je především receptem na domácí politiku a o zahraniční politice moc nenapovídá. Přesto lze však nalézt spojující momenty obou názorových schémat, a to morální akcent ve smyslu společenské odpovědnosti a pragmatický realismus. Labouristé promítají společenskou odpovědnost i do zahraničně-politických otázek, což s sebou přináší závazek ochrany lidských práv (a životního prostředí) na mezinárodní scéně.³⁵ Tato líbivá projekce však zároveň poskytuje rámec pro pragmatickou intervencionistickou politiku.

Pohlédneme-li letmo na efekty tohoto spojení ze současné perspektivy, lze mj. zaznamenat, že se labouristická vláda skutečně snažila dodat zahraniční a bezpečnostní politice morální (a sociálně demokratický) akcent, k čemuž se pokoušela využívat různé politické nástroje, např. podporovat sociální podmínky lidí v různých zemích světa cestou mezinárodní spolupráce. Rozvojovou pomoc, zejména Africe, lze považovat za jeden z úspěchů labouristické vlády. Od zahraničně politické dimenze konceptu třetí cesty se konečně dostáváme k jedné z klíčových dílčích otázek této práce, tedy jak Blair vnímá pozici Británie ve světě a jak se v tomto smyslu vymezuje.

Blairovy ranné výroky k tématu zahraniční politiky hovoří o vlivu globalizace na domácí prostředí: „*Mnoho z našich domácích problémů má svou příčinu na druhé straně světa.*“³⁶ (opět Giddensova myšlenka); z čehož vyplývá britský závazek k aktivní zahraniční politice a řešení světových problémů: „*Nemůžeme se otočit zády ke konfliktům a porušování lidských práv v jiných zemích, pokud chceme být v bezpečí.*“³⁷ Cook a posléze i Blair tedy zavázali Británii k velkorysé zahraniční politice boje za lidská práva. To je jeden ze základních pilířů Blairovy 'doktríny mezinárodního společenství', kterou premiér představil ve svém projevu v Chicagu 24. dubna 1999. Tímto pojmem rozumí Blair rozpoznání skutečnosti, že aktéři současného světa jsou na sobě vzájemně závislí, a od toho odvozenou nutnost diskutovat a řešit světové problémy na mezinárodní úrovni, v rámci mezinárodního společenství. Nevyhnutelnost této role

³⁵ Blair ve svých projevech vyjadřuje přesvědčení, že k tomu, aby se stát mohl těšit právům na mezinárodní scéně, musí demonstrovat svou zodpovědnost k mezinárodnímu společenství.

³⁶ Tony Blair: *Doctrine of the International Community*, Chicago, 24th April 1999.

<http://www.number-10.gov.uk/output/Page1297.asp>

³⁷ Tamtéž.

vyplývá podle Blaira též ze zodpovědnosti Británie jako významného člena mezinárodního společenství.³⁸

Jednou z implikací tohoto nového přístupu se stal obnovený závazek k vojenské intervenci jako prostředku podpory diplomacie v situacích, kdy je třeba (na základě výše popsaných morálních apelů) zasáhnout a kdy se diplomacie mívá účinkem. Blairova doktrína mezinárodního společenství tedy nedbá „posvátnosti“ národní suverenity v případech, kdy národní státy systematicky usilují o potlačení lidských práv nebo práv skupin na svém území nebo kdy nejsou schopny ochranu lidských práv zabezpečit. Blair touto doktrínou významně změnil podmínky, za kterých bude v Británii zvažováno užití vojenské síly proti ostatním státům.³⁹ Je třeba poznamenat, že tato nová forma intervencionalismu způsobuje pochyby ohledně legality takové strategie jak mezinárodnímu společenství tak mnohým Britům.

Abychom si mohli utvořit ucelený obrázek o tom, jaké zahraničně-politické akcenty se Tony Blair snažil vnést do britské strategické kultury, zkusme se nyní zaměřit také na to, jak se v prvních letech svého úřadování stavěl k tématům, jakým je vztah Británie k Evropě a USA. Již v projevu na konci května 1997 Blair zřetelně vyslovil, že podle jeho názoru si Británie nemusí vybrat mezi vztahem s Evropou a transatlantickým vztahem se Spojenými státy, že tyto vazby se vzájemně podporují a že: „*Británie, která je ve vedení Evropy, je schopná ještě těsnějších vztahů se Spojenými státy.*“⁴⁰ Byl to však až listopadový projev na banketu u primátora Londýna, na kterém (dle tradice) Blair uznal za vhodné komplexně představit svou vizi britské zahraniční politiky. Blair shrnul její základní imperativy do pěti principů. Nejprve promluvil o nutnosti vymanit se z izolace ve vztahu k Evropě a vyjádřil přesvědčení, že posun Británie do čela Evropy je v britském národním zájmu. Druhý princip popsal slovy: „*Pevně v Evropě a pevně se Spojenými státy. Mezi těmito dvěma není volby. Silnější s jedním znamená silnější s druhým. Naším cílem bude prohloubení našeho vztahu se Spojenými státy na všech úrovních. Jsme mostem mezi Spojenými státy a Evropou. Pojďme toho využít.*“⁴¹ K tomuto tématu ještě dodal: „*Pokud Británie a Amerika pracují*

³⁸ WHEELER, N.J., DUNNE, T.: *Good international citizenship: a third way for British foreign policy*, International Affairs, Vol.74, No.4, 1998, str.853.

³⁹ O konkrétních vojenských akcích bude pojednáno v jiné části této práce. Již nyní však můžeme připomenout, že během Blairova úřadování byly britské ozbrojené síly nasazeny mj. v Iráku, Afghánistánu, Bosně a v Kosovu – akce, jejichž stimulem byla mimo jiné zmíněná Blairova doktrína.

⁴⁰ Tony Blair: *Speech with President Clinton*, 29th May 1997.

<http://www.number-10.gov.uk/output/Page1025.asp>

⁴¹ Tony Blair: *Speech at Lord Mayor's banquet*, 10th November 1997.

<http://www.number-10.gov.uk/output/Page1070.asp>

na mezinárodní scéně společně, je jen málo toho, čeho nemůžeme dosáhnout.“⁴² Za třetí princip označil potřebu silné obranné sféry. Čtvrtým principem se premiér pokusil všem ostatním cílům dodat hloubku, když prohlásil, že britská moc a vliv budou používány účelně v souladu s hodnotami a cíli, ve které Britové věří; v této souvislosti zdůraznil zejména nezbytnost bojovat za lidská práva ve světě. Dle posledního principu má Británie posílit svou pozici na světovém trhu.⁴³

Svým slovům zůstal premiér věrný i v následujících letech. V již zmíněném chicagském projevu označil Blair přehodnocení vztahů s Evropou za největší britské rozhodnutí pro budoucí léta a dále volil následující formulace: „*Ambivalentní vztah Británie k Evropě nás příliš dlouho činil irelevantními v Evropě a v důsledku toho méně důležitými pro Spojené státy. Konečně jsme odmítli falešné tvrzení, že si musíme zvolit mezi dvěma rozbíhajícími se cestami – transatlantickým vztahem a Evropou.*“⁴⁴ Blair také připomenul, že jeho kabinet je první vládou v období posledních třiceti let, která je zároveň proevropská i proamerická, a vyjádřil přesvědčení, že tato skutečnost je v zájmu všech tří stran.⁴⁵ O rok později ve svém projevu k polské burze prohlásil, že: „*Británie může být mostem mezi EU a Spojenými státy,*“⁴⁶ a opět obhajoval prospěšnost takových vztahů pro všechny tři zúčastněné strany. Významu britského členství v Evropské unii se věnoval také ve svém projevu, který přednesl v listopadu roku 2001 na univerzitě v Birminghamu. Při této příležitosti opět zopakoval svou vizi, ve které Británie tvoří most mezi USA a Evropou. Premiér zdůraznil též zásadní význam britského společenství s USA (nejen pro Británii ale i jako hodnota pro evropské státy) a nezbytnost efektivnější evropské obrany pro kvalitní transatlantické vztahy.⁴⁷

Kde jsou však zdroje obnoveného zápalu pro zvláštní vztah s USA, který je s příchodem Blaira tolik patrný? Jistě se nejedná jen o slepé následování tradice. Odpověď leží do značné míry v názorové blízkosti Tonyho Blaira a amerického prezidenta Billa Clintona. Oba státníci si velmi záhy porozuměli v mnoha otázkách, počínaje sociálně-demokratickým konceptem třetí cesty a nazíráním na povahu mezinárodních vztahů. Bill Clinton byl prvním americkým prezidentem od roku 1969,

---

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tony Blair: *Doctrine of the International Community*, Chicago, 24th April 1999.
<http://www.number-10.gov.uk/output/Page1297.asp>

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tony Blair: *Speech to the Polish Stock Exchange*, 6th October 2000.

⁴⁷ Tony Blair: *Britain's role in Europe*, European Research Institute, University of Birmingham, 23rd November 2001.

který byl pozván, aby promluvil k britskému kabinetu. Jejich společné vystoupení 29. května 1997 bylo demonstrací anglo-amerického znovunalezení. Clinton navíc podporoval Blaira v jeho vizi, že mu vedení a vliv v Evropě zajistí větší vliv ve Washingtonu.⁴⁸ Na tiskové konferenci, která následovala po summitu USA-EU 18. května 1998, Clinton Blairovi dokonce poděkoval za jeho „*kreativní a silné vedení, které poskytuje Evropské unii a partnerství mezi EU a USA.*“⁴⁹

Výchozí imperativy Blairovy zahraniční politiky, které byly nastíněny v předchozích odstavcích, nám ve svém souhrnu poskytují jistý potenciál pro porozumění Blairových kroků. Jedná se tedy v první řadě o Blairův závazek k více intervencionistickému stylu zahraniční politiky (založeném na doktríně mezinárodního společenství), rozhodnutí navrátit Británii do čela Evropy, důraz na těsnou spolupráci s USA a snaha uspořádat tyto cíle v rámci zahraniční politiky tak, aby pokud možno reflektovaly sociálně demokratické hodnoty.

Alister Miskimmon⁵⁰ nabízí ve své odborné stati jeden možný výklad Blairovy zahraniční politiky, když ji charakterizuje jako „*vztah mezi touhou spojit domácí a mezinárodní otázky za účelem oslovení mezinárodního společenství skrze strategii integrované zahraniční politiky, intervencionalistickým přístupem založeným na Blairově koncepci mezinárodního společenství, vírou v rozvoj adekvátnějšího sdílení břemene v rámci transatlantického bezpečnostního společenství a pokračující snahou hájit britské národní zájmy.*“⁵¹

Autor dále představuje jednoduché schéma, které výše popsany vztah dobře ilustruje:

Schéma souvztažných složek Blairovy zahraniční politiky⁵²

Integrovaná zahraniční politika	Intervencionalistický přístup
Sdílení transatlantického břemene	Podpora britských národních zájmů

⁴⁸ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.12.

⁴⁹ Press conference given by Tony Blair, President Clinton and President Santer, 18th May 1998. <http://www.pm.gov.uk/output/Page1164.asp>

⁵⁰ Dr. Alister Miskimmon přednáší na Royal Holloway, University of London.

⁵¹ MISKIMMON, Alister: *Continuity in the Face of Upheaval-British Strategic Culture and the Impact of the Blair Government*, European Security, Vol.13, Issue 3, 2004, str.284.

⁵² Tamtéž.

Své vlastní poznatky o Blairově zahraničně-politické vizi shrnuji v závěru této kapitoly. Ke konkrétním implikacím se pak vracím průběžně, zejména ve čtvrté a páté kapitole.

3.3. Strategické dokumenty

Stěžejním dokumentem britské bezpečnostní strategie posledního desetiletí je *The Strategic Defence Review* (SDR) z roku 1998. Již v době, kdy labouristé zasedali v opozici, kritizovali vládní konzervativní politiku v oblasti obrany. Revize obranné doktríny byla též součástí volebního manifestu New Labour, a proto byly již brzy po vítězství ve volbách v roce 1997 učiněny kroky k tomu, aby Británie získala strategický plán, který by odpovídal na nové bezpečnostní výzvy. Délka práce na nové strategii se protáhla z předpokládaných šesti na čtrnáct měsíců, a i tak byl výsledný dokument od počátku považován jen za první v řadě revizí, které čekají britskou obrannou doktrínu. Ačkoli SDR o sobě prohlašuje, že prošla širokým připomínkovým řízením (zahrnuta měla být zejména ministerstva, ozbrojené síly, akademici, žurnalisté, opozice atd.), ve finálním dokumentu lze nalézt jen minimum náznaků, které by svědčily o tom, že se vzešlé ohlasy do strategie promítly.

Ačkoli je SDR v mnohém reformační, navazuje na tradice a závazky předchozích vlád a reprezentuje tak pokračování konsenzu. Z velké části se zabývá přetvořením britských ozbrojených sil ze statických na flexibilní. Dokument shledává, že Británie již nečelí přímé hrozbě (jako tomu bylo za studené války), zároveň však zdůrazňuje, že je třeba tento stav aktivně posilovat. Za hlavní hrozby britské bezpečnosti považuje nestabilní oblasti v Evropě, především Bosnu a Kosovo, dále nebezpečné režimy, šíření zbraní hromadného ničení, obchod s drogami a organizovaný zločin, terorismus a degradaci životního prostředí a s ním související nestabilitu některých regionů světa. SDR shledává, že těmto hrozbám a konfliktům je nutné aktivně předcházet. To s sebou přináší další novinku - SDR vysvětluje potřebu integrované zahraniční politiky, která zahrnuje celou škálu nástrojů diplomatických, rozvojových a vojenských. Toto je důležitý moment zejména s ohledem na předpokládaný meziresortní způsob tvorby bezpečnostní politiky.

SDR považuje Británii za vedoucího člena Evropské unie a britskou bezpečnost pokládá za neoddělitelnou od bezpečnosti evropské. Jako první britský dokument svého

druhu přiznává Evropské unii a potažmo Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU *zásadní* roli při ochraně Evropy. Evropská bezpečnost je považována za základní kámen britské bezpečnosti i do budoucna, a proto SDR zavazuje Británii k úsilí na její ochraně a upevnění. SDR dále předpokládá, že Evropská bezpečnostní a obranná identita se bude vyvíjet v rámci NATO a podpoří tak význam a efektivitu Západoevropské unie. Zde je zřetelné britské paradigma, které kontrastuje (v první řadě) s francouzským a které vnímalo od počátku evropskou obrannou iniciativu de facto jako projekt NATO. Role Západoevropské unie je považována za *důležitou*. Zdůrazněn je též význam role Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Za hlavního garanta evropské bezpečnosti je pak pokládáno NATO, přičemž transatlantický vztah a pokračující přítomnost USA v Evropě jsou vnímány jako nezbytné podmínky pro efektivitu a náležitou schopnost této aliance. SDR je tedy novátorská též ve svém významném evropském akcentu, což kontrastuje s předchozími strategickými dokumenty, které tradičně zdůrazňovaly více transatlantické vztahy.

Za strategické oblasti považuje dokument Středozemní moře a především pak region Perského zálivu, a to nejen kvůli jeho ropným zdrojům, ale též proto, že je teritoriálně blízký členům NATO.

SDR dále rozvíjí implikace britské závislosti na mezinárodním obchodu a existenci třinácti zámořských území. Ze zájmu na držení a ochraně těchto důležitých vazeb plynou (dle SDR) Británii široké mezinárodní povinnosti, především závazek hrát vůdčí roli v mezinárodních vztazích, podporovat mezinárodní stabilitu, svobodu a hospodářský rozvoj. Británie je tedy připravena hájit nejen své území, ale i své ekonomické zájmy. Británie se též zavazuje k řešení takových problémů, jakými jsou chudoba, nerovnost a lidské utrpení v chudých zemích.⁵³

SDR předjímá také vytvoření nových nástrojů pro uskutečňování svých „expedičních“ cílů, zejména reformu velitelských a zpravodajských struktur, např. zřízení Velitelství spojených taktických sil (Joint Task Force Headquarters), které je schopno zajistit rychlé rozmístění vojenských sil v zámoří. Dokument předpokládá též nákup velkých transportních letadel a lodí.⁵⁴

V roce 2001 uveřejnilo Ministerstvo obrany dokument s názvem *The Future Strategic Context for Defence*⁵⁵ (FSCD) který aktualizuje a rozvíjí obsah SDR a

⁵³ Ministry of Defence: The Strategic Defence Review, July 1998.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Což by se dalo přeložit jako „Budoucí strategický kontext pro obranu“.

snáží se vyhodnotit bezpečnostní hrozby pro následujících 30 let. Z hlediska této práce je podstatná především pasáž, která identifikuje, že v krátké budoucnosti hrozí v důsledku technologického náskoku USA nebezpečí neslučitelnosti amerických a evropských vojenských kapacit. To by mělo neblahé následky na schopnost Severoatlantické aliance uskutečňovat efektivní mezinárodní operace. FSCD proto shledává, že pro britskou bezpečnost bude klíčové zachovat si přístup k americkým technologiím. Jak je z dokumentu zřejmé, britští stratégové si uvědomují, že k udržení tohoto přístupu bude třeba Američanům nabídnout něco na oplátku. FSCD dále *poznává, že Británie hraje důležitou roli při prevenci nedorozumění mezi USA a evropskými zeměmi. Z dokumentu je zřejmý britský zájem na posílení NATO skrze Defence Capabilities Initiative (DCI) a na rozvoji Evropské bezpečnostní a obranné politiky.*⁵⁶

V listopadu 2001, tedy již po teroristických útocích na USA, ke kterým došlo v září toho roku, vydalo Ministerstvo obrany dokument s názvem *Policy Paper No.3: European Defence*,⁵⁷ který se zabývá vládou politikou vůči evropské obranné politice a shrnuje, čeho již bylo dosaženo. Britská vláda se podle tohoto dokumentu zaměřuje na posílení schopností evropských států postupovat společně v zahraničních otázkách a na zlepšení evropských schopností reagovat na krize. Dokument poukazuje na nutnost posílit a zdokonalit vojenské kapacity Evropské unie, která by „neměla do budoucna tak těžce záviset na Spojených státech při řešení krizí v Evropě a kolem ní.“⁵⁸ Dokument vyjadřuje názor, že Evropa potřebuje zlepšit svou schopnost uskutečnit akce v situacích, kde se neangažuje NATO. To je vnímáno jako efektivní cesta, jak mohou evropské státy posílit NATO, přičemž silnější Severoatlantická aliance je jeden ze základních cílů britské politiky, který vláda dlouhodobě sleduje a prosazuje. Z dokumentu je zřejmé, že Británie nepovažuje nebezpečí duplikace zdrojů, mnohokrát skloňované a populární téma, za relevantní. Naopak, britské stanovisko jasně vyjadřuje, že evropské snahy o vlastní vojenské kapacity doplní a posílí NATO. To nic nemění na tom, že Aliance je považována i nadále za subjekt, který nese zásadní odpovědnost za kolektivní obranu euroatlantického prostoru. Dokument však rozeznává trend, kdy Američané jsou angažováni stále více mimo severní Atlantik, zatímco potřeba zvládat bezpečnostní krize v evropském prostoru přetrvává. Také z toho důvodu Británie chápe,

⁵⁶ Ministry of Defence: The Future Strategic Context for Defence, 2001.

⁵⁷ Ministry of Defence: Policy Paper No.3: European Defence, November 2001.

⁵⁸ Ministry of Defence: Policy Paper No.3: European Defence..., str. 2.

že je potřeba, aby Evropská unie uměla na tyto výzvy sama odpovědět. Posílení evropských obranných kapacit má podle tohoto dokumentu s sebou přinést též spravedlivější rozdělení bezpečnostního břemene a upevnění vztahů mezi Evropou a Amerikou.⁵⁹

V reakci na teroristické útoky z 11.zář 2001 a události následujících měsíců (zejména na operaci Trvalá svoboda v Afghánistánu) vydalo v červenci 2002 Ministerstvo obrany strategický dokument *The Strategic Defence Review: A New Chapter* (SDR New Chapter).⁶⁰ Jak naznačuje název, nejedná se o novou strategii, ale jen o jakousi novou kapitolu, která rozšiřuje SDR z roku 1998. SDR New Chapter je opět dílem, které se pokusilo (podobně jako SDR) vyslechnout (otázkou zůstává, zda i zohlednit) názory mnoha subjektů občanské veřejnosti (zastupitelů, akademiků, nevládních organizací, představitelů průmyslu atd.) a které prošlo připomínkovým řízením u relevantních ministerstev. Práce na této strategii byla rozdělena do dvou fází. V první fázi, která probíhala od října 2001 do ledna 2002, probíhala identifikace cílů, otázek a konceptuálního rámce. Závěry této etapy byly shrnuty do tzv. diskusního dokumentu, který byl uveřejněn 14. února 2002 a byl podkladem pro diskuzi o strategii, a to nejen s domácími subjekty, ale i se spojenci (bilaterálně) a organizacemi jako NATO a EU (multilaterálně). Druhá fáze práce na strategii byla zaměřena na implikace z hlediska schopností a zdrojů.

Dokument měl především analyzovat, zda Británie disponuje vhodnými a efektivními prostředky a mechanismy tváří v tvář terorismu, který se ukázal být vážnější a aktuálnější hrozbou, než předpokládala SDR. Zatímco SDR vnímá terorismus jako jednu ze zbraní, které může nepřítel použít, SDR New Chapter shledává, že terorismus může být jedinou a strategickou zbraní nepřítele. Většina textu je proto věnována analýze plánovaných způsobů boje proti terorismu.

Dokument již reflektuje také britskou zkušenost z Kosovské krize v roce 1999, ze Sierra Leone, Východního Timoru a Afghánistánu a shledává, že kurz britské bezpečnostní politiky, který nastavila SDR, je v zásadě správný. Potvrdila se především nezbytnost aktivních, preventivních a stabilizačních akcí a potažmo flexibilních sil, které je možné rychle rozmístit na územích značně vzdálených britským břehům. Významným nástrojem boje proti terorismu má být hlavně prevence a řešení konfliktů včetně tzv. obranné diplomacie, která zahrnuje např. aktivní pomoc slabým státům se

⁵⁹ Ministry of Defence: Policy Paper No.3: European Defence, November 2001.

⁶⁰ Ministry of Defence: The Strategic Defence Review: A New Chapter, July 2002.

rozvíjením bezpečnosti a stability na jejich území (např. trénink policejních a vojenských složek). SDR New Chapter tedy identifikuje nutnost předcházet situacím, kdy se některá společnost nachází v nestabilním a nebezpečném prostředí, což je považováno za živnou půdu pro terorismus. V této souvislosti dokument shledává též význam post-konfliktní rekonstrukce, které je Británie připravena aktivně asistovat, aktuálně např. v Afghánistánu.

SDR New Chapter klade důraz na to, že musí být zachován odstrašující efekt britských ozbrojených sil, k čemuž má přispět rozmanitost a síla obranných nástrojů, důležitou roli v této souvislosti hraje britský jaderný arzenál. Dokument shledává, že strategickými regiony bude i nadále oblast Středomoří, Blízkého východu a Perského zálivu a předpokládá zvýšenou nutnost intervence (jako prevence terorismu) v této části světa v budoucích dekádách. Strategie předpokládá, že tyto operace budou uskutečňovány v koaliciích, v jejichž čele budou často Spojené státy. Také proto SDR New Chapter opět vyzdvihuje, že je nezbytné, aby si Británie udržela schopnost operovat v tandemu se Spojenými státy. Dokument však nezapomíná ani na limity britských vojenských kapacit a schopností a s tím související limity britské intervence. Věnuje se také efektivnímu způsobu řízení operací, který předpokládala již SDR a který je tvořen síťově centrickým systémem (*Network-Centric Capability*). Tento nástroj, který v sobě soustřeďuje funkci zpravodajskou, komunikační i útočnou, by měl umožnit kontrolovanou, přesnou, rychlou a spolehlivou vojenskou reakci na konkrétní bezpečnostní výzvy různé povahy.⁶¹

SDR New Chapter dále shledává význam mezinárodní spolupráce pro efektivní boj s terorismem. Za tři nejdůležitější organizace v tomto směru jsou považovány OSN, NATO a Evropská unie. Dokument reaguje na závěry setkání ministrů zahraničí a obrany zemí NATO, které se uskutečnilo na jaře roku 2002 a které potvrdilo klíčovou roli Aliance v zabezpečování euroatlantické bezpečnosti. SDR New Chapter shledává, že pro úspěch této organizace v boji proti mezinárodnímu terorismu bude zásadní, *zda se podaří reformovat ozbrojené síly a velící struktury NATO tak, aby tyto struktury a mechanismy byly efektivnější a flexibilnější. Za užitečné jsou považována strategická partnerství této organizace, především s Ruskem, dále Partnerství pro mír a Středomořský dialog.*

⁶¹ Ministry of Defence: The Strategic Defence Review: A New Chapter, July 2002.

Ve vztahu k Evropské unii strategie vyzdvihuje prospěšnost škály nástrojů, kterými EU disponuje a které lze v boji proti terorismu použít, např. spolupráce na vnějších hranicích nebo právní regulace směřující proti financování terorismu. Dokument zmiňuje též možnost politického vlivu tohoto uskupení. Na adresu Evropské bezpečnostní a obranné politiky se SDR New Chapter vyjadřuje poněkud rezervovaně. Přiznává jí význam v oblasti stabilizačních misí a zmiňuje pokrok, který byl učiněn ve snaze vybudovat relevantní evropské vojenské zdroje.

V textu lze tedy zaznamenat změnu akcentu, a to od důrazu na Evropskou unii (který byl zřetelný v SDR) směrem k atlantické vazbě a k NATO.⁶² Finance pro boj s terorismem mají být zajištěny navýšením rozpočtu na obranu během let 2002/3 až 2005/6 o 1,2 procenta průměrného ročního růstu, což by mělo ze celé období znamenat jeden a půl miliardy liber navíc.⁶³

SDR New Chapter je rozdělena na dvě části – hlavní a podpůrnou. Obsah hlavní části jsem již nastínila. Druhá část, nazvaná *The Strategic Defence Review: A New Chapter, Supporting Information and Analysis* vykládá hrozbu a zdroje terorismu, zabývá se možnými strategiemi boje proti terorismu, popisuje kroky v tomto směru již učiněné a shrnuje pokrok dosažený v implementaci SDR. Věnuje se také britské obranné doktríně a shledává, že principy, na kterých stojí, zůstávají pevné i ve světle nových výzev. Rozeznává také nutnost hledání společných principů boje proti terorismu mezi spojenci a v rámci NATO a EU, neboť shodné chápání nepřítel je zásadním předpokladem pro efektivní společný postup v této oblasti. Dokument předesílá, že v rámci tohoto dialogu se Británie bude snažit prosadit svou vizi, jejíž podstata a předpokládaný úspěch spočívá v široké mezinárodní spolupráci. Konkrétně pak britská strategie zahrnuje celou škálu sofistikovaných postupů, zejména aktivní odhalování teroristických organizací, porozumění povaze terorismu z hlediska zdrojů, motivací, schopností, organizačních struktur a hodnotových schémat. Britští stratégové nepodceňují ani to, že je třeba zajistit potřebnou podporu veřejného mínění ve vztahu k vládním krokům, a zároveň získat sympatie obyvatelstva problémových oblastí a odradit ho od podpory teroristů. Dalším nástrojem by podle Britů měla být prevence, a to zejména cestou přesvědčování, podpory slabých států a stabilizace krizových regionů tak, aby nedošlo k bezpečnostnímu vakuu. Jak již bylo zmíněno v souvislosti s hlavní částí strategie, Británie vidí účinnou zbraň také v odrazujícím vlivu vojenských kapacit,

⁶² Ministry of Defence: *The Strategic Defence Review: A New Chapter*, July 2002.

⁶³ Více k tématu financování obrany viz. HM Treasury: *Spending Review 2002*.

který by měl být zřetelně artikulován a demonstrován. Dalším nástrojem boje proti terorismu by mělo být donucení, tedy vyvíjení tlaku na subjekty, které podporují teroristy, včetně použití síly v případech, kdy se jiné způsoby donucení minou účinkem. Součástí britské protiteroristické strategie je také snaha rozvrátit schopnost teroristických organizací plánovat, organizovat a provádět útoky. Efektivním nástrojem jsou též konkrétní vojenské akce za účelem zničení teroristických sítí a buňek.⁶⁴

Druhá část strategie z roku 2002 shrnuje také reakce občanské veřejnosti a spojenců na SDR New Chapter. Zajímavé je, že počet subjektů, kteří zdůrazňovali význam Severoatlantické aliance, byl přibližně stejný jako počet subjektů, kteří upřednostňovali vojenskou roli Evropské unie. Ti první argumentovali slabostí a neschopností EU, ti druzí obtížností dosažení konsenzu v rámci NATO či nevhodnou kompozicí této aliance pro boj s terorismem. Pokud jde o spojení s USA, některé hlasy artikulovaly názor, že Británie by se měla vyvarovat být jakýmsi „*náměstkem amerického světového policisty*“.⁶⁵ Jiné ohlasy vyjadřovaly přesvědčení, že britská schopnost intervence souvisí s britským vlivem na americkou bezpečnostní politiku. Podpora pro preventivní stabilizační a zámořské protiteroristické operace byla poměrně vysoká. Mnoho subjektů výkonné moci dalo najevo nespokojenost s omezenou mírou koordinace národní bezpečnosti na všech vládních úrovních a volali např. po vytvoření národní bezpečnostní rady.⁶⁶

Na konci roku 2003 uveřejnilo Ministerstvo obrany koncepční dokument nazvaný *Delivering Security in a Changing World* (DSCHW), jenž je plánovanou revizí *The Strategic Defence Review* po pěti letech. Nový dokument staví na základech, které položila SDR v roce 1998, na závěrech SDR New Chapter z roku 2002, a reaguje na zkušenosti z různých operací uskutečněných během těchto let a na měnící se bezpečnostní prostředí (což je zdůrazněno i v názvu). DSCHW toto bezpečnostní prostředí analyzuje, odhaduje jeho budoucí podobu a z toho odvozuje implikace pro obrannou strategii. Mnohé závěry SDR jsou i nadále považovány za platné. Avšak některé hrozby, zejména mezinárodní terorismus a šíření zbraní hromadného ničení, jsou vnímány mnohem citlivěji. Dokument navíc nově identifikuje a zkoumá bezpečnostní hrozbu ve formě nefunkčních a selhávajících států. Ještě větší důraz je kladen na nezbytnost integrované zahraniční a obranné politiky, které by měly společně

⁶⁴ Ministry of Defence: *The Strategic Defence Review: A New Chapter, Supporting Information and Analysis*, July 2002, str. 14-16.

⁶⁵ Tamtéž, str. 20.

⁶⁶ Tamtéž, str. 18-21.

plánovat a využívat všechny své nástroje (vojenské, diplomatické a ekonomické) na národní i mezinárodní úrovni. Tato staronová strategie klade velký důraz také na flexibilitu vojenských sil, které musí být připraveny reagovat v mnoha formách, neboť mezinárodní prostředí je považováno za komplexnější a méně předvídatelné. Reforma má pokračovat také v oblasti řídicích struktur a vojenského vybavení, flexibilita a adaptabilita ozbrojených sil má být ještě prohloubena. To se týká také britských Spojených sil rychlé reakce (Joint Rapid Reaction Force). Velký prostor analýzy je věnován sofistikovaným způsobům obrany (získávání informací, komunikaci, řízení boje atd.). Vzhledem k novým asymetrickým hrozbám má být posilováno také zajištění bezpečnosti přímo na britském území, a to mj. nově zformovanými Alternativními silami civilní reakce (Civil Contingencies Reaction Force), které jsou tvořeny dobrovolníky v záloze. Ačkoli se Británie zavazuje ke snaze o světové jaderné odzbrojení, jaderné zbraně zůstávají i nadále garantem britské bezpečnosti.⁶⁷

Dokument shrnuje hlavní cíl britské obranné koncepce následovně: „*Zajistit bezpečnost lidu Spojeného Království a zámořských území jejich obranou, včetně obrany proti terorismu; a jednat jako síla pro dobro posilováním mezinárodního míru a stability.*“⁶⁸ Jak již bylo naznačeno, za hlavní hrozby britské bezpečnosti je považován terorismus a šíření zbraní hromadného ničení, dále se hovoří o sociálních a environmentálních hrozbách. Dokument zdůrazňuje, že od roku 1998 se nic nezměnilo na tom, že evropská bezpečnost je ústředním britským zájmem. V této souvislosti se strategie zmiňuje také o britské podpoře zařazení *klauzule solidarity* do nové Smlouvy pro Evropu. Klauzule solidarity umožňuje, aby Evropská unie mobilizovala všechny nástroje, kterými disponuje (včetně vojenských sil, které dají k dispozici členské státy), v reakci na žádost členského státu, který se stal obětí teroristického útoku nebo jiné katastrofy. Oblasti strategického zájmu – Blízký Východ, Severní Afrika a Perský záliv - se nemění, vyloučena však není ani nutnost zasahovat např. v jiných oblastech Afriky či v jižní Asii. Dokument předpokládá, že Británie se bude i nadále účastnit preventivních operací v těchto strategických oblastech, a to v koaliciích se spojenci. DSCHW řeší také potenciální situaci, kdy se objeví více bezpečnostních krizí najednou a Británie si bude muset (v důsledku omezených kapacit) vybrat, kde se bude angažovat

⁶⁷ Tento rozpor mezi britským etickým apelem na světové odzbrojení a pokračujícím spoléháním na jaderné zbraně je terčem široké kritiky.

⁶⁸ Ministry of Defence: *Delivering Security in a Changing World*, Defence White Paper, December 2003, str.4.

a kde nikoli. Pro takový případ strategie upřednostňuje území, se kterými má Británie historické vazby a kde má závazky.

Británie se zavazuje k posilování svých spojení a aliancí. Důraz je kladen opět na roli mezinárodních organizací. V reakci na neshody v Radě bezpečnosti OSN a v NATO v době Irácké krize však dokument nově představuje i možnost postupovat v rámci tzv. koalice ochotných, což je vnímáno jako potenciálně nezbytný a flexibilní způsob odpovědi na některé hrozby. Britští stratégové vyjadřují vůli podporovat Radu bezpečnosti OSN a mírové operace této organizace, jsou již ale realističtí ohledně limitů OSN a obtížné transformace široké mezinárodní shody na cílech v konkrétní vojenské akci.⁶⁹

NATO je i nadále pokládáno za základ euroatlantické kolektivní obrany a také jeho role ve zvládnání krizí ve světě je vnímána jako zásadní, ačkoli se této nové agendě teprve přizpůsobuje. Nejnáročnější operace, směřující zejména proti nepřátelským státům, mohou být podle DSCHW úspěšně vedeny pouze tehdy, pokud se budou účastnit Spojené státy, a to buď jako vůdce koalice ochotných nebo v rámci NATO. Účast Británie na takových misích má zajistit britský vliv na politické a vojenské rozhodování v době krize. Aby byl tento vliv efektivní, Británie musí udržet tempo ve vývoji (a sdílení) technologií a řídicích mechanismů se Spojenými státy, neboť jediné tak budou moci obě země spolupracovat ve velení i v boji. Klíčem k úspěšné spolupráci mezi USA, Británií a dalšími spojenci Severoatlantické aliance má být nové Spojené velitelství pro transformaci (Allied Command for Transformation).

Strategie se nemění ani vůči Evropské bezpečnostní a obranné politice, která je i nadále považována za projekt, který má posílit Severoatlantickou alianci. Dokument deklaruje britské rozhodnutí stát i nadále v čele Evropské bezpečnostní a obranné politiky, posilovat její schopnosti zasahovat mimo Evropu a vést její operace, včetně těch, které případně vzniknou ad hoc mimo rámec ESDP a kterých se nezúčastní USA. Británie prosazuje, aby Smlouva pro Evropu předpokládala Evropskou agenturu pro obranné schopnosti, která by měla být motorem spolupráce a reforem v oblasti vojenských zdrojů.⁷⁰

⁶⁹ Ministry of Defence: *Delivering Security in a Changing World*, Defence White Paper..., str. 4-6.

⁷⁰ Ministry of Defence: *Delivering Security in a Changing World*, Defence White Paper, December 2003.

Na výše popsanou strategii navazuje o sedm měsíců mladší dokument *Delivering Security in a Changing World, Future Capabilities*, který se zabývá restrukturalizací britských ozbrojených sil.⁷¹

V roce 2003 spatřila světlo světa ještě jedna strategie, nesoucí jméno *International Priorities, A Strategy for the FCO* (IP). Jak název napovídá, jedná se o strategii pro Ministerstvo zahraničí. Dokument analyzuje světové trendy ovlivňující Spojené království a zvažuje budoucí pozici Británie v mezinárodním systému. Na základě těchto východisek pak určuje priority britské zahraniční politiky pro následující dekádu a popisuje způsoby, jakým bude Ministerstvo zahraničí v tomto smyslu postupovat. IP je prvním dokumentem svého druhu. Byl vypracován na žádost ministra zahraničí Jacka Strawa a konzultován s premiérem a vládou. IP se má stát podkladem pro budoucí směřování zahraniční politiky, pro vládní koordinaci zahraničně-politických priorit a také pro další diskuzi nad tímto tématem.

Základním principem britské zahraniční politiky je snaha prosazovat britské zájmy a hodnoty, a to formou aktivní angažovanosti po celém světě. Autoři strategie se domnívají, že Británie si nemůže dovolit stát mimo a nepodílet se na řešení světových problémů, neboť svět je vnímán jako komplexní prostor, kde se nelze vyhnout účinkům často zdánlivě vzdálených krizí. Strategie shledává, že to, co se děje kolem světa, již není zdaleka pod kontrolou států; roste vliv organizací a jednotlivců. Ministerstvo zahraničí proto bude usilovat o spolupráci s širokým spektrem aktérů (se členy parlamentu, orgány místní správy, obchodními společnostmi, nevládními organizacemi, médii, vědci, veřejností...) a poskytovat jim podporu a vedení v jejich zahraničních aktivitách.

Strategie shledává, že Spojené státy jsou více odhodlány bránit své zájmy preemptivními akcemi, což bude mít do budoucna vliv na vztahy mezi USA a evropskými zeměmi. Vývoj transatlantických vztahů je považován za klíčový pro směřování britské zahraniční politiky.⁷² Zásadní význam pro britskou zahraniční politiku bude mít též pokrok dosažený v rámci budování vojenských kapacit Evropské bezpečnostní a obranné politiky a schopnost Evropské unie být efektivním globálním hráčem.⁷³

⁷¹ Ministry of Defence: *Delivering Security in a Changing World, Future Capabilities*, July 2004.

⁷² Foreign and Commonwealth Office: *UK International Priorities, A Strategy for the FCO*, December 2003, str. 13.

⁷³ Tamtéž.

Konvenční útok na evropské země ze strany jiných států či aliancí je považován za málo pravděpodobný. Hlavní bezpečnostní hrozbou pro Británii a Evropu v budoucí dekádě budou nestátní aktéři vyzbrojení novými technologiemi a pocházející z oblastí mimo Evropu. Teroristické útoky a použití zbraní hromadného ničení proti britským cílům jsou největším bezpečnostním rizikem, kterému Británie čelí. Prioritou bude tedy zabránit tomu, aby další státy získaly či šířily zbraně hromadného ničení a aby se takové prostředky dostaly do rukou teroristů. Živnou půdou pro šíření těchto zbraní jsou regionální konflikty, dále mezinárodní zločin, pašování drog atd. Potírání těchto zdrojů bezpečnostních rizik je zařazeno mezi priority nové strategie. Za velkou hrozbu pro světovou bezpečnost jsou považovány i konflikty, které budou vznikat v souvislosti s nedostatečným přístupem k vodě a dalším zdrojům, a to zejména tam, kde nefunkční státy nezvládají boj s korupcí, nemocemi a chudobou. Británie se proto bude zasazovat o mezinárodní řešení těchto problémů, zejména v případech, kdy toho slabé státy nebudou na vlastním území schopny. S tím souvisí potřeba dosáhnout širokého konsenzu ohledně legitimacy takových stabilizačních a humanitárních akcí, přičemž Británie chce být v čele této debaty a prosazovat svou doktrínu mezinárodní intervence.⁷⁴

Při uskutečňování této intervencionistické zahraniční politiky hodlá Británie spolupracovat se svými partnery v NATO a Evropské unii. Strategie však zároveň upozorňuje na nebezpečí, že pokud se bude prohlubovat rozdíl ve vojenských schopnostech Spojených států a evropských zemí, bude to velkou překážkou předpokládané spolupráce. Za další prioritu je považován rozvoj vztahů s muslimskými zeměmi, vzájemné porozumění a dialog. Strategie se dále zabývá výzvami mezinárodního obchodu a světovým demografickým a environmentálním vývojem. Dokument předpokládá, že Británie se v krátké době stane čistým dovozcem zemního plynu, a to zejména z Norska, Ruska, Alžírsko a Iránu. Dostupnost ropy není vnímána jako problém, Perský záliv je v tomto smyslu považován za nejvýznamnější oblast.

Při uskutečňování svých priorit bude Británie spolupracovat se svými spojenci a organizacemi jako je EU, OSN, G8, NATO a Commonwealth.⁷⁵ Bude se snažit o zefektivnění systému multilaterální spolupráce založené na mezinárodním právu. Za nejdůležitější je považováno partnerství se zeměmi Evropské unie a se Spojenými státy.

---

⁷⁴ Tamtéž, str. 14.

⁷⁵ G8 je mezinárodní fórum vlád Spojených států, Británie, Kanady, Francie, Německa, Itálie, Japonska a Ruska.

Británie bude i nadále aktivním členem Evropské unie, strategie připouští i možnost přijetí Eura, které by následovalo po souhlasném referendu. Evropská unie je považována za prostor, ve kterém bude v budoucnu v rostoucí míře možné usilovat o zajištění britských zájmů. Vazba na Spojené státy je vnímána jako „nejdůležitější individuální vztah a zásadní výhoda“,⁷⁶ a nejdůležitější nástroj zajišťování britských zájmů, zejména bezpečnosti a vlivu.

Nezanedbatelný prostor je ve strategii věnován vztahu mezi Evropou a Spojenými státy, který je považován ze klíčový pro budoucí prosperitu a bezpečnost Británie (a světa). Strategie předpokládá, že třetí plochy (zejména v politických otázkách) budou mezi těmito aktéry existovat i v budoucnu, a proto klade péči o kvalitu a sílu tohoto vztahu na první příčku britských zahraničně-politických priorit.⁷⁷ Severoatlantická aliance by měla zůstat hlavním institucionálním pojítkem mezi USA a Evropou.

3.4. Shrnutí

Tato kapitola se pokusila uchopit britskou bezpečnostní politiku u jejích kořenů, nastínit její ideové zdroje, zasadit ji do institucionálního rámce a mechanismů rozhodování a identifikovat její dlouhodobé priority. Shrňme si nyní základní poznatky předchozí analýzy.

Lze konstatovat, že ačkoli Británie disponuje poměrně kvalitní zdrojovou sítí pro systémovou tvorbu politiky, v otázkách bezpečnosti není v tomto smyslu v současnosti aktivně využívána. Zásadní rozhodnutí o směřování britské bezpečnostní politiky jsou tvořena na nejvyšší možné úrovni, tedy Tony Blairem a jeho poradci.⁷⁸ Ostatní relevantní aktéři výkonné moci, tedy zejména Ministerstvo zahraničí a Ministerstvo obrany, již pouze rozvíjejí Blairovo politické zadání.⁷⁹ Premiérův hodnotový rámec je proto dosti významný.

Tony Blair je hluboce věřícím křesťanem a není proto velkým překvapením, že v jeho zahraničně-politické vizi jsou čitelné křesťanské hodnoty jako např. solidarita,

⁷⁶ Foreign and Commonwealth Office: UK International Priorities..., str. 26.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tento argument lze považovat za fakt. V jeho prospěch svědčí drtivá většina primárních i sekundárních zdrojů. Např. KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003; SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005; HEFFERNAN, Richard: *Prime ministerial predominance? Core executive politics in the UK*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.5, No.3, 2003, str.347-372.

⁷⁹ Blairovy vize jsou zřetelně promítnuty do strategických dokumentů.

úcta k lidským právům, mezinárodní dialog a odpovědnost za šíření dobra ve světě. Blairovy morální apely se promítají „zajímavým“ způsobem do britské bezpečnostní politiky, zejména v souvislosti s novou intervencionistickou strategií, jež je součástí premiérový doktríny mezinárodního společenství. Pro uskutečnění svých zahraničně-politických vizí hodlá premiér využívat zejména transatlantický vztah, jehož přítomnost a kvalita poskytuje Británii vliv. Zásadní dlouhodobou prioritou se tedy zdá být udržení těchto vazeb – na USA a na Evropskou unii a také mezi nimi.⁸⁰ Jak již bylo naznačeno, není to cíl jednoduchý, neboť vztah mezi Spojenými státy a Evropou čelí hned několika problémům, které nemají rychlé řešení. Slabinami transatlantického vztahu jsou zejména značná nerovnováha vojenských kapacit, rozdílné vnímání povahy současného světa a odlišný názor na taktiku boje proti bezpečnostním hrozbám (preemptivní versus preventivní akce). Posilování evropského pilíře NATO skrze Evropskou bezpečnostní a obrannou politiku považuje Tony Blair za nezbytný trend, bez kterého by kvalita transatlantického vztahu značně upadla a s ní i britský vliv. Premiér považuje evropské státy za strategické partnery a snaží se vrátit Británii do vedení Evropské unie.

Spojenectví s USA je pro britskou bezpečnost klíčové. Tato vazba je však pro britskou bezpečnost významná nejen z hlediska vojenského či politického. Spojené státy disponují nejlepšími technologiemi a zpravodajskými zdroji a Británie si uvědomuje, že pokud chce efektivně čelit terorismu, přístup k americkým technologiím a zpravodajským informacím je důležitou výhodou. Partnerství se Spojenými státy má být Británii také nástrojem posílení její globální role a aspirací. V neposlední řadě je třeba poznamenat, že Británie a Spojené státy jsou největšími světovými investičními partnery. Spolu s objemem jejich vzájemného obchodu to z nich činí strategické společníky i v obchodních vztazích.

Mezi další trendy, které lze zaznamenat ve zkoumané etapě, je snaha o zásadní restrukturalizaci britských ozbrojených sil, aby byly schopné rychle reagovat na bezpečnostní výzvy a plnit své úkoly po celém světě. Za hlavní hrozby britské bezpečnosti je v analyzovaném období považován terorismus, zbraně hromadného ničení a jejich šíření, selhávající státy, regionální konflikty a mezinárodní zločin (včetně obchodu s lidmi, drogami a zbraněmi).

Obecně lze říci, že britské bezpečnostní strategie let 1998 až 2004 se snaží vyrovnat s komplexností a provázaností současného světa. Bezpečnostním

---

⁸⁰ Britské strategické dokumenty i Blair osobně opakovaně řadí tento zájem do čela britských priorit.

hrozbám plánují čelit jednak preventivními postupy (včetně intervencí) a jednak strategiemi, které umožňují reagovat na nepředvídané hrozby, ať už pocházejí od neznámého nepřítele nebo od přírody, a to na národní i mezinárodní úrovni.

4. BRITÁNIE MEZI USA A EVROPOU

4.1. Saint-Malo

Cílem první části této kapitoly je poskytnout první příklad britské snahy o posílení euroatlantických vztahů v období, kterým se zabývá tato práce. Následující text vykládá změnu, ke které došlo v britské bezpečnostní politice během let 1997 a 1998, a přibližuje povahu počátků budování Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) s akcentem na roli, kterou v tomto dynamickém procesu hrála Británie. Analýza sleduje také Blairovu snahu zajistit této iniciativě prostor pro hladký vývoj, čehož premiér dosahuje obratným diskurzem, který je hlasitý směrem k Washingtonu a rezolutně tichý k Londýnu. V závěru této části ještě doplním další důležité momenty britské bezpečnostní politiky v prvním volebním období Tonyho Blaira.

S příchodem Tonyho Blaira do premiérského úřadu v květnu 1997 stoupl očekávání ohledně budoucího směřování britské bezpečnostní politiky, a to nejen mezi britskými odborníky, ale i na evropském kontinentě. Jak již bylo nastíněno v předchozí kapitole, Blair se v době svého zvolení jevil jako proevropský reformní politik,⁸¹ a mnozí si od něj slibovali, že bude otevřenější myšlenkám evropské integrace a potažmo i evropské obrany než jeho předchůdce. V době před volbami se navíc Labouristická strana zavázala revidovat britskou obrannou politiku, i když detaily zamýšlené revize odhaleny nebyly, s výjimkou záměru reformovat obranný rozpočet. První Blairovy kroky však vyvolaly zklamání. Na evropském summitu v Amsterdamu v červnu 1997 Blair vetoval návrh na pohlcení Západoevropské unie Evropskou unií s tím, že obranu Evropy má zajišťovat i do budoucna NATO a nikoli EU. Z toho si evropští partneři vyvodili poněkud unáhlený závěr, tedy že není naděje na změnu v britském odmítavém přístupu k budování autonomní evropské obrany. Ve stejném období navíc selhala i snaha Francouzů o reformu velení Severoatlantické aliance, která měla přinést větší podíl Evropanů na rozhodování.⁸² Větší role Evropy v obranné sféře se zdála v nedohlednu.

V říjnu 1998, na neformálním evropském summitu v rakouském Pörtschachu, se však již Tony Blair postavil k tématu evropské obrany docela jinak. Na tiskové

⁸¹ Viz např. Labour Party Manifesto 1997, <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1997/1997-labour-manifesto.shtml>

⁸² Americký prezident Bill Clinton odmítl francouzský návrh, podle kterého měl Američana v čele Neapolského velitelství NATO nahradit Evropan.

konferenci dal najevo ochotu pro větší anglo-francouzskou spolupráci v oblasti obrany a o obsahu jednání prozradil: „...všichni se shodujeme na tom, že je důležité, aby Evropa byla schopna hrát větší a sjednocenou úlohu v zahraničních a bezpečnostních rozhodnutích.“⁸³ Dále zdůraznil: „...musíme se ujistit, že institucionální mechanismy nebudou podkopávat NATO, ale spíše ho doplňovat.“⁸⁴

V prosinci toho roku následoval britsko-francouzský summit v Saint-Malo, který je považován za mezník v britské i v evropské obranné politice. Britský ministr obrany George Robertson a jeho francouzský protějšek Alain Richard podepsali předběžnou dohodu, tzv. *Letter of Intent*, o spolupráci při operacích a zvládnání krizí, jehož účelem bylo usnadnění provádění společných vojenských operací. Dohoda však nebyla exkluzivní, nesměřovala proti NATO a obě země se zavázaly pokračovat ve spolupráci se spojenci. George Robertson ujednání označil za „významný a praktický krok k posílení evropských obranných kapacit.“⁸⁵ Ještě významnějším výsledkem jednání však byla Společná deklarace o evropské obraně. Francouzský prezident Jacques Chirac a britský premiér Tony Blair v ní vyzvali Evropany k vytvoření společné evropské bezpečnostní a obranné politiky: „Unie musí mít schopnost uskutečnit autonomní akci, zajištěnou věrohodnými vojenskými silami, prostředky pro rozhodování o jejich použití a připraveností k takovému jednání, aby mohla reagovat na mezinárodní krize.“⁸⁶ Deklarace se ve velké míře věnovala vymezení role EU a Západoevropské unie vůči NATO. Pro Evropu znamenala iniciativa ze Saint-Malo počátek budování skutečně relevantní evropské bezpečnostní a obranné politiky.

Je zřejmé, že v období mezi Amsterodamským summitem v červnu 1997 a podzimem 1998, kdy proběhla setkání v Pörschachu (v říjnu) a v Saint-Malo (v prosinci), došlo v britském postoji vůči autonomní evropské obraně k výrazné změně. Podívejme se nyní na toto období a zkusme identifikovat hlavní příčiny tohoto posunu.

Vezmeme-li v úvahu, že Amsterodamský summit EU byl pro novopečeného premiéra jistě velkým soustem a konal se navíc jen šest týdnů po jeho nástupu do funkce, nemělo by nás překvapovat, že premiér ještě neměl vypracovanou vlastní

⁸³ OAKES, M.: *European Defence: From Pörschach to Helsinki*, House of Commons Library, Research Paper 00/20, 21 February 2000. <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2000/rp00-020.pdf>

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ OAKES, M.: *European Defence: From Pörschach to Helsinki...*, str.14.

⁸⁶ Francouzsko-britský summit, Saint-Malo, Francie, 3.-4. prosinec 1998: Joint declaration on European defence.

strategii pro obrannou agendu.⁸⁷ Rozsáhlá revize obranné politiky však již byla v procesu, i když konkrétní výsledky měly přijít až za rok, v červenci 1998. Zajímavým momentem zkoumaného procesu „přehodnocení“ byla schůzka klíčových kabinetních ministrů a státních úředníků, jejichž portfolio se týkalo koordinace evropské politiky, která se konala krátce po zářijovém sjezdu Labouristické strany. Účastníci setkání byli pověřeni premiérem, aby našli oblast, ve které by Británie mohla rozšířit spolupráci se svými evropskými partnery a případně se i ujmout vedení takové agendy.⁸⁸ Mezi motivy tohoto hledání lze jistě zařadit snahu dostat Británii blíže ke kormidlu evropské politiky, které se spolu s britským odporem k euru vzdalovalo více než jindy, neboť finalizace měnové unie byla motorem evropské integrace té doby.⁸⁹ Navrátit Británii do vedení Evropy byl navíc jeden z předvolebních slibů Labouristické strany. Ke splnění premiérova úkolu byl ustaven výbor, v jejímž čele zasedl Richard Hatfield. On i ministr obrany George Robertson se shodli na tom, že resort obrany by se k takovému účelu dobře hodil. Tento závěr je třeba vidět v širším kontextu. Postoje, vstřícné větší roli Británie ve společné evropské obraně, mají v britské státní službě své zdroje. Jak uvádí Jolyon Howorth v jedné ze svých analýz, na Ministerstvu zahraničí, Ministerstvu obrany a přidružených výzkumných ústavech fungovaly větší část 90. let útvary s evropskou agendou,⁹⁰ které byly v silné interakci s evropskými protějšky a které se ve stále větší míře zabývaly tabuizovanou myšlenkou, že je konečně třeba přehodnotit britský zdráhavý postoj k Evropě.⁹¹ Mezi tyto vnitřní stimuly lze zařadit i důvěrné memorandum britského diplomata Roberta Coopera (určené premiérovi), které mělo analyzovat potenciál britské role v Evropě a které navrhovalo posílit evropské obranné kapacity v rámci EU a NATO a nahradit tak ZEU.⁹² Dalším podnětem mohl být text Blairova poradce Charlese Granta, uveřejněný pod názvem *Can Britain lead in Europe?*

⁸⁷ Tento fakt potvrzují i zdroje blízké Jolyonu Howorthovi, viz. HOWORTH, Jolyon: *Britain, NATO and CESDP: Fixed Strategy, Changing Tactics*, European Foreign Affairs Review, Autumn 2000, str.381.

⁸⁸ DOVER, R.: *The Prime Minister and the Core Executive: A Liberal Intergovernmentalist Reading of UK Defence Policy Formulation 1997-2000*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.7, 2005, str.524.

⁸⁹ V souvislosti s jednotnou měnou byla britská vláda pod evropským tlakem. Odborníci blízcí britské vládě však přistoupení na euro nedoporučili z ekonomických důvodů a také proto, že takový krok by byl velmi nepopulární mezi britským voličstvem.

⁹⁰ Např. na Ministerstvu obrany byl v roce 1996 ustaven Odbor pro evropskou bezpečnost.

⁹¹ HOWORTH, Jolyon: *Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy*, West European Politics, Vol.27, No.2, March 2004, str.220.

⁹² WHITMAN, Richard G.: *Amsterdam's unfinished business? - The Blair government's initiative and the future of the Western European Union*, WEU-ISS Occasional Papers No.7, January 1999, str.6.

Centrem pro evropskou reformu.⁹³ Také Grant vidí potenciál v britské účasti na evropské obranné politice, obhajuje zrušení ZEU jako takové a navrhuje začlenění jejích rozhodovacích (politických) struktur do EU, zatímco vojenské funkce ZEU by převzalo NATO. Odborné britské kruhy blízké vládě tedy s myšlenkou Británie v čele evropské obrany operují. Zdá se to být navíc pragmatická a prospěšná volba. To však k vysvětlení tak významné změny nestačí. Podívejme se tedy na vnější podněty, v první řadě na vývoj v rámci NATO.

Během 90. let byla Severoatlantická aliance nucena vyrovnat se s celou řadou výzev, které ji oslabovaly či dokonce přímo ohrožovaly její existenci. Aliance musela především uhájit svůj význam ve světle nové geopolitické situace, kdy její letitý úhlavní nepřítel, Sovětský svaz, navždy „zmizel z radaru“. NATO rozšířilo své původní poslání o činnosti, jejichž cílem je nastolení a udržení míru. V roce 1994 zahajuje také program Partnerství pro mír a soustřeďuje se na rozvoj Evropské bezpečnostní a obranné identity. Tento akcent byl však počínaje rokem 1997 nahrazen důrazem na chystané rozšíření o tři země bývalé Varšavské smlouvy. Evropská bezpečnostní a obranná identita, která měla posílit evropský podíl na plnění aliančních úkolů a odlehčit tak Spojeným státům, však nebyla schopna poskytnout platformu pro řešení bezpečnostních otázek, což se projevilo v roce 1997, kdy EBOI nedokázala odpovědět na krizi v Albánii, a také v roce 1998 v souvislosti s krizí v Kosovu. EBOI byla bezzubou zejména z toho důvodu, že americká administrativa, ačkoli EBOI podporovala, bránila takové reformě aliančních struktur, která by efektivní uskutečnění tohoto konceptu umožnila. Nekonstruktivní spolupráce se Spojenými státy byla vnímána jako jeden z faktorů, které přispívají k evropské neschopnosti reagovat na bezpečnostní výzvy. Tyto zkušenosti s USA vedly ke frustraci evropských státníků. Budování autonomní evropské obrany v rámci NATO začalo být považováno za neúčinné a marné.

Skutečnost, že Evropanům chybí politické i vojenské nástroje k řešení bezpečnostních krizí na „evropském dvorku“, byla již ke konci roku 1997 vnímána jako velmi neuspokojivá, a to nejen v evropských metropolích ale i ve Washingtonu. Americká administrativa si začala uvědomovat, že posílení evropských obranných kapacit neznamena pro Severoatlantickou alianci hrozbu, jak se doposud domnívala,

---

⁹³ GRANT, Charles: *Can Britain lead in Europe?*, CER, London, 1998.
http://www.cer.org.uk/pdf/p092_britain_europe.pdf

rybříž je nezbytným předpokladem pro její záchranu.⁹⁴ Tohoto posunu, který je v rozporu s jedním ze základních britských strategických postulátů druhé poloviny 20. století, si všiml Londýn. Jak víme z předchozích kapitol, Británii velmi záleží na americkém stanovisku, zejména v bezpečnostních otázkách. Změna amerického postoje vůči budování evropské obrany byla proto pro britské státníky významným impulsem, který uklidnil obavy z americké reakce a přivedl je k zamyšlení nad výhodami a nevýhodami takové možnosti. Londýn si pod vlivem nepříznivého vývoje v Alianci uvědomil, že Británie musí zodpovědně přistoupit k budování společné evropské obrany (neboť bez účasti Británie – největší evropské vojenské mocnosti - je efektivní evropská obrana téměř vyloučena), pokud má být zachráněna Severoatlantická aliance a s ní i americká garance evropské bezpečnosti. Budování evropských obranných struktur tak již přestalo být vnímáno jako hrozba pro transatlantické vztahy a naopak začalo být považováno za cestu, jak posílit evropský pilíř NATO a potažmo i celou Alianci. Při debatě v dolní sněmovně britského parlamentu v prosinci 1998 tento postoj vyjádřil Tony Blair: „*Věřím, že upevňování evropských obranných kapacit posílí NATO.*“⁹⁵

Změnu britského postoje ke způsobům zajištění evropské bezpečnosti během roku 1997 a 1998 je třeba vidět v kontextu a interakci výše uvedených stimulů.⁹⁶ Shledávám dva hlavní motivy britské iniciativy ze Saint-Malo. Prvním a hlavním podnětem byla britská snaha o záchranu a posílení Severoatlantické aliance a obecně transatlantických vztahů, na kterých Blairovi tolik záleží. Druhou pohnutkou byla snaha o získání vůdčího postavení v Evropě, přičemž šance, že by Británie v budoucnu stála v čele evropské bezpečnostní politiky, byla jistě lákavým soustem. Tento druhý motiv však nelze přeceňovat nebo ho dokonce stavět na první místo, jak to někteří autoři činí s argumentem, že Británie v Evropě usiluje o alternativu k britsko-americkému spojení. To by se totiž Evropské unii muselo podařit nemožné – dosáhnout v dohledné době konsenzu ohledně zahraničně-bezpečnostních otázek a především vybudovat tak efektivní a silné vojenské kapacity, že by se alespoň blížily potenciálu Spojených států. Tato možnost však v současnosti nepřichází v úvahu a britská obranná strategie tak zůstává pevně ve svazku se Spojenými státy. Jakékoli pochybnosti v této otázce autorce vyloučil britský bezpečnostní analytik Henry Plater-Zyberg. Vedle

⁹⁴ HOWORTH, Jolyon: *Britain, NATO and CESDP: Fixed Strategy, Changing Tactics*, European Foreign Affairs Review, Autumn 2000, str.382.

⁹⁵ House of Commons Debate, 14th December 1998, Column 607. http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/cm199899/cmhansrd/vo981214/debtext/81214-06.htm#81214-06_spmin0

⁹⁶ Okruh zde uvedených podnětů jistě není kompletním výčtem, jedná se však o hlavní a formativní elementy.

evropských slabin v oblasti dosahování (a vůbec hledání) konsenzu a rozpolcenosti vojenských kapacit uvedl ještě další argument, a to sdílení zpravodajských informací. Tato sféra je v moderní bezpečnostní strategii čelící hrozbám typu terorismu a mezinárodního obchodu se zbraněmi klíčová. Plater-Zyberg argumentoval, že Británie by nikdy nevyměnila (ani neohrozila) intenzivní spolupráci britských a amerických zpravodajských služeb (ze které velmi profituje) za sdílení zpravodajských informací s evropskými státy, neboť bezpečnost a efektivita takového sdílení je považována za značně nízkou. Jistá zpravodajská spolupráce samozřejmě funguje, nikoli však na hluboké úrovni. Britský analytik dále uvedl, že Evropská unie sama o sobě v oblasti bezpečnosti žádnou významnou výhodu či pomoc Británii neposkytuje.⁹⁷

Jak již bylo naznačeno, někteří autoři s oblibou referují o Saint-Malu jako o obratu či revoluci v britské obranné doktríně. Na základě rozsáhlého studia této problematiky jsem však dospěla k závěru, že se jedná jen o změnu taktiky, přičemž cíl, který Británie sleduje, je stále stejný a zasazený hluboko v britské strategické kultuře – udržovat kvalitu transatlantických vztahů.

Podíváme-li se nyní na vliv Tonyho Blaira v tomto procesu, zdá se, že premiér byl do jisté míry jeho katalyzátorem. Robert Dover ve své analýze, založené zejména na rozhovorech se zasvěcenými osobami, tvrdí, že Blairovo oznámení z Pörtschachu přišlo ve chvíli, kdy ještě debata mezi Ministerstvem zahraničí a Ministerstvem obrany o *budoucích krocích vůči Evropě nedospěla do finální fáze*.⁹⁸ Pokud jsou autorovy zdroje věrohodné, znamená to, že Blair si udělal závěr sám se svými poradci a na komplexní analýzu svých ministerstev nečekal. To by vysvětlovalo i relativní rychlost změny v britské pozici, která je pro oblast obranné politiky netypická. Obranná politika je resort, který tradičně reaguje na změny mezinárodního prostředí dosti pomalu a zdráhavě. Tyto poznatky nám potvrzují, že osobní vliv Tonyho Blaira na vývoj britské bezpečnostní politiky nelze podceňovat.

Iniciativa ze Saint-Malo je svou podstatou slučitelná také s Blairovou vizí zahraniční politiky a jeho doktrínou mezinárodního společenství. Pokud by se Británii podařilo konsolidovat evropské vojenské kapacity a postavit se do jejich čela, stala by se Británie vlivnějším globálním hráčem, přičemž by s pomocí Evropské unie mohla uskutečňovat některé své intervencionistické ambice. To by posílilo i britský vliv ve

⁹⁷ Interview 7.12.2006, Henry Plater-Zyberg, Senior analyst at UK Defence Academy.

⁹⁸ DOVER, R.: *The Prime Minister and the Core Executive: A Liberal Intergovernmentalist Reading of UK Defence Policy Formulation 1997-2000*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.7, 2005, str.511.

... ke Spojeným státům, vyřešilo spor o sdílení transatlantického břemene a ... transatlantické vztahy na nový, kvalitnější základ.

Pokud jde o vnitropolitické reakce v Británii, žádný větší diskurz iniciativa ze Saint-Malo nevyvolala (kromě např. běžných diskuzí v parlamentu) a ani vyvolat neměla. Blair neměl zájem upozorňovat na to, že spolupráce v NATO čelí problémům, a neměl ani zájem vysvětlovat tento krok širší politické veřejnosti. Členové britské vlády ... iniciativě neviděli nic významnějšího, než klasickou snahu o posílení atlantických vztahů.⁹⁹ Konzervativci vyjadřovali pochybnost o slučitelnosti autonomní evropské obrany s NATO, což Blair rezolutně vyloučil.¹⁰⁰ Kosovská krize, která se vyhrtila v březnu 1999, navíc odvedla pozornost britských médií, která jsou tradičně zaujatá proti evropským integračním projektům, od evropské dimenze této iniciativy. Argumenty ze Saint-Malo se ve světle kosovských událostí ukázaly být oprávněné.

A jak se na výzvu ze Saint-Malo dívali ostatní hráči euroatlantické scény? Francouzi byli spokojeni, neboť konečně „přesvědčili“ Británii, aby pomohla budovat autonomní evropskou obranu.¹⁰¹ Ve Spojených státech vyvolala iniciativa typicky ambivalentní reakce. Madeleine Albright, americká ministryně zahraničí, ji sice podpořila, důrazně ale varovala před tzv. třemi D, které reprezentují anglické výrazy *duplication*, *decoupling* a *discrimination*.¹⁰² Vyzvala tedy k tomu, aby nedošlo k duplikaci zdrojů, k oslabení atlantických bezpečnostních vztahů (NATO) a k diskriminaci neevropských členů Aliance. Hlavy států Evropské unie se na nejbližším summitu ve Vídni v prosinci 1998 shodli na tom, že iniciativu vítají.

Výsledky Washingtonského summitu NATO v dubnu 1999 reflektují přetrvávající rozpaky mezi spojenci ohledně nejasných implikací nové iniciativy z hlediska její institucionální realizace. Zatímco finální communiqué záměr vybudovat autonomní evropskou bezpečnostní a obrannou platformu podporuje, nový Strategický koncept Aliance, který byl na summitu přijat, má o evropské iniciativě mnohem rezervovanější představu. V závěrečném communiqué hlav států a vlád NATO se dočteme, že: „Bereme na vědomí rozhodnutí Evropské unie mít schopnost autonomní akce..., a proto jsme připraveni rozpoznat a přijmout nezbytná opatření, která by

⁹⁹ HOWORTH, Jolyon: *Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy*, West European Politics, Vol.27, No.2, March 2004, str.223.

¹⁰⁰ House of Commons Debates, 7th and 14th December 1998.

¹⁰¹ Srovnej formulace Deklarace ze Saint-Malo: „*the capacity for autonomous action*“, Francouzsko-britský summit, Saint-Malo, Francie, 3.-4. prosinec 1998: Joint declaration on European defence.

¹⁰² ALBRIGHT, Madeliene K.: *The Right Balance Will Secure NATO's Future*, Financial Times, 7th December 1998.

*umožňovala Evropské unii snadný přístup ke kolektivním prostředkům a kapacitám Aliance, pro operace, ve kterých se Aliance jako celek vojensky neangažuje.*¹⁰³ Strategický koncept však vyjadřuje názor, že evropská iniciativa by se měla rozvíjet v rámci ESDI, pod velením Západoevropské unie a NATO by mělo i nadále poskytovat své velitelské, logistické a zpravodajské struktury.¹⁰⁴ Tato představa odporuje smyslu nové iniciativy.

Nehledě na rozdílné perspektivy všech zúčastněných i přihlížejících, shoda na podstatě iniciativy – tedy na nezbytnosti posílit evropské bezpečnostní a obranné kapacity - se ukázala jako dostatečně určující pro nastartování její dynamické realizace. Ochota se dohodnout byla poháněna pocitem zahanbení, který získali evropští státníci v souvislosti s jejich neschopností řešit krize na Balkáně. Fakt, že rozdílné interpretace anglo-francouzské iniciativy (které panovaly i mezi samotnými „zakladateli“) nezpůsobily velký problém, lze přičíst zejména Německu, které se v lednu 1999 ujalo předsednictví Evropské unie. Německé předsednictví se iniciativy chopilo, ukázkovým koordinativním diskurzem se mu podařilo tyto rozpory potlačit a intenzivní práci na institucionálních implikacích dokázalo proměnit vágní formulace anglo-francouzské deklarace v konkrétní zárodek evropské bezpečnostní a obranné politiky.

Kolínský summit Evropské unie, který se konal červnu 1999, přijal myšlenky ze Saint-Malo a zavázal Evropskou unii k rozvoji efektivnějších obranných kapacit a rozhodovacích struktur pro Společnou evropskou bezpečnostní a obrannou politiku, a ke konsolidaci evropského obranného průmyslu. Mezi nejvýznamnější závěry summitu patří rozhodnutí přenést většinu funkcí Západoevropské unie na EU. Evropská rada se rozhodla omezit evropský obranný projekt na tzv. Petersberské úkoly, což zahrnuje prevenci konfliktů a zvládání krizí. Závěry summitu předpokládají vznik mnoha nových institucí, zejména Politického a bezpečnostního výboru, Vojenského výboru a Vojenského sboru včetně Situačního centra, a Institutu pro bezpečnostní studia. Zavedena byla též pravidelná setkání Rady pro všeobecné záležitosti, jejímiž členy jsou ministři obrany jednotlivých zemí.¹⁰⁵ Na post Vysokého představitele EU pro zahraniční

¹⁰³ NATO Summit Communiqué of 24 April 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>.

¹⁰⁴ The Alliance's Strategic Concept of the North Atlantic Council on 23rd and 24th April 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>.

¹⁰⁵ Presidency Conclusions, Cologne European Council, 3rd and 4th June 1999. http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/kolnen.htm

a bezpečnostní politiku, který byl vytvořen článkem 18 Amsterodamské smlouvy, byl jmenován Javier Solana s účinností od 18. září 1999.¹⁰⁶

Na evropský summit v Kolíně reagoval Strobe Talbott, druhý tajemník ministra zahraničí Spojených států, a vyjádřil americké obavy slovy: „červnová deklarace evropských lídrů z Kolína..., by mohla být vykládána tak, že naznačuje, že standardní evropský postoj bude jednat vně Aliance, kdykoli to bude možné, spíše než skrze Alianci.“¹⁰⁷ Tento výrok svědčí o tom, že na podzim roku 1999 byla americká administrativa stále silně obezřetná vůči nové evropské iniciativě.

Budování evropské bezpečnostní a obranné politiky tedy v počátku směřovalo především k institucionálnímu zajištění nového projektu, což pramenilo ze zájmu Německa usměrnit rodící se instituce podle svých představ. U Britů se tento jednostranný akcent nasetkal právě s nadšením, neboť ti měli zájem především na posílení vojenských kapacit. George Robertson to (ještě v pozici Ministra obrany) komentoval slovy: „Samotné institucionální inženýrství mnoho nevyřeší – schéma elektrického zapojení nemůžete poslat řešit krizi.“¹⁰⁸ Počínaje finským předsednictvím, které následovalo po německém od července 1999, proto Británie začala tlačit na kroky, které by vedly k posílení vojenských zdrojů.

V červenci 1999 se v Londýně konal britsko-italský summit, který dal vzniknout Evropské iniciativě v obranných schopnostech (*European Defence Capabilities Initiative*). Ta navrhovala stanovit konkrétní cíle, kterých by se (na celoevropské i národní úrovni) mělo dosáhnout za účelem posílení evropských obranných schopností. Iniciativa doporučovala také vypracování metodiky pro hodnocení pokroku v této oblasti.¹⁰⁹

22. a 23. listopadu 1999 se v Lucemburku sešli ministři zahraničí a obrany zemí Západoevropské unie, aby se dohodli na dalším osudu této obranné struktury. Závěrečná Lucemburská deklarace vyjádřila připravenost ZEU poskytnout výsledky své práce a

¹⁰⁶ Na svém předchozím postu Generálního tajemníka NATO byl nahrazen Georgem Robertsonem.

¹⁰⁷ 'America's Stake in a Strong Europe', RIIA, London, 7 October 1999, citováno v OAKES, M.: *European Defence: From Pörschach to Helsinki...*, str.28.

¹⁰⁸ Citováno v HOWORTH, Jolyon: *Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy*, West European Politics, Vol.27, No.2, March 2004, str.225.

¹⁰⁹ Joint declaration launching the European Defence Capabilities Initiative, British-Italian Summit, London, 19 – 20 July 1999.

http://www.esteri.it/mae2000/eng/archives/arch_press/miscpapers/do200799ea.htm

analytické činnosti Evropské unii a autorizovala přenesení svých funkcí, nezbytných pro plnění úkolů EBOP, na Evropskou unii.¹¹⁰

Již záhy poté, 25. listopadu, se konal britsko-francouzský summit v Londýně, na kterém se obě země pokusily identifikovat, jaké vojenské prostředky budou evropské obranné síly potřebovat.¹¹¹ Klíčovým návrhem se stal plán vybudovat Evropský sbor rychlé reakce, a i další podněty tohoto setkání předznamenaly blížký vývoj. Závěrečná společná deklarace se vymezuje i ve vztahu k Severoatlantické alianci a prohlašuje, že Aliance bude i nadále základem kolektivní obrany. Deklarace předpokládá, že NATO a EU si vyvinou „úzké a důvěrné vztahy.“¹¹² Blairova percepce účelu evropského obranného projektu je dobře patrná ze slov, které pronesl na tiskové konferenci, jež následovala po jednání a z jejíž rétoriky lze vyčíst snahu o uklidnění amerických obav o budoucí roli NATO v evropské obraně. Premiér zdůraznil, že evropská obranná iniciativa posledních měsíců „není pokusem o...nahrazení nebo o soutěžení s NATO...Je to o posílení evropské vojenské efektivity a schopností takovým způsobem, který posílí a doplní NATO jako základní kámen naší obrany a přitom umožní Evropě jednat efektivně v situacích, kde se Aliance jako celek neangažuje.“¹¹³ Někteří členové americké administrativy i opoziční konzervativci však zůstávali na pochybách.

Evropská rada v Helsinkách v prosinci 1999 přijala tzv. Helsinský hlavní cíl, což je projekt, jehož účelem je vybavit Evropskou unii takovými schopnostmi, aby v roce 2003 byla schopna během šedesáti dnů rozmístit a udržovat alespoň po dobu jednoho roku padesát až šedesát tisíc vojáků, kteří budou schopni plnit všechny typy Petersberských úkolů. Helsinský summit přijal také opatření, která měla zajistit politické, strategické a vojenské vedení těmito evropským bezpečnostním operacím. Jednalo se především o ustavení stálého Politického a bezpečnostního výboru, Vojenského výboru a Vojenského sboru, které předpokládal již Kolínský summit.¹¹⁴ Oba tyto projekty

---

¹¹⁰ Luxembourg declaration, WEU Ministerial Council in Luxembourg, 22 – 23 November 1999, viz. Maartje Rutten (Ed): *From Saint-Malo to Nice: European Defence-Core documents*, Chaillot Paper 47, Institute for Security Studies, WEU, Paris, 2001, str.67-76.

¹¹¹ Británie a Francie se dohodly také na ustavení společných servisních velitelství, která měla sloužit jako alternativní velitelství evropských operací: *France's Centre Opérational Inter-armées a the UK's Permanent Joint Headquarters*.

¹¹² Joint declaration by the British and French Governments on European Defence, Anglo-French Summit, London, 25 November 1999.

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm/199900/cmselect/cmdfence/264/26424.htm>

¹¹³ Press Conference given by Tony Blair, Jacques Chirac and French Prime Minister Lionel Jospin, London 25

November 1999, citováno v OAKES, M.: *European Defence: From Pörschach to Helsinki...*, str.30-31.

¹¹⁴ Presidency Conclusions, Helsinki, European Council, 10th and 11th December 1999.

http://europa.eu.int/council/off/conclu/dec99/dec99_en.htm

(vojenský i institucionální) byly založeny především na britském úsilí, třebaže s významným francouzským přispěním. Tony Blair komentoval Helsinský summit a nezbytnost britské participace slovy: „*Toto je debata, kterou musíme modelovat a ovlivňovat od počátku, protože jsou jí ovlivněny naše vitální strategické zájmy. Výsledkem naší účasti je, že se (debata o evropské obraně) posouvá jasným směrem – k posílení NATO.*“¹¹⁵

Teprve závěry Helsinského summitu přispěly k jistému uklidnění amerických obav. Z reakce Strobe Talbotta lze „konečně“ vyčíst jednoznačný souhlas s evropskou iniciativou: „*Helsinky reprezentovaly, z naší perspektivy, krok – vlastně několik kroků – správným směrem. Vítáme, že se Helsinky zaměřily na zlepšení evropských obranných kapacit, že uznaly centrální roli NATO v kolektivní obraně a při zvládání krizí a že EU může jednat tam, kde se Aliance jako celek neangažuje.*“¹¹⁶ Na adresu evropské obrany dále zdůraznil: „*Nejsme proti, nejsme ambivalentní, nejsme úzkostliví, jsme pro. Jsme pro silnější evropskou obranu. Chceme vidět Evropu, která je schopná efektivně jednat skrze Alianci, nebo pokud se neangažuje samo NATO, skrze Evropskou unii.*“¹¹⁷ Všechny americké hlasy artikuluující obavy o osud NATO s Helsinkami samozřejmě neutichly, čelní představitelé však iniciativu vesměs přijali. Americké výzvy se nyní soustředily především na požadavek vyřešení postavení neevropských členů Aliance a také států, které sice jsou členy EU, ale nikoli NATO. Další záležitost, jejíž vyřešení Američané požadovali, se týkala jasného vymezení vztahů mezi NATO a evropskými obrannými kapacitami a strukturami.

Britský rukopis, zřejmý ve vývoji iniciativy v roce 1999, se promítl i do pokroku, který byl učiněn během portugalského předsednictví v první polovině roku 2000. Na neformálním setkání ministrů obrany EU na konci února 2000 v portugalské Sintře byl předložen tzv. Spis nástrojů (*Toolbox paper*), jenž byl výsledkem několikaměsíčního jednání, které vedl již zmíněný Richard Hatfield z britského Ministerstva obrany. Dokument byl východiskem pro jednání na Konferenci o vyčleňování sil (*Capabilities Commitment Conference*), která byla plánována na listopad 2000 a kde se evropské státy měly zavázat k poskytnutí části svých vojenských kapacit pro účely Helsinského hlavního cíle. Také další klíčový politický dokument

¹¹⁵ House of Commons Debate, 13th December 1999, Column 22.

http://www.publications.parliament.uk/pa/cm/199900/cmhansrd/vo991213/debtext/91213-05.htm#91213-05_spmin1

¹¹⁶ North Atlantic Council, Brussels, 15 December 1999, citováno v OAKES, M.: *European Defence: From Pörschach to Helsinki...*, str.38.

¹¹⁷ Tamtéž.

tohoto období *Elaboration of the Headline Goal: Food for Thought*, který rozpracovával možnosti uskutečnění Helsinského hlavního cíle, byl britským produktem, konkrétně politického ředitelství Ministerstva obrany na britském Úřadě vlády.¹¹⁸

Intenzivní práce na budování Evropské bezpečnostní politiky pokračovaly během celého jara 2000, k vývoji došlo mj. v oblasti civilních aspektů zvládnání krizí. Pro účely této práce není třeba zabíhat do technických detailů; podstatný je však pokrok, kterého bylo dosaženo v oblasti formalizace dialogu mezi Evropskou unií a NATO. Ustavení formálních konzultací předpokládá již závěrečné *communiqué* Washingtonského summitu NATO, který se konal dubnu 1999. Spojené státy od té doby tlačily na realizaci tohoto požadavku, od podzimu 1999 navíc se zvýšenou intenzitou. Tomu však bránila Francie, která chtěla řešení této otázky co nejdříve odložit. Paříž se obávala, že předčasné napojení na Severoatlantickou alianci by mohlo ovlivnit institucionální vývoj EBOP, která ještě zdaleka nebyla konsolidovaná. Pozorného čtenáře této práce nepřekvapí, že Británii naopak na formalizaci euroatlantického bezpečnostního dialogu velmi záleželo, a proto se pokoušela obě strany „uchlácholit“ a přivést ke kompromisu. Francouzské veto pokroku v této otázce překonal až britský návrh (vypracovaný ve spolupráci s Francií), který byl předložen na setkání Politického výboru Evropské unie 19. dubna 2000. Návrh byl odsouhlasen na červnové Evropské radě v portugalské Feiře. Dialog mezi NATO a EU byl od té doby postaven na bázi čtyř pracovních skupin, které se zabývaly bezpečností, formami přístupu EU k prostředkům a kapacitám Aliance (tzv. Berlin plus), kapacitami a obranným plánováním a přípravou finální dohody mezi EU a NATO.¹¹⁹

V červenci 2000 se předsednictví Evropské unie ujala Francie, která pokračovala v implementaci již schválených opatření a v úsilí o dosažení stanovených cílů. 13. listopadu se konalo klíčové setkání ministrů Západoevropské unie v Marseille, které dokončilo proces přenášení funkcí ZEU na Evropskou unii. Mimo EU tak de facto zůstal jen článek V Bruselské smlouvy o kolektivní obraně. O týden později, 21. a 22. listopadu, následovala v Bruselu důležitá a dlouho připravovaná Konference o vyčleňování kapacit, na které se země Evropské unie (tehdy 15) a šest dalších evropských zemí, které byly členy NATO ale nikoli EU (Česká republika, Island, Maďarsko, Norsko, Polsko a Turecko), zavázaly k vyčlenění určitých kapacit v podobě

¹¹⁸ Maartje Rutten (Ed): *From Saint-Malo to Nice: European Defence-Core documents...*, str.94-107.

¹¹⁹ Presidency Conclusions, Santa Maria da Feira European Council, 19th and 20th June 2000.

vojáků a bojových strojů, které mají tvořit základ Evropských sil rychlé reakce (European Rapid Reaction Force – ERRF). Tento nástroj má EU umožnit zvládat mise v rozsahu Petersberských úkolů, tedy především operace za účelem oddělení válčících stran silou, udržování míru, humanitární pomoc a evakuace státních příslušníků. Detaily britského závazku odkryl nový ministr obrany Británie Geoff Hoon.¹²⁰ Podle jeho písemného vyjádření se Británie zavázala k poskytnutí 12 500 vojáků, téměř dvou desítek lodí a 72 bojových letounů pro případ, kdy by bylo třeba rozmístit všech 60 000 evropských vojáků.¹²¹ Takový závazek je srovnatelný s příspěvkem Francie či Německa.

Institucionální zrození EBOP završil v prosinci 2000 evropský summit v Nice, který potvrdil přejmutí funkcí Západoevropské unie úpravou článku 17 Smlouvy o Evropské unii (SEU), ze kterého vypustil odkaz na ZEU jako na obrannou agenturu Evropské unie. V několika oblastech bylo rozšířeno hlasování kvalifikovanou většinou, např. při přijímání rozhodnutí o realizaci společných akcí a společných pozic EU. Také v článku 25 SEU došlo ke změně - Evropská unie získala prostřednictvím Politického a bezpečnostního výboru zodpovědnost za širokou bezpečnostní agendu. Jedná se především o sledování mezinárodní situace, dohlížení na realizaci politik a přípravu podkladů pro Radu; ve spolupráci s ní má pak Politický a bezpečnostní výbor pravomoc vykonávat politickou kontrolu a strategické řízení operací Evropské unie ke zvládnutí krizí.¹²²

Rok 2001 se již takovou intenzitou vývoje, kterému jsme byli svědky v předchozích letech, nevyznačuje. Ustavení institucí a mechanismů, tedy ta snadnější a mediálně vděčnější část budování evropské obrany, byla uskutečněna a nastala fáze náročného a zdlouhavého procesu posilování a konsolidace vojenských zdrojů za účelem dosažení Helsinského hlavního cíle. Zahanbení evropských státníků z kosovské krize, které je v předchozích letech pohánělo k práci, navíc vyprchávalo. Nevyřešená zůstala smlouva o vztazích mezi EU a NATO, jejíž uzavření blokovalo Turecko, které nebylo spokojené s podmínkami svého (ne)zapojení do rozhodování Evropské unie.

Zárodečné období Evropské bezpečnostní a obranné politiky, které lze vymezit summitem v Saint-Malo (prosinec 1998) a summitem v Nice (prosinec 2000), bylo silně

---

¹²⁰ Geoff Hoon vystřídal 11. srpna 1999 v úřadu ministra obrany George Robertsona, který se stal generálním tajemníkem NATO.

¹²¹ OAKES, M.: *European Security and Defence Policy: Nice and beyond*, House of Commons Library, Research Paper 01/50, May 2001. <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2001/rp01-050.pdf>

¹²² Maartje Rutten (Ed): *From Saint-Malo to Nice: European Defence-Core documents...*, str.168-221.

ovlivněno britsko-francouzskou interakcí. Obě země byly centrálními hráči jednání o budoucí podobě evropské obrany, každá však přicházela k jednacímu stolu s dosti rozdílnými pohledy. Británie sledovala svůj strategický cíl – posílení NATO, zatímco Francii záleželo na vybudování evropských kapacit, třebaže k tomu dojde zpřístupněním zdrojů NATO. Jolyon Howorth tento zvláštní svazek z rozumu přirovnává k tiché manželské smlouvě, ve které se Británie zavázala nevyvolávat otázku francouzské reintegrace do struktur NATO a podle které Francie neměla tlačit na Británii, aby si vybrala mezi Evropou a USA.¹²³

Zajímavá je skutečnost, že ačkoli se Britská vláda aktivně podílela na budování evropské obrany, podařilo se jí neupoutat na to pozornost britské veřejnosti ani médií až do Konference o vyčleňování kapacit v listopadu 2000. Měla k tomu zřejmý důvod. Kdyby přiznala, že pracuje na budování evropských obranných kapacit, vyvolalo by to velké podezření. Ze strategického hlediska přitom nemohla připustit, že zachraňuje upadající Alianci. Mlčení britských oficiálních kruhů o tom, co se buduje v Evropě, dobře ilustruje Blairův chicagský projev na téma doktrína mezinárodního společenství,¹²⁴ který pronesl 24. dubna 1999, tedy v době, kdy se Británie čile angažovala v evropském obranném projektu. V celém projevu, který se zabývá mezinárodní bezpečností, se premiér o nové obranné iniciativě zmínil jen jednou nevýraznou větou. Až zveřejnění výsledků Konference o vyčleňování kapacit, kde se Británie zavázala poskytnout pro evropské operace svůj díl vojenských kapacit (který však tvořil nezanedbatelnou část britské armády), probudilo opozici a britská média ze spánku. Následovala vlna téměř hysterické kritiky ze strany médií.¹²⁵ Konzervativci svůj nesouhlas dali také najevo, k žádné hlasité kampani se však (po předchozích neblahých zkušenostech s hraním evropské karty) neodhodlali, a to k velké radosti Blaira, který neměl zájem tuto svou strategickou politiku voličstvu vysvětlovat.¹²⁶

Ačkoli důraz na evropskou bezpečnost je v prvních letech Blairova úřadování nejzjevnější, ještě než se posuneme do roku 2001, měli bychom se krátce zaměřit také další podstatné momenty britské bezpečnostní politiky mezi lety 1997 a 2000, zejména na britskou účast na Operaci Pouštní liška v Iráku a operaci Spojená síla v bývalé Jugoslávii a Kosovu. Jak naznačila předchozí kapitola, Blairovy vztahy s americkým

¹²³ HOWORTH, Jolyon: *Britain, NATO and CESDP: Fixed Strategy, Changing Tactics...*, str.388-389.

¹²⁴ Hlubší analýza tohoto projevu se nachází ve třetí kapitole této práce. Tony Blair: *Doctrine of the International Community*, Chicago, 24^h April 1999.

¹²⁵ Velká část britských médií má severoamerické vlastníky a s tím související anti-evropské zaměření.

¹²⁶ HOWORTH, Jolyon: *Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy*, West European Politics, Vol.27, No.2, March 2004, str. 227.

prezidentem Clintonem byly poměrně vřelé, hluboké bylo i Blairovo atlantické citění. Oba státníci spolu konzultovali bezpečnostní otázky, zejména postup proti Iráku, který byl podezříván z vlastnictví a výroby zbraní hromadného ničení. S tím, jak Saddám Hussain opakovaně komplikoval práci inspektorů OSN, rostl tlak na prezidenta Clintona ohledně vojenské odpovědi. Clinton, jehož pozice byla pošramocená aférou s Monikou Lewinskou, se nakonec rozhodl jednat a čtyřdenním bombardováním „podezřelých“ cílů v Iráku v prosinci 1998 se pokusil obě tyto kapitoly uzavřít. I přes kritiku, mezinárodní izolaci a absenci konkrétních důkazů o existenci zbraní hromadného ničení v Iráku se Blair k USA téměř „přirozeně“ přidal a Británie se tak stala jedinou zemí, která Spojené státy v této operaci, zvané Pouštní liška, podpořila.¹²⁷ Tato epizoda nebyla ničím významným pro světovou, transatlantickou ani britskou bezpečnost. Byla však Blairovou první válkou a premiér na ní dokázal, že pod jeho vedením bude Británie odhodlaným spojencem Spojených států.

Od roku 1998 se Blair zaobíral také situací v bývalé Jugoslávii. Robin Cook a David Manning, britský zástupce v tzv. Kontaktní skupině (kterou vedle Británie tvořily Spojené státy, Francie, Německo a Rusko), později Blairův poradce a nyní britský velvyslanec v USA, se podíleli na diplomatických pokusech o přinucení srbského prezidenta Slobodana Miloševiče, aby upustil od represí vůči kosovským Albáncům. Spolu s tím, jak se tyto snahy mýjely účinkem, začal být Blair přesvědčen o tom, že tlak na Miloševiče musí být podložen hrozbou použití vojenské síly. Pro takový postup hledal podporu zejména u Spojených států. Prezident Clinton se však této možnosti bránil, neboť mu bylo jasné, že většinu případných vojenských sil by musely poskytnout USA. Clinton se navíc bránil pádným argumentem, tedy že nemůže poslat americké vojáky do země, o jejíž geografické poloze nemají Američané ponětí. Blaira však katastrofická humanitární situace v Kosovu trápila a snažil se nalézt konsenzus ohledně tvrdšího postupu. Své přesvědčení, že je „zodpovědností Západu“ zabránit Miloševičovi v jeho čistkách a chránit tak lidská práva v této oblasti, dával najevo nejen v Británii, ale využil k tomu i svůj chicagský projev, ve kterém vyložil svou doktrínu mezinárodního společenství, podle které podstatné porušování lidských práv ospravedlňuje ozbrojenou intervenci. Vůle konat se v Alianci konsolidovala až na počátku roku 1999. 24. března pak byla zahájena Operace Spojená síla, jejímž účelem bylo poničení srbských vojenských cílů formou bombardování a donucení Miloševiče k zastavení represí proti

---

¹²⁷ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.18-35.

civilnímu obyvatelstvu a zahájení odsunu srbských jednotek z Kosova. Na operaci se kromě Británie podílely Spojené státy, Kanada, Francie, Německo, Itálie, Nizozemí a Španělsko. Jedenáctidenní operace dosáhla svého cíle 9. června 1999. Následovala rezoluce Rady bezpečnosti OSN o rozmístění mezinárodních jednotek v Kosovu. Kosovská krize znamenala pro Blaira precedent ohledně použití síly bez ospravedlňující rezoluce Rady bezpečnosti OSN a jeho první válku „ve jménu hodnot a lidských práv.“¹²⁸ V souvislosti s Kosovem si Blair uvědomil, jak je pro účast Spojených států na zajišťování evropské bezpečnosti důležité, aby svým dílem přispěly také evropské země. Jak poznamenává Kampfner: „Blair začal v souvislosti se svou samozvanou rolí stavitele mostů pocítovat vypětí.“¹²⁹

4.2. Efekty 11. září

Druhá část této kapitoly si klade za cíl vyložit vývoj transatlantických bezpečnostních vztahů po teroristických útocích z 11. září 2001, a to s akcentem na roli Británie, Tonyho Blaira a jeho pokračující snahu o usmíření Evropy s Amerikou.

Počátek roku 2001 byl svědkem odchodu Clintonovy administrativy a inaugurace George Bushe ml. americkým prezidentem. Příchod republikánských politiků do Bílého domu nebyl v Británii očekáván právě s nadšením. Již měsíce před nastoupením do úřadu se při své návštěvě Londýna jejich neokonzervativní křídlo (mající ve straně silný vliv) nechalo slyšet, že vůči Británii nepocítují žádnou sentimentální náklonnost a že britská vláda bude hodnocena na základě toho, jak loajálně bude následovat americkou linii. Nástup Bushovy administrativy provázela nedůvěra britských elit a kritika britského tisku. Unilateralistická rétorika Washingtonu znepokojovala multilaterálně naladěnou labouristickou vládu.¹³⁰

Tony Blair byl však rozhodnut udělat vše proto, aby byly mezi oběma vládami vytvořeny dobré vztahy. První setkání britského premiéra s novým americkým prezidentem proběhlo v Camp Davidu v únoru 2001. Bush Blaira vřele přijal a oba státníci si neočekávaně porozuměli. Při té příležitosti se Blairovi podařilo přesvědčit

¹²⁸ Operace Pouštní liška měla alespoň slabou podporu jedné z předcházejících rezolucí Rady bezpečnosti OSN. Operace Spojená síla však takovou podporu nezískala, neboť přijetí takové rezoluce by blokovalo Rusko.

¹²⁹ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.59.

¹³⁰ WALLACE, W., OLIVER, T.: *A bridge too far: the United Kingdom and the transatlantic relationship*, In:

ANDREWS, David M. (Ed.): *The Atlantic alliance under stress : US-european relations after Iraq*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, str. 168.

Bushe o tom, že evropská obranná iniciativa je prospěšná (zejména proto, že má potenciál přinést navýšení evropských obranných rozpočtů) a že neohrozí primát NATO v obraně Evropy, a získal důležité ujištění o tom, že americká tichá podpora tohoto projektu bude pokračovat.¹³¹ Tématu transatlantické bezpečnosti věnovali státníci i společné prohlášení, ve kterém stálo: „*Prezident George W. Bush a premiér Tony Blair znovu potvrzují ojediněle blízký vztah, který existuje mezi Spojenými státy a Spojeným královstvím....Spojené státy vítají Evropskou bezpečnostní a obrannou politiku Evropské unie, jejímž účelem je učinit Evropu silnějším, schopnějším partnerem při odrazování a zvládání krizí, které ovlivňují bezpečnost transatlantického společenství.*“¹³²

Státníci diskutovali také o izraelsko-palestinském konfliktu a zejména o Iráku. Bush Blairovi odhalil svá zahraničně-politická východiska, která byla do značné míry formována nekonzervativními členy Bushova týmu. Vzhledem k tomu, že tito lidé měli velký vliv na americkou zahraniční politiku posledních let, považují za vhodné věnovat několik vět přiblížení jejich koncepce. Neokonzervativci nemají důvěru k mezinárodním institucím a jsou přesvědčeni, že nikdo nemá právo bránit Spojeným státům v obraně jejich bezpečnostních zájmů, tedy ani Rada bezpečnosti OSN. Právo státu na nedotknutelnost jeho suverenity poměřují s hodnotami, které příslušný státní režim vyznává. Čím více nějaký režim odporuje demokratickým hodnotám a potlačuje lidská práva, tím menší má podle nich právo na to, aby byla respektována jeho svrchovanost. Neokonzervativci věří, že americké hodnoty jsou univerzální a je třeba je šířit ve světě. Jsou přesvědčeni, že Spojené státy by se měly chopit tohoto úkolu a „přetvořit svět k obrazu svému“. Zastánci tohoto myšlenkového proudu mají tendenci vidět svět poněkud černobíle – rozlišují jen mezi „dobrem“ a absolutním „zlem“, což se promítá i do jejich rétoriky. Mnoho z těchto politiků má blízko ke státu Izrael, což upoutává jejich pozornost na situaci na Blízkém východě. Neokonzervativci jsou přesvědčeni, že dokud nebude odstraněn režim Saddáma Hussaina a další „tyranské režimy“ v této oblasti,

---

¹³¹ Po setkání obou státníků zaujala americká administrativa vůči EBOP pasivní přístup a soustředila se na jiné (naléhavější) bezpečnostní otázky. SLOAN, Stanley R.: *NATO, the European Union, and the Atlantic Community: the Transatlantic Bargain Reconsidered*, Rowman & Littlefield Publishers, New York, 2003, str. 180-1.

¹³² Joint Statement by President George W. Bush and Prime Minister Tony Blair, 23 February 2001. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/02/20010226.html>

nevyřeší se izraelsko-palestinský problém. Věří, že ustavení demokratických systémů na Blízkém východě je jediná cesta, jak potlačit muslimský terorismus.¹³³

Bush v době svého zvolení sám neokonzervativcem nebyl, na zahraniční politiku měl poněkud pokornější, byť pragmatický pohled. Jeho hlavním poradcem byla Condoleezza Rice, která prosazovala kroky ke zlepšení vztahů s ostatními velmocemi. Také ministr zahraničí Colin Powell byl umírněným realistou. Mnoho dalších vlivných postů však obsadili neokonzervativně smýšlející politici. Do této skupiny patří viceprezident Dick Cheney, ministr obrany Donald Rumsfeld, jeho tajemník Paul Wolfowitz a náměstek Douglas Feith, předseda Rady pro obrannou politiku Richard Perle, prezidentův poradce Elliott Abrams (který se později stal členem Národní bezpečnostní rady s portfoliem blízkovýchodních a severoafrických záležitostí) a náměstek ministra zahraničí pro kontrolu zbrojení a mezinárodní bezpečnost John Bolton.¹³⁴ Implikace tohoto „rozmístění sil“ dobře odhadl Tony Blair. Ze svého prvního setkání s Bushovým týmem se vrátil do Londýna přesvědčen o tom, že Británie musí být ve Washingtonu slyšet, aby měla šanci mírnit nový styl americké zahraniční politiky.

V červnu uskutečnil Bush svou evropskou cestu, na které se naplno projevíly linie pnutí mezi novou americkou administrativou a Evropou. První spor vznikl ohledně systému protiraketové obrany, jehož zamýšlená instalace by vedla k upuštění od třicet let staré Smlouvy ABM¹³⁵ a který na své cestě Bush obhajoval. Podporu pro tento projekt však našel jen u britského a španělského premiéra. Na summitu EU-USA, který se konal 14. června ve švédském Göteborgu, se projevíly další rozpory, a to v souvislosti s tématem globálního oteplování, když americký prezident odmítl přistoupit na Kjótský protokol, a ohledně Mezinárodního trestního tribunálu, který Bush také nepodpořil.¹³⁶ Blair, věrný své tradiční roli prostředníka a mostu, se snažil názorové rozdíly mezi Evropou a Amerikou minimalizovat. Německý kancléř Schröder na adresu Blairova „mostu“ prohlásil, že doprava na něm se vždy zdála být jednosměrná, čímž narážel na americkou neochotu ke kompromisům.¹³⁷

¹³³ SHAWCROSS, William: *Allies: The U. S., Britain, Europe, and the War in Iraq*, Public Affairs, New York, 2004, str.51-62.

¹³⁴ Tamtéž, str.63.

¹³⁵ Smlouva ABM (Anti-Ballistic Missile Treaty) zakazovala národní obranné raketové systémy a jejím účelem bylo omezit soupeření ve zbrojení mezi USA a Sovětským svazem.

¹³⁶ Summit of the United States of America and the European Union: Goteborg Statement, 14 June 2001. <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2001/3661.htm>

¹³⁷ SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, str.368.

Červen 2001 byl v Británii ve znamení všeobecných voleb, které vyhrála Labouristická strana. Před Blairem se tak otevřely další čtyři roky, během kterých mohl usilovat o své cíle. Nové volební období zahájil neočekávaným přerozdělením funkcí v kabinetu. V této souvislosti byl proevropský Robin Cook nahrazen ve funkci Ministra zahraničí skeptičtějším, ale poddajnějším, Jackem Strawem a odsunut na post předsedy dolní sněmovny britského parlamentu. Na Úřadu vlády byl však ustaven nový post samostatného úředníka, který řídil evropskou politiku a který podléhal přímo premiérovi. Tím si Blair zajistil kontrolu nad uskutečňováním své vize evropské politiky, neboť se vyhnul nutnosti konzultovat tuto agendu s Ministerstvem obrany a Ministerstvem zahraničí, kterému zůstala světová agenda. Takovéto rozdělení však vedlo k tomu, že Evropa a evropské hledisko nebyly příliš zohledňovány při tvorbě odpovědí na světové záležitosti, včetně těch bezpečnostních.¹³⁸ V září 2001 přibyl do premiérova týmu ještě David Manning a stal se Blairovým poradcem pro zahraniční otázky.

Skutečná výzva pro transatlantické vztahy však přišla nečekaně 11. září 2001, kdy teroristé unesli čtyři civilní letadla, zaútočili s nimi na Světové obchodní centrum v New Yorku a na Pentagon ve Washingtonu DC a zabili více než tři tisíce Američanů a občanů dalších osmdesáti zemí. Tato událost šokovala Američany i Evropany, ačkoli ty druhé ve znatelně menší míře. Zatímco Evropané již měli s terorismem své historické zkušenosti a byli s takovým nebezpečím více či méně srozuměni, Američané, zvyklí čelit nepříteli zásadně mimo své území, byli až dosud přesvědčeni o tom, že jsou na své pevnině zcela v bezpečí. Fakt, že byli zasaženi v srdci své vlasti, ukázal slabiny jejich bezpečnostní strategie, která pocházela z dob studené války, a vedl k jejímu zásadnímu přehodnocení.

První reakce ze strany Evropy lze charakterizovat jako vlnu solidárnosti, která jakoby zapadala do historie dobrých transatlantických vztahů z dob studené války. Již den po útocích aktivovali evropští členové NATO článek V Washingtonské smlouvy o kolektivní obraně, přičemž tragické události z 11. září byly označeny za útoky na bezpečnost celé Aliance. Simon Duke uvádí, že k aktivaci článku V došlo poté, co George Robertson, generální tajemník Aliance, obdržel telefon od Tonyho Blaira.¹³⁹ Již 14. září se Evropané shodli na 'Společné deklaraci o teroristických útocích ve Spojených

¹³⁸ SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5...*, str. 367.

¹³⁹ DUKE, Simon: *CESDP and the EU Response to 11 September: Identifying the Weakest Link*, *European Foreign Affairs Review* 7, 2002, str.162.

státech', pod níž se podepsali hlavy států a vlád EU, předseda Evropského parlamentu, předseda Evropské komise a Vysoký představitel pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Dokument deklaroval, že „*Americká administrativa a americký lid může počítat s naší naprostou solidaritou a plnou spoluprací.*“¹⁴⁰

20. září bylo uveřejněno společné euro-americké prohlášení o boji proti terorismu, ve kterém se obě strany zavázaly postupovat jako partneři v rámci široké koalice a pracovat na zlepšení takové spolupráce s dalšími státy světa.¹⁴¹ Účelem tohoto prohlášení bylo snížit bezpečnostní slabiny v obou společnostech, a to zejména zvýšenou mírou sdílení informací a cestou policejní a soudní spolupráce. Ministři zemí EU a USA se shodli také na tom, že terorismus je globální výzvou a že je třeba vyvinout *komplexní strategii pro boj s terorismem. O den později, 21. září, se konal mimořádný evropský summit, který opět vyjádřil naprostou podporu „americkému lidu tváří v tvář smrtícím teroristickým útokům.*“¹⁴² Ani evropský tisk nezůstal za politiky pozadu. Jeden příklad za všechny - titulní strana francouzského deníku *Le Monde* (tradičně spíše antiamerické periodikum) hlásala brzy po útocích: „*My všichni jsme Američané.*“¹⁴³

A jak se k situaci postavil Tony Blair? V první řadě vyjádřil jménem Britů soustrast a podporu americkému lidu a vládě. Řeč, kterou premiér pronesl tři dny po útocích v dolní sněmovně britského parlamentu, poskytuje poměrně komplexní přehled jeho názorů k tomuto tématu. Tragické události 11. září označil Blair nejen za neospravedlnitelný útok na lidi, budovy a Spojené státy, ale také za útok na základní demokratické hodnoty. Připomněl, že mezi oběťmi bylo i mnoho britských občanů. S ohledem na početnou muslimskou komunitu v Británii věnoval několik vět výzvě k rozlišování mezi teroristy a muslimy. Vyjádřil přesvědčení, že odpověď na útoky by neměla být unáhlená, nýbrž že se musí postupovat od identifikace nepřítele na základě neochvějných důkazů k jeho dopadení a spravedlivému potrestání.¹⁴⁴ Při nejbližší příležitosti pak Blair odletěl do Washingtonu, aby Američanům slíbil svou nepodmíněnou podporu. Během Bushova projevu ke Kongresu 20. září sklídl za svůj rozhodný přístup velké ovace.

¹⁴⁰ Joint Declaration on Terror Attacks in US, Joint Declaration by the Heads of State and Government of the EU, The President of the European Parliament, The President of the European Commission and the High Representative for the CFSP, 14 September 2001.

¹⁴¹ Joint EU-US Ministerial Statement on Combating Terrorism, 20 September 2001.

¹⁴² Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting, 21 September 2001. http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/140.en.pdf

¹⁴³ COLOMBANI, Jean-Marie: We Are All Americans, *Le Monde* (liberal), Paris, Sept. 12, 2001.

http://www.worldpress.org/1101we_are_all_americans.htm

¹⁴⁴ Tony Blair: *Statement to Parliament in response to terrorist attacks in the US*, 14th September 2001.

Nehledě na proklamovanou podporu Spojeným státům, Blair si uvědomoval, jaká rizika pro mezinárodní spolupráci tato nová bezpečnostní situace implikuje. Blairovo varování před neuváženou odpovědí, které zaznělo v britském parlamentu na obecné rovině, v sobě skrývalo konkrétní premiérovu obavu z toho, že Spojené státy svůj hluboký šok promítnou do okamžité, přemrštěné a jednostranné reakce. Blairovy starosti sdíleli i další evropští státníci. Strach z unilateralistických kroků Spojených států a hluboce zakořeněné atlantické cítění tak vedly Blaira k rozhodnutí, že Británie musí stát pevně po boku USA.¹⁴⁵ V období po 11. září byl Blair skutečně významným mostem mezi nezkušeným (a vystrašeným) americkým prezidentem a mezinárodním společenstvím. Britský premiér se od prvních dnů po útocích snažil konsolidovat širší mezinárodní koalici na podporu Spojených států.¹⁴⁶

Během několika týdnů po zářijové tragédii byli identifikováni strůjci útoku – Usáma bin Ládín a teroristická organizace Al Káida, která nerušeně provozovala své tréninkové tábory v afghánských horách. Talibanský režim, který toto umožňoval, byl požádán o vydání Usámy bin Ládína, ale odmítl. 7. října byl proto napaden relativně malou koalici států v čele s USA.¹⁴⁷ Na operaci Trvalá svoboda, jejímž cílem bylo sesazení talibanské afghánské vlády, se kromě Spojených států podílely Británie, Francie, Německo,¹⁴⁸ Austrálie a Kanada. Nikoho nepřekvapí, že Británie mezi vybrané spojence patřila. V souvislosti s touto skutečností však vyvstává několik zajímavých aspektů. Zaprvé, Blair šel do této války, aniž by své rozhodnutí náležitě konzultoval s kabinetem. Zadruhé, Blair se nacházel v citlivé pozici ve vztahu k veřejnému mínění, neboť ve vzduchu visela otázka, zda odvěta proti teroristům skončí v Afghánistánu, či zda bude pokračovat v dalších zemích. S první možností byla britská veřejnost srozuměna, druhá možnost probouzela nelibost. Bush Blairovi jeho situaci neulehčoval, když prezentoval válku v Afghánistánu jako část širší kampaně proti státům, kteří poskytují útluk teroristům.¹⁴⁹ S pokračující válkou a růstem počtu civilních obětí podpora veřejnosti klesala, i přes Blairovy řečnické schopnosti. 13. listopadu se k ulehčení všech v Downing Street podařilo dobýt Kábul a válka skončila. V neposlední řadě je třeba poznamenat, že operace v Afghánistánu byla příležitostí, kdy si USA a

¹⁴⁵ RIDDEL, Peter: *Europe*, v SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5...*, str. 368.

¹⁴⁶ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str. 116.

¹⁴⁷ Legitimitu operace posvěcovala rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1368 z 12. září 2001, což bylo potvrzeno ještě rezolucemi RB OSN 1373 z 28. září 2001 a 1378 ze 14. listopadu 2001.

¹⁴⁸ Pro Německo to byla první vojenská akce mimo Evropu od druhé světové války.

¹⁴⁹ George W. Bush: *Address to the Nation*, 7 October 2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html>

Británie ověřily v praxi výsledky své těsné technologické, zpravodajské a komunikační spolupráce posledních let.

Skutečnost, že operace v Afghánistánu se zúčastnilo jen několik málo vybraných států, nás přivádí k prvnímu zásadnímu momentu, který popudil mnohé Evropany proti Spojeným státům. Ačkoli Washington obdržel od evropských zemí a spojenců v NATO mnoho nabídek podpory, Američané se rozhodli spolupracovat jen s několika vybranými zeměmi a nepostupovat ani v rámci NATO. Aliance tedy poskytla operaci Trvalá svoboda pouze jakousi pasivní podporu, o kterou byla Spojenými státy požádána. Jednalo se o sdílení zpravodajských informací, zvýšenou ochranu amerických a spojeneckých objektů, povolení přeletu, přesun námořních sil Aliance do východního Středomoří a poskytnutí pěti letadel AWACS Spojeným státům. Podpora ze strany NATO by se tedy dala označit za téměř politickou. Zdá se, že Spojené státy měly k rozhodnutí nevyužít vojenské struktury NATO celou řadu vojenských, politických a strategických důvodů. Velkým problémem byl technologický rozdíl mezi vybavením americké armády a jednotkami evropských zemí. Ani *Defense Capabilities Initiative* (DCI), plán na posílení vojenských schopností evropských států NATO, který byl schválen na summitu Aliance v dubnu 1999, nedokázal tento rozdíl zmenšit.¹⁵⁰ Kromě technologické zaostalosti mělo NATO ještě další slabinu. Kapacity Aliance jednoduše nebyly uzpůsobeny k operacím, které by efektivní boj proti teroristům umožňovaly. Spojené státy se také chtěly vyhnout povinnosti konzultovat své kroky s dalšími osmnácti zeměmi.

To však nebyly argumenty, které by uklidnily hrdé evropské politiky, kteří měli pocit, že USA je „poslaly k ledu“ spolu s celou Aliancí. Neohledné kroky Spojených států probudily i další (v době zářijového šoku potlačené) rozdíly mezi americkým a evropským vnímáním světa, které se naplno projeví v následujících letech. Zdání pevné jednoty mezi Evropou a USA se tak rozplynulo ještě na podzim roku 2001, a to poté, co si evropští státníci uvědomili, že podmínky pro poskytnutí podpory Spojeným státům nejsou výsledkem vzájemného jednání, ale jsou určovány jednostranně Spojenými státy, a že evropská pomoc je navíc považována za sekundární, ne-li obtěžující. Pro transatlantické vztahy znamenala válka v Afghánistánu počátek krize.

Blair se na podzim 2001 opět pasoval na prostředníka mezi Evropou a USA a během osmi týdnů po útocích vyrážel na cesty, během kterých nalétal více než čtyřicet

---

¹⁵⁰ Zejména proto, že evropští politici nedisponovali dostatečnou ochotou a zdroji, které by jim umožnily modernizovat armády.

tisíc mil a absolvoval desítky jednání s ostatními evropskými státníky. Blairova snaha připravit půdu pro konsenzus mezi Evropou a USA na poli bezpečnostních otázek však narážela na několik překážek. Za prvé, role, do které se pasoval, byla v Evropě vnímána často negativně. Premiér byl někdy označován za vyslance Spojených států. Další problém souvisel s tím, že Blair se při hledání evropské odpovědi nepokusil vystupovat skrze nástroje Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, čímž ji v tomto případě de facto vyřadil ze hry. Ostatním představitelům evropských států nezbyla jiná možnost, než postupovat vůči USA bilaterálně. Blair se neobracel na Evropskou unii jako celek (a na její představitele), ale usiloval především o získání podpory ze strany francouzského prezidenta Jacquese Chiraca a německého kancléře Gertharda Schrödera, neboť Francie a Německo jsou po Británii vojensky nejsilnější země v Evropě. O tom svědčí hned několik setkání „ve třech“, která proběhla dokonce i při takových příležitostech, jakým byl evropský summit v Ghentu v polovině října 2001. Tím si proti sobě popudil nejen premiéry ostatních evropských zemí, ale i představitele Evropské unie, jako například předsedu Evropské komise Romana Prodiho. Téměř tragikomicky působí události, které se odehrály 4. listopadu 2001 a které dobře ilustrují, na jak tenkém ledě se Tony Blair pohyboval. V předvečer jedné ze svých cest do Washingtonu si premiér pozval na večeři do Downing Street francouzského prezidenta a německého kancléře, aby si promluvili o probíhající válce v Afghánistánu. Ve dnech, které večeři předcházely, byl však premiér nucen na poslední chvíli rozšiřovat seznam hostů, neboť ostatní představitelé států Evropské unie se cítili dotčeni, že nebyli pozváni k diskuzi. Výsledkem bylo, že nizozemský premiér Wim Kok dorazil pozdě a italskému premiérovi byla pozvánka doručena ve chvíli, kdy se již podával dezert.¹⁵¹ Další skutečnost, která Blairovi jeho misi neulehčovala, byl fakt, že Spojené státy ho v jeho snaze aktivně nepodporovaly, neboť jejich zájem na názoru Evropanů byl minimální.

Blair zastával názor, že ani Rusko by nemělo zůstat nekonzultováno a přesvědčil Bushe (a Condoleezza Rice) o prospěšnosti spolupráce mezi Aliancí a Ruskem, ačkoli mnozí v americké administrativě tento projekt odmítali, zejména Donald Rumsfeld a Dick Cheney. Tato Blairova snaha nakonec vyústila v ustavení Rady NATO-Rusko v květnu 2002. Blair považoval své vztahy s ruským prezidentem Putinem, které si pečlivě budoval, za jednu ze svých vlivných karet vůči americké administrativě.¹⁵²

---

¹⁵¹ RIDDEL, Peter: *Europe*, v SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5...*, str. 368, 394.

¹⁵² KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.126.

Paralelně s Blairovou diplomatickou aktivitou a s americkým honem na Usámu bin Ládina se odpověď na novou teroristickou výzvu formovala i v Evropské unii a v Severoatlantické alianci, přičemž Blair se přičinil i v této oblasti. Zasadil se především o zvýšenou spolupráci zpravodajských služeb, a to jednak britských s evropskými a jednak evropských s americkými. Spojené státy získaly brzo přístup k informacím Europolu a Eurojustu. Již zmíněný mimořádný evropský summit, který se konal 21. září, se kromě podpory Spojeným státům shodl také na tom, že „*boj proti terorismu bude, více než kdy předtím, primárním cílem Evropské unie.*“¹⁵³ Pro tento účel byl přijat Akční plán, který se stal základem pro budoucí evropskou politiku boje proti terorismu. Tato komplexní strategie pracuje především s prvním (nástroje pro zastavení financování terorismu) a třetím (policejní a soudní nástroje) pilířem evropské spolupráce. Na summitu byl přijat návrh evropského zatykače a došlo ke shodě na dalších citlivých záležitostech, jejichž schválení by za jiných okolností bylo otázkou měsíců či let. Evropská rada se též shodla na tom, že je třeba dále intenzivně pracovat na posílení kapacit Evropské bezpečnostní a obranné politiky a těsněji spolupracovat v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, aby se EU byla schopna podílet na řešení světových bezpečnostních otázek a aby její boj proti terorismu byl efektivnější. Významným nástrojem má být posílený dialog s muslimskými zeměmi, Barcelonský proces a politika sousedství.¹⁵⁴ Akční plán se rychle rozběhl a během prvních týdnů bylo v jeho rámci zahájeno 79 konkrétních projektů.

O měsíc později, 19. října, se konal evropský summit v belgickém Ghentu, který zhodnotil dosažený pokrok a identifikoval oblasti, na které je třeba se prioritně soustředit. Summit dal pokyn především k detailnímu vypracování systému evropského zatykače, k posílení spolupráce mezi strukturami odpovědnými za boj s terorismem (Europol, Eurojust, zpravodajské služby, policejní a soudní orgány), ke schválení návrhů Komise na zlepšení bezpečnosti letecké dopravy a ke schválení norem, které umožňují postup proti financování terorismu, zejména Nařízení o praní špinavých peněz. Kromě toho se summit zabýval rozšířením Evropské unie, zavedením Eura a návrhem na vypracování Ústavní smlouvy pro Evropu.¹⁵⁵

¹⁵³ Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council meeting on 21 September 2001, SN 140/01. http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/140.en.pdf

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Declaration by the Heads of State or Government of the European Union and the President of the Commission, Follow up to the September 11 attacks and the fight against terrorism, 19 October 2001, SN 4296/2/01.

http://ec.europa.eu/justice_home/news/terrorism/documents/conseil_gand_en.pdf

5. prosince 2001 se pod záštitou OSN konala Bonnská konference, která reagovala na pád Talibanu v Afghánistánu a spolu s prominentními afghánskými reprezentanty se snažila nalézt provizorní řešení pro správu země, než bude možné ustavit stálé vládní a správní orgány. Výsledkem jednání se stala Bonnská smlouva, na jejímž základě byl 22. prosince ustaven třicetičlenný Afghánský prozatímní úřad (Afghan Interim Authority – AIA) s šestiměsíčním mandátem, který měl být po této lhůtě nahrazen Přejídným úřadem s dvouletým mandátem, jehož nástupcem již měla být volená vláda. Významnou roli získalo Velké shromáždění zvané *Loya Jirga*,¹⁵⁶ jehož úkolem bylo ustavit Přejídný úřad a vypracovat novou afghánskou ústavu. Účastníci Bonnské konference též vyzvali Radu bezpečnosti OSN, aby zvážila možnost brzkého rozmístění mezinárodních sil na podporu bezpečnosti v Afghánistánu.¹⁵⁷ Rada bezpečnosti tak učinila 20. prosince, když schválila rezoluci 1386 o ustavení *International Security Assistance Force* (mezinárodních sil ISAF) pro Afghánistán.¹⁵⁸ Británie byla jednou z prvních zemí, které se k této misi přidaly a přispěla 6 300 vojáky, jejichž počet byl zvýšen o dalších 1 400 mužů a žen rozhodnutím britského ministra obrany Des Browna z 26. února 2007.¹⁵⁹

Vraťme se však k evropským událostem na sklonku roku 2001. Evropská unie podpořila Bonnskou smlouvu a zavázala se k humanitární pomoci ve výši 352 milionů eur. Humanitární asistence Afghánistánu se stala jednou z dlouhodobých priorit Evropské unie. Evropský summit v Laekenu, který se konal v polovině prosince 2001, se zabýval především plánem na vypracování návrhu Ústavní smlouvy pro Evropu a k tomu účelu bylo schváleno ustavení Konventu, do jehož čela byl jmenován bývalý francouzský prezident Valéry Giscard d'Estaing. Summit v Laekenu byl pomyslným mezníkem také pro Evropskou bezpečnostní a obrannou politiku. Evropská rada totiž shledala, že operační schopnosti Evropské unie dosáhly takového stupně, že „*Unie je*

---

¹⁵⁶ *Loya Jirga* je afghánská obdoba parlamentu.

¹⁵⁷ UN talks on Afghanistan: Bonn Agreement, Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001.

http://www.coopitafghanistan.org/programma_giustizia/documenti/giu_doc10.pdf

¹⁵⁸ Síly ISAF původně čítaly 6500 osob a postupně se rozrostly až na současných 32 000 osob (leden 2007) z 37 zemí. Původně se ve velení ISAF střídaly země po šesti měsících, prvním velitelem byla Británie. Potíže s rotací velení však způsobily, že velení ISAF nakonec v roce 2003 převzalo NATO. Viz http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.asp?y=na_zpravy/mise_isaf.htm

¹⁵⁹ International Herald Tribune: *Britain to send 1,400 extra troops to Afghanistan, defense secretary says*, 26 February 2007. <http://www.ihf.com/articles/ap/2007/02/27/europe/EU-GEN-Britain-Afghanistan-Troops.php>

*nyní schopná vést některé operace ke zvládnutí krizí.*¹⁶⁰ Evropská rada však zároveň dospěla k závěru, že k tomu, aby byla Evropská unie schopna uskutečňovat všechny mise v rozsahu Petersberských úkolů, je třeba pokračovat v posilování evropských schopností a ve snaze vyřešit trvajícím spor ohledně formalizace vztahů mezi EU a NATO v oblasti bezpečnostního a vojenského rozhodování.¹⁶¹

27. prosince přijala Rada EU dle pokynů předchozích summitů dva *společné postoje* v souvislosti s bojem proti terorismu. První postoj poskytuje Evropské unii řadu nástrojů pro boj s těmi, kteří páchají nebo podporují terorismus. Mezi tyto prostředky patří například právo zmrazit účty a zajistit majetek osob, které podporují teroristy a právo postupovat proti komukoli, kdo terorismus jakýmkoli způsobem podporuje. Rozhodnutí Rady směřovalo také k ustavení systému rychlého varování a informování mezi státy a vzájemné pomoci při trestním stíhání a vyšetřování, k posílení hraničních kontrol a potírání falšování cestovních dokumentů.¹⁶²

Druhý společný postoj svědčí o tom, že členové Evropské unie se shodli na definici pojmů souvisejících s terorismem, což je důležité východisko pro boj s ním. Teroristický čin byl definován jako: *„jednání, které může vzhledem ke své povaze nebo souvislostem závažně poškodit zemi nebo mezinárodní organizaci, definované jako trestný čin podle vnitrostátních právních předpisů, bylo-li spácháno s cílem závažným způsobem zastrašit obyvatelstvo, nebo protiprávně přinutit vládu nebo mezinárodní organizaci, aby jednala určitým způsobem nebo aby se jednání zdržela, nebo závažným způsobem destabilizovat či zničit základní politické, ústavní, hospodářské nebo sociální struktury země nebo mezinárodní organizace,*¹⁶³ a to především útoky na lidský život či tělesnou integritu člověka, únosy, způsobením rozsáhlého poškození státní infrastruktury, nakládáním se zbraněmi, výhrůžkami, vedením teroristické skupiny a vědomou účastí na její činnosti. Teroristickou skupinou pak postoj rozumí *„strukturované sdružení více než dvou osob existující po delší dobu, které jedná ve shodě s cílem páchat teroristické činy.*¹⁶⁴

¹⁶⁰ Presidency Conclusions, Laeken European Council, 14 and 15 December 2001.

http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/key_docs/laeken_concl_en.pdf

¹⁶¹ V době Laekenského summitu byl spor ve fázi, kdy Řecko blokovalo kompromisní návrh Ankary z 2. prosince 2001, který byl vypracován ve spolupráci se Spojenými státy a Británií a podle kterého by Turecko získalo konzultativní roli při rozhodování o použití Evropských sil rychlé reakce.

¹⁶² Council Common Position, 27 December 2001, 2001/930/CFSP.

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2001/l_344/l_34420011228en00900092.pdf

¹⁶³ Společný postoj Rady ze dne 27. prosince 2001 o uplatnění zvláštních opatření k boji proti terorismu, 2001/931/SZBP.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001E0931:CS:HTML>

¹⁶⁴ Tamtéž.

Na předcházejících stránkách jsme byli svědky nezdolného úsilí britského premiéra o zprostředkování spolupráce a porozumění mezi poněkud „nekompromisními“ Spojenými státy a poněkud „nedůvěřivými“ Evropany, úsilí, které mělo posílit transatlantické vztahy a britský vliv na obou stranách. Dopusťme se nyní zhodnocení této snahy, řekněme, v mezičase. Období po 11. září je mnohými autory označováno za „*renewed exceptionalism*“ ve vztazích mezi USA a Británií, tedy za éru obnovené výjimečnosti. Tento výraz má poukazovat na znovunalezenou hloubku zvláštního vztahu mezi těmito zeměmi. Faktem je, že Blair získal za svou horlivou loajalitu v tomto krizovém období u americké administrativy i společnosti velké sympatie a respekt. Politika však není tak jednoduchá a partnerství mezi zeměmi nestojí na tradicích či ujištěních o vzájemné podpoře a náklonnosti. Ačkoli to v Británii neradi slyší, jejich pěstěný zvláštní vztah se Spojenými státy a postavení „prvního spojení“ není danou skutečností. Každý nový britský premiér si tento vztah do značné míry buduje vždy znova „od podlahy“ (nikoli od základů) v interakci s americkou administrativou a na bázi společných zájmů. Základy však existují, a to v podobě dlouhé tradice spolupráce, blízkého jazyka, podobné percepce mezinárodních vztahů, demokratických a křesťanských hodnot. Vývoj posledních let však naznačuje, že zvláštní vztah se přestává opírat o sentimentální odkazy minulosti a pro jeho přežití začíná být zásadní pragmatická otázka, kterou si kladou Spojené státy: „Co nám může Británie nabídnout?“ Je otázkou, do jaké míry vůbec USA braly zvláštní vztah s Británií vážně dosud a jak se na tento vztah budou dívat budoucí americké administrativy. Pro tuto práci je podstatné, jaká je percepce tohoto vztahu za Bushovy administrativy. Z událostí roku 2001 je zřejmé, že USA vnímaly Británii jako užitečného a blízkého partnera, nikoli však kvůli tradici zvláštního vztahu, nýbrž ze zcela pragmatických důvodů. Loajální Británie představovala pro Washington strategického, výkonného a spolehlivého partnera v boji a britský premiér navíc ušetřil americké diplomacii mnoho práce v Evropě i ve zbytku světa.¹⁶⁵ Britská pomoc byla tedy pro USA užitečná, nikoli však nepostradatelná, což vyplývá nejen z prostého srovnání sil těchto zemí, ale i z relativně vlažného přístupu USA k Blairově aktivitě, respektive z absence americké podpory, která by Blairovi mohla ulehčit jeho těžké postavení. Pragmatický akcent

---

¹⁶⁵ Blair zajišťoval podporu pro operaci v Afghánistánu na mnoha frontách, včetně například Pákistánu. Nelze pochybovat o tom, že nebýt Blaira, USA by musely vyvinout jistou diplomatickou aktivitu, která by jejich kroky přinejmenším stavěla do toho správného světla.

Bushovy percepcie zvláštního vztahu Blairovi jeho misi tedy neulehčovala, on se tím však nenechal odradit.

Abychom pod záplavou faktů o americko-britské spolupráci neupadli do naivní představy o zvláštním vztahu mezi Británií a USA, je třeba zmínit i řadu momentů, které svědčí o nemalých názorových rozdílech a potažmo tenzích mezi oběma spojenci. Napětí mezi USA a Británií panovalo například v otázce řešení izraelsko-palestinského konfliktu. Británie prosazovala ustavení samostatného palestinského státu a marně se snažila pro tento plán získat podporu Spojených států. Jeden z mnoha Blairových pokusů přesvědčit Bushe o nutnosti řešit tento konflikt jednáním s Palestinci se uskutečnil 7. listopadu 2001,¹⁶⁶ tedy v době, kdy Británie věrně stála po boku USA ve válce v Afghánistánu. Bush rezolutně odmítl,¹⁶⁷ což naznačuje míru vlivu, který byl Blair schopen ve Washingtonu vyvinout. Americká administrativa naslouchala Blairovi jen do té míry, do které to vyhovovalo americkým zájmům. Británie vyčítala svému americkému spojenci také jeho neochotu konzultovat bezpečnostní záležitosti se spojenci. Humanitárně založenému Blairovi vadil též nedostatek pozornosti, kterou Američané věnovali post-konfliktní rekonstrukci Afghánistánu. Ani v této oblasti se premiérovi nepodařilo přesvědčit Bushe ke změně přístupu. Blair se ohradil také proti způsobům, jakými Američané nakládali se zadrženými osobami na své základně v Guantánamu. Tím se postavil na stranu evropských zemí, které volaly po dodržování třetí Ženevské konvence.¹⁶⁸

Vrátíme-li se nyní k průběžnému hodnocení Blairových snah, můžeme konstatovat, že si během roku 2001 vybudoval kvalitní pozici ve vztahu ke Spojeným státům a na mezinárodním poli se zviditelnil. Ve vztahu k Evropské unii však zdaleka tak úspěšný nebyl, neboť si svou preferencí Francie a Německa popudil většinu ostatních zemí. Přes velké úsilí se mu nepodařilo ani posílit transatlantické pouto. Příčiny tohoto neúspěchu je však třeba spatřovat, spíše než v Blairově neschopnosti, v těžko ovlivnitelných skutečnostech - v americkém nezájmu (založeném na neokonzervativním strategickém uvažování) a v evropské dotčenosti.

---

¹⁶⁶ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.140.

¹⁶⁷ Je veřejným tajemstvím, že Izrael má ve Washingtonu zdaleka největší vliv.

¹⁶⁸ DUKE, Simon: *CESDP and the EU Response to 11 September: Identifying the Weakest Link*, *European Foreign Affairs Review* 7, 2002, str.165.

4.3. Blairova cesta do Iráku

Skutečný otřes Blairova „mostu“ však přišel až po Bushově zprávě o stavu unie, kterou americký prezident přednesl v Kongresu 29. ledna 2002. Bush dal ve svém projevu jasně najevo, že americká honba za teroristy zdaleka neskončila v Afghánistánu a že afghánská zkušenost odhalila „skutečný rozsah úkolu“,¹⁶⁹ před kterým Američané stojí. Bush vymezil dva základní cíle americké války proti teroru. První zahrnoval zničení teroristických tréninkových táborů a sítí a předvedení teroristů spravedlnosti. Dle druhého cíle měly Spojené státy zabránit teroristům a režimům, které je podporují nebo usilují o získání chemických, biologických nebo nukleárních zbraní, aby ohrožovaly USA a jejich spojence. Bush svému národu vysvětlil, že: „Některé z těchto režimů byly od 11. září pěkně zticha, my však známe jejich skutečnou povahu.“¹⁷⁰ Americký prezident identifikoval tři konkrétní země, které nejvíce ohrožují světovou bezpečnost - Severní Koreu, Irán a Irák - a označil je za osu zla. Bush ve svém projevu zavázal Spojené státy k dlouhodobému preemptivnímu boji proti tomuto zlu: „Nebudeme čekat, až se něco stane, zatímco nebezpečství se shromažďují.“¹⁷¹

Bushovo poselství k unii artikulovalo změnu, ke které došlo v americké strategické kultuře od 11. září. Povahu nové americké bezpečnostní politiky lze shrnout do třech bodů. První charakteristikou je dominance v mezinárodních bezpečnostních záležitostech s obnoveným důrazem na bezpečnost americké pevniny. Dominance tak nahradila vedení, tedy princip z dob studené války, kdy Spojené státy byly ochotny spolupracovat se spojenci a byly tak „prvními mezi rovnými.“ Dominance naopak znamená, že USA se rozhodly stát samy „krok před ostatními“ zeměmi, a uplatňovat svou vojenskou převahu nezávisle. Druhou zásadou se stala doktrína preempce, jejíž podstatou je ochota použít vojenskou sílu tam, kde to pomůže dosáhnout nějakého bezpečnostního cíle, zejména prevenci budoucích útoků na americkou půdu nebo jiných amerických zájmů. Posledním principem chování Washingtonu se stala silná preference jednostranného jednání, což má snížit vnější tlaky na americké jednání.¹⁷²

¹⁶⁹ Bush State of the Union address, 29 January 2002.

<http://archives.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/01/29/bush.speech.txt/>

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² LANTIS, J.S.: American Perspectives on the Transatlantic Security Agenda, v LONGHURST, Kerry, ZABOROWSKI, Marcin (Eds): *Old Europe, New Europe and the Transatlantic Security Agenda*, Routledge, London, 2005, str.182-3.

Bushova řeč vzbudila v Evropě nemalé pozdvižení, a to z celé řady důvodů. Zaprvé, evropští spojenci USA se cítili dotčeni, neboť v projevu, který se ve značné míře týkal bezpečnosti, nebyli vůbec zmíněni.¹⁷³ Zadruhé, projev zvěstoval nejen útok na Irák, ale i na Irán, tedy zemi, se kterou Evropané již dlouho vytrvale spolupracovali na pozvolné kultivaci vztahů a podporovali iránské reformátory. Podobnou taktiku uplatňovali Evropané také vůči Severní Koreji. Rétorika George W. Bushe, ministra obrany Donalda Rumsfelda a jeho tajemníka Paula Wolfowitzze na počátku roku 2002 popuzovala Evropany ještě v dalších směrech. Z výroků těchto amerických představitelů artikulující stanovisko „*mise určuje koalici*“¹⁷⁴ a „*kdo není s námi, je s teroristy*“¹⁷⁵ bylo zřejmé, že Severoatlantickou alianci sice respektují, ale že není nepostradatelná.

Bushova zpráva o stavu unie způsobila Blairovi mnoho starostí. Ohledně Iránu a Severní Koreje sdílel Blair pocity svých evropských kolegů, neboť labouristická vláda se na budování konstruktivních vztahů s Teheránem a Pchjongjangem podílela. Blair vyjednávání s Iránem dokonce osobně podporoval. Bushovo zacílení na Irák však bylo ještě zřetelnější. Premiér, znalý atmosféry ve Washingtonu, si velmi rychle uvědomil, že americký útok na Irák je jen otázkou času a že tomu nemůže efektivně zabránit. Jeho vnímání pozice Británie na mezinárodní scéně premiéra navíc rychle přivedlo k závěru, že Británie se bude muset jako první spojenec USA útoku na Irák zúčastnit, jinak by ztratila tvář. Blair si uvědomil, že bude muset jít do války a že mu to způsobí vážné problémy v Británii i na mezinárodní scéně. Od té doby se už jen snažil s tímto osudem vyrovnat a zmírnit očekávané politické škody.

O tom, že Blair by bez amerického zanicení útok na Irák s největší pravděpodobností neinicioval,¹⁷⁶ svědčí mnoho skutečností (viz níže), a to přesto, že Saddám Hussain byl vnímán jako vážná hrozba pro britskou bezpečnost od počátku Blairova úřadování v Downing Street.¹⁷⁷ Tony Blair dokonce už jednou britské letectvo

¹⁷³ Pokud nepočítáme jednu obecnou zmínku, kterou byli postaveni na roveň všem ostatním zemím - potenciálním spojencům - na všech osídlených kontinentech.

¹⁷⁴ Srovnej projev Paula Wolfowitzze na Konferenci o bezpečnosti v Mnichově 2. února 2002. http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?menu_2002=&menu_konferenzen=&sprache=en&id=69&

¹⁷⁵ George W. Bush, 20. září 2001, citováno v ŠEDIVÝ, Jiří, ZABOROWSKI, Marcin: *Old Europe, New Europe and Transatlantic Relations*, European Security, Vol.13, Issue 3, 2004, str.200.

¹⁷⁶ Ačkoli tato otázka není široce diskutovaná, narazila jsem na ni v literatuře a rozhodla jsem se ji poněkud rozvést a analyzovat, neboť nám pomůže ilustrovat rozpor mezi Blairovým názorem v letech 1998-2001 a jeho politikou v letech 2002 a 2003.

¹⁷⁷ Saddáma Hussaina označuje jako „pokračující hrozbu“ již dokument Ministerstva obrany z roku 2001, který rozvíjí SDR z roku 1998. Ministry of Defence: *The Future Strategic Context for Defence*, 2001.

proti Iráku poslal, a to v rámci operace Pouštní liška v prosinci 1998. Účelem této operace bylo odvrácení hrozby zbraní hromadného ničení leteckými útoky. Blair v této souvislosti vysvětloval, že cílem není svrhnout režim Saddáma Hussaina, ačkoli by to jako případný vedlejší efekt útoků velmi uvítal. Premiér v jednom z prohlášení k dolní sněmovně britského parlamentu uvedl dva hlavní důvody tohoto stanoviska. Prvním důvodem byl nedostatek právní autority k takovému zásahu. Druhou překážkou byl fakt, že svržení iráckého režimu by vyžadovalo masivní pozemní operaci, jejíž úspěch byl nezaručený, což podle premiéra znamenalo příliš velké riziko. Blair dále prohlásil, že pro tyto skutečnosti nemůže závazek ke svržení Hussaina zodpovědně učinit.¹⁷⁸

Je tedy zřejmé, že rozsáhlejší útok na Irák, navíc s cílem svrhnout Hussainův režim, nepovažoval Blair za rozumné ani za nutné. Ačkoli sdílel názor ostatních Evropanů, že Saddám Hussain potlačuje práva iráckých občanů a je potenciální regionální hrozbou, stejně jako ostatní evropští státníci se domníval, že desítky let trvající praxe zahrnující embargo OSN a bezletové zóny jsou dostačující zárukou, že Hussain nebude schopen získat zbraně hromadného ničení. Všechny podobné dohady politiků ohledně Iráku pochopitelně závisí na kvalitě a obsahu zpravodajských informací. Evropané disponovali vlastními zpravodajskými informacemi a měli přístup k některým americkým. Na základě těchto zdrojů se hrozba, že Saddám v blízké době získá zbraně hromadného ničení, zdála nepravděpodobná. Američané navíc ani po opakovaných výzvách neposkytli Evropanům důkazy, které by svědčily o spojení mezi Irákem a teroristy. Riskantní vojenský útok na Irák proto v Evropě nebyl považován za nutné řešení. Představitelé evropských států se obávali také destabilizace země a celého regionu. Americkou představu o tom, že po porážce Hussaina se Iráčané změní v demokracii a pomohou šířit demokracii v regionu, považovali Evropané za naivní. Ještě v listopadu 2001 se na anglo-francouzském summitu v Londýně shodl Blair se Chiracem, že není nutné rozšiřovat „válku proti teroru“ na Irák.¹⁷⁹ Při tradičním zahraničně-politickém projevu na recepci u primátora Londýna 12. listopadu 2001 se premiér dotkl tématu Irák velmi stručně: „*Pokud jde o Irák, přišel čas na novou rezoluci OSN, která zajistí návrat zbrojních inspektorů a ukončí utrpení iráckého lidu vyvolané Saddámem.*“¹⁸⁰

¹⁷⁸ House of Commons Debate, 17 December 1998, Column 1101.

¹⁷⁹ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.157.

¹⁸⁰ Tony Blair: *Speech at Lord Mayor's banquet*, 12th November 2001.

<http://www.number-10.gov.uk/output/Page1661.asp>

Blair však v roce 2002 změnil k otázce svržení Saddáma Hussaina postoj. Otázkou je, zda změnil také názor. V každém případě je zřejmé, že na počátku roku 2002 učinil závěr, že pokud Američané proti Iráku vojensky vystoupí (o čemž byl téměř přesvědčen), on povede Británii po boku Spojených států, z čehož plynula potřeba najít k takovému kroku vhodné opodstatnění, aby mohl přesvědčit mezinárodní a britskou veřejnost o nezbytnosti této války. První z jeho pokynů proto směřovaly britským zpravodajským službám, které dostaly za úkol nalézt důkazy, které by svědčily o přítomnosti zbraní hromadného ničení v Iráku.¹⁸¹

Žádné věrohodné důkazy se však nalézt nedařilo a premiér se ještě několik jarních měsíců roku 2002 vyjadřoval k otázce Iráku velmi neurčitě. Když 6. dubna navštívil George W. Bushe v Texasu, byl už úmysl amerického prezidenta zaútočit na Irák zřejmý. Den předtím to Bush uvedl v televizním rozhovoru: „Rozhodl jsem se, že Saddám musí jít.“¹⁸² Pro Blaira to nebylo překvapení. Při tiskové konferenci, která následovala po setkání obou mužů, se však Blair vyjadřoval stále neurčitě, a to v tom smyslu, že nelze tolerovat fakt, že Saddám Hussain se nepodřizuje rezolucím OSN. Podle premiérových slov je třeba jednat a zabránit tomu, aby byly zbraně hromadného ničení použity. Nezapomněl však zdůraznit, že ohledně budoucího postupu jsou zvažovány všechny možnosti. Bush promluvil o společném setkání následovně: „Vysvětlil jsem panu premiérovi, že politikou mé vlády je odstranění Saddáma.“¹⁸³ Prezident navíc několikrát použil v souvislosti s Irákem výraz „změna režimu“. Rétorika americké administrativy tedy začala být ostřejší.

Podstata tohoto setkání však leží hlouběji. Pokud Blair před touto schůzkou pochyboval o americkém úmyslu zaútočit na Irák, po ní už nikoli. Otázkou už nebylo zda, ale za jakých podmínek. Blair se snažil přesvědčit Bushe, aby byl učiněn pokus získat podporu OSN. Blairovi na tom, aby byla vojenská akce zaštitěna autoritou OSN, velmi záleželo. Jeho politikou byl vždy respekt k této mezinárodní instituci, stvrzený v mnoha politických a strategických dokumentech. Američané však byli připraveni jednat zcela jednostranně. Setkání v texaském Crawfordu bylo zásadní ještě v jedné záležitosti. Blair dal v soukromí Bushovi najevo své odhodlání jít do války proti Iráku

¹⁸¹ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.165.

¹⁸² Citováno v KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.167.

¹⁸³ Press Conference by Prime Minister Tony Blair and President George Bush, 6 April 2002.

<http://www.number-10.gov.uk/output/Page1711.asp>

po boku USA,¹⁸⁴ čímž udělal velkou diplomatickou chybu. Tím, že se takto zavázal, se zbavil veškeré manévrovací schopnosti a jeho vliv na prezidenta Bushe významně klesl, neboť ten si byl nyní pozicí Británie jistý.¹⁸⁵

Po návratu do Británie však premiér Tony Blair při slyšení v parlamentu nezapomněl zdůraznit, že: „žádné rozhodnutí o akci nebylo učiněno.“¹⁸⁶ Těmto svým slovům zůstal věrný i následujících jedenáct měsíců. O tom, že útok na Irák je jen otázkou času, věděl jen on a jeho nejbližší. Ani jeho strana, ani kabinet, ani diplomaté o ničem nevěděli. Gordon Brown, britský ministr financí, však dostal pokyn, aby v rozpočtu našel peníze na válečné přípravy. V roce 2005 uniklo na veřejnost tajné sdělení jednoho z Blairových tajemníků premiérovi poradci Davidu Manningovi, které svědčilo o tom, že tzv. 'neformální skupina' pracovala již 23. července 2002 s předpokladem, že Británie se bude podílet na vojenské akci.¹⁸⁷ 'Neformální skupina' byl jeden z orgánů, který Blair ustavil, aby se pod zástěrkou odborného jednání vyhnul nutnosti diskutovat choulostivé záležitosti s kabinetem nebo jeho výbory.¹⁸⁸ Na platformě 'neformální skupiny' se scházeli premiér, ministři zahraničí a obrany, generální advokát, vedoucí Společného zpravodajského výboru, vedoucí zpravodajských služeb a Blairovi poradci Jonathan Powell, Sally Morgan a Alistair Campbell.¹⁸⁹

Druhým cílem americké odvety za 11. září (tzv. války proti teroru) se tedy stal Irák. Americká administrativa však přiznávala, že neexistují důkazy o spojení mezi teroristy a Bagdádem. Ačkoli neváhala označit už jen možnost takového spojení za velkou hrozbu americké a světové bezpečnosti, pro útok na suverénní stát bylo třeba nalézt ještě další důvody. Argumentem se proto stala hrozba zbraní hromadného ničení, která byla v souvislosti s Irákem artikulována již celá léta. Nyní však byla učiněna ještě hrozivější. Blair se počínaje jarem 2002 soustředil na to, aby byla schválena nová

¹⁸⁴ WALLACE, W., OLIVER, T.: *A bridge too far: the United Kingdom and the transatlantic relationship*, In:

ANDREWS, David M. (Ed.): *The Atlantic alliance under stress : US-european relations after Iraq*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, str.170.

¹⁸⁵ HILL, Christopher: *Putting the world to rights*, SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, str.405.

¹⁸⁶ House of Commons Debate, 10 April 2002, Column 23.

[http://www.publications.parliament.uk/cgi-](http://www.publications.parliament.uk/cgi-bin/newhtml_hl?DB=semukparl&STEMMER=en&WORDS=blair%20tony%20iraq&ALL=Iraq&ANY=&PHRASE=&CATEGORIES=&SIMPLE=&SPEAKER=Blair%20Tony&COLOUR=red&STYLE=s&ANCHOR=20410-04_spmi0&URL=/pa/cm200102/cmhansrd/vo020410/debtext/20410-04.htm#20410-04_spmi0)

[bin/newhtml_hl?DB=semukparl&STEMMER=en&WORDS=blair%20tony%20iraq&ALL=Iraq&ANY=&PHRASE=&CATEGORIES=&SIMPLE=&SPEAKER=Blair%20Tony&COLOUR=red&STYLE=s&ANCHOR=20410-04_spmi0&URL=/pa/cm200102/cmhansrd/vo020410/debtext/20410-04.htm#20410-04_spmi0](http://www.publications.parliament.uk/cgi-bin/newhtml_hl?DB=semukparl&STEMMER=en&WORDS=blair%20tony%20iraq&ALL=Iraq&ANY=&PHRASE=&CATEGORIES=&SIMPLE=&SPEAKER=Blair%20Tony&COLOUR=red&STYLE=s&ANCHOR=20410-04_spmi0&URL=/pa/cm200102/cmhansrd/vo020410/debtext/20410-04.htm#20410-04_spmi0)

¹⁸⁷ Text tajného dokumentu byl zveřejněn 1. května 2005 v Sunday Times.

¹⁸⁸ Podobným orgánem byl například tzv. válečný kabinet, který opět vylučoval většinu kabinetních ministrů.

¹⁸⁹ HILL, Christopher: *Putting the world to rights*, SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, str.405-406.

rezoluce Rady bezpečnosti OSN, která by navrátila zbrojní inspektory do Iráku. Jejich úspěch či neúspěch při hledání zbraní hromadného ničení byl rozhodující pro další postup.¹⁹⁰ Blair si byl vědom, že mandát Rady bezpečnosti OSN potřebuje k tomu, aby si udržel podporu ve straně a vládě. Postupem času rostla jeho obava, že Američané o tuto cestu nebudou usilovat a budou postupovat jednostranně. Na konci července proto vyslal Blair svého poradce Davida Manninga do Bílého domu, aby předal prezidentu Bushovi dopis, ve kterém stálo, že bez rezoluce Rady bezpečnosti OSN se Británie nebude moci připojit k vojenské kampani proti Iráku. Až když na začátku září navštívil Blair Bushe osobně, oba státníci se dohodli. Bush svolil k tomu, aby se učinil pokus o diplomatické řešení s podporou OSN, pouze však jako test její schopnosti problém Iráku vyřešit. Blair naopak slíbil americkému prezidentovi, že do války půjde, i když tento pokus selže, a zajistí navíc podporu evropských států.¹⁹¹ Fakt, že se mu to nakonec nepodařilo, ilustruje zásadní slabiny Blairova transatlantického mostu.

Blair se ocitl sám v boji za cizí zájmy a svou vizi. Ačkoli během léta svou politiku s kabinetem nekonzultoval a Robin Cook a Clare Short, ministryně pro mezinárodní rozvoj, vyjádřili svou nespokojenost s probíhajícím vývojem, Blairova pozice v čele britské vlády byla stále silná. Premiér pronesl 10. září na stranické konferenci projev, ve kterém mluvil o irácké hrozbě, ale také o záměru znovu nastartovat blízkovýchodní mírový proces. Blair také apeloval na nutnost dodržování rezolucí OSN. Jeho slova labouristy uklidnila a premiér sklidil velký potlesk.¹⁹² Premiér však musel čelit rostoucí míře nespokojenosti britské veřejnosti ve vztahu k americké politice, která vyzývala k urychlené změně iráckého režimu. Spojené státy navíc svého prvního spojence nepodpořily více než slovy.

Po celou dobu, kdy se obě země připravovaly na válku, se Blair snažil získat od americké administrativy ujištění o tom, že se Washington postaví zodpovědně k poválečné rekonstrukci Iráku (tedy lépe, než v případě Afghánistánu) a že umožní účast OSN na tomto procesu. Blair se také snažil přimět Bushe, aby upustil od své politiky, která blokovala jednání s palestinským vůdcem Jassirem Arafatem, a uvolnil tak cestu pro hledání diplomatických řešení izraelsko-palestinského konfliktu. Pokud jde o

¹⁹⁰ Právnícké vzdělání mi nedovoluje nepřipomenout, že americká (a potažmo i britská) politika vůči Iráku očividně ignorovala princip presumpce nevinny, když stavěla na předpokladu, že „pokud Saddám neprokáže, že žádné zbraně hromadného ničení nemá, znamená to, že je má, a je proto třeba zasáhnout.“ Viz rétorika George W. Bushe počínaje jarem 2002, např. tisková konference 6. dubna 2002, <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1711.asp>

¹⁹¹ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.192-8.

¹⁹² Tony Blair: *Speech to TUC conference*, Blackpool, 10th September 2002. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1725.asp>

rekonstrukci Iráku, Washington se zdál vstřícný, v blízkovýchodní otázce však Bush neustoupil. Jedině americký ministr zahraničí Colin Powell rozuměl britským starostem.¹⁹³ Snažil se Blairovi pomoci nejen v jeho snaze vybudovat mezinárodní podporu v rámci OSN, ale i v jeho dialogu s Francií a dalšími evropskými zeměmi. Powellova pozice v americké administrativě však byla slabá, neboť byl osamocen v kruhu neokonzervativních politiků, a jeho úsilí bylo podkopáváno jejich výroky o úmyslu odstranit Saddáma Hussaina nehledě na výsledek jednání Rady bezpečnosti OSN.¹⁹⁴ Londýnu se skrze Powella podařilo přesvědčit Washington alespoň k tomu, aby (zdráhavě) odsoudil Izrael za přerušení dodávek vody a plynu na některá palestinská území, ke kterému došlo 21. září 2002. Tento příklad je jen dalším důkazem toho, že slovo „prvního spojence“ Spojených států bylo ve Washingtonu v zásadních otázkách jen málo platné.

Zaměříme-li se nyní na pozici států Evropské unie k americké „válce proti teroru“, vidíme zřejmý rozdíl v rétorice i postoji. Evropané používali výraz „válka“ jen výjimečně, vyslovovali se pro posílení role mezinárodních institucí a práva a vyzývali k dlouhodobému řešení terorismu u jeho zdrojů spočívající v takových nástrojích, jakými jsou rozvojová pomoc, otevření trhů rozvojovým zemím a ekonomická integrace chudších států do světového hospodářství. Ve vývoji Evropské bezpečnostní a obranné politiky byl od Laekenského summitu učiněn další pokrok, nikoli však výrazný. 18. července 2002 to ve svém otevřeném dopise britskému premiérovi Blairovi a francouzskému prezidentovi Chiracovi vyjádřil belgický premiér Guy Verhofstadt.¹⁹⁵ Oba státníky oslovil jako zakladatele iniciativy ze Saint-Malo, vyjádřil své obavy z probíhající nacionalizace obranných politik evropských států v reakci na americkou politiku po 11. září a z toho, že struktury NATO jsou využívány k politickým diskuzím, které vedou k tvorbě ad hoc koalicí, namísto ke společnému postupu. Poukázal také na to, že došlo ke ztrátě podnětů v rámci ESDP, že stále nebylo dosaženo shody ohledně finální dohody o vztazích mezi NATO a EU a že by Evropská bezpečnostní a obranná politika měla přijmout více odpovědnosti za evropskou bezpečnost.¹⁹⁶

¹⁹³ Jisté pochopení měla i Condoleezza Rice.

¹⁹⁴ WALLACE, W., OLIVER, T.: *A bridge too far: the United Kingdom and the transatlantic relationship*, In:

ANDREWS, David M. (Ed.): *The Atlantic alliance under stress : US-european relations after Iraq*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, str.171.

¹⁹⁵ Dopis byl rozeslán i ostatním členům Evropské rady.

¹⁹⁶ Letter from Guy Verhofstadt, Brussels, 18 July 2002. Jean-Yves Haine (Ed): *From Laeken to Copenhagen. European Defence-Core documents 2*, Chaillot Paper 57, Institute for Security Studies, WEU, Paris, 2003, str.112-114.

Na výzvu belgického premiéra odpověděli Chirac a Schröder, když se na konci ~~roku~~ 2002 setkali na francouzsko-německém summitu ve Schwerinu. Státníci se ~~uzhodli~~ rozhodli dát „nový impuls Evropské bezpečnostní a obranné politice,“ vyjádřili podporu ~~integraci~~ integraci evropských obranných kapacit a uzavřeli smlouvu o vytvoření francouzsko-německého satelitního průzkumného systému.¹⁹⁷ Evropský summit, který se konal 24. a 25. října 2002 v Bruselu, byl svědkem nečekané francouzsko-německé shody ohledně budoucího financování společné zemědělské politiky a otevřeného střetu na toto téma mezi Chiracem a Blairm. Tato konfrontace, která dokonce dostala jméno – *le row*,¹⁹⁸ vyústila v odložení plánovaného britsko-francouzského summitu. Tyto události svědčí o tom, že zatímco se Blair soustřeďoval na získání mezinárodní podpory pro tvrdý postup proti Iráku, v Evropě došlo během roku 2002 ke znovu-sblížení Francie a Německa, jejichž tradiční partnerství nebylo v posledních letech příliš výrazné díky chladným vztahům mezi Chiracem a Schröderem. Tento vývoj byl v Downing street vnímán velmi negativně, neboť Blairovo úsilí z let 1998 až 2001 o vybudování těsných vztahů s Paříží a Berlínem a potažmo jakési „trojkoalice“, která by vedla Evropskou unii, se zdálo být ve světle obnoveného francouzsko-německého tandemu neúspěšné.¹⁹⁹ Německý kancléř Gerhard Schröder se navíc během své letní kampaně za znovuzvolení rozhodl získat sympatie voličstva tvrdou protiválečnou rétorikou, což pokazilo Blairovu snahu zachovat alespoň vnější zdání transatlantické jednoty. Pro německo-americké vztahy to znamenalo výrazné a dlouhodobé ochlazení.

Nelze opomenout ani fakt, že ve zkoumaném období roku 2002 byly uveřejněny dvě důležité národní bezpečnostní strategie. V červenci 2002 spatřil světlo světa strategický dokument britského Ministerstva obrany s názvem *The Strategic Defence Review: A New Chapter*.²⁰⁰ Tato nová kapitola strategie z roku 1998 považuje za hlavního strategického partnera Británie Spojené státy, za hlavní způsoby boje proti terorismu prevenci, odstrašení a v neposlední řadě také donucení, včetně vojenského. Z hlediska způsobu řešení bezpečnostních krizí klade dokument velký důraz na mezinárodní spolupráci a mezinárodní instituce.²⁰¹ V září byla pak uveřejněna nová Národní bezpečnostní strategie Spojených států, která se zaměřuje na šíření svobody a

¹⁹⁷ LINDLEY-FRENCH, Julian: *A Chronology of European Security and Defence 1945-2005*, Geneva Centre for Security Policy, Geneva, 2005.

¹⁹⁸ Jedná se o spojení francouzského členu a anglického výrazu, jehož význam lze přibližně vyjádřit jako „hlasitá hádka.“

¹⁹⁹ RIDDEL, Peter: *Europe*, v SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5...*, str. 370.

²⁰⁰ Ministry of Defence: *The Strategic Defence Review: A New Chapter*, July 2002.

²⁰¹ Podrobnější analýze této strategie je věnována část třetí kapitoly této práce.

demokracie ve světě, boj proti terorismu a šíření zbraní hromadného ničení, dále na světový ekonomický růst a na transformaci amerických národních bezpečnostních institucí. Zajímavé je, že ve strategii nalezneme formulace o potřebě řešit bezpečnostní krize v rámci mezinárodního společenství, což se ve světle praktických amerických kroků jeví velmi vágně, a naopak ani jednu konkrétní zmínku o spolupráci s Británií – strategie hovoří o spojencích vždy jen obecně, případně o evropských spojencích. Nehledě na „hloubku“ těchto pasáží, strategie znamenala velký formální předěl v americké strategické kultuře. Dokument svědčí o tom, že Bushova administrativa opustila koncept zastrašování a nahradila ho novou preemptivní strategií, která má políčeno na „nepřátelské“ státy a teroristické skupiny, které dokument považuje za bezprostřední hrozbu americké bezpečnosti.²⁰² Principem preemptivní akce je zákrok, který předchází útoku ze strany potenciálně nebezpečného nepřítele, přestože jeho útok nemusí přímo hrozit.

Vraťme se nyní k událostem roku 2002 a Blairově úsilí. Během léta 2002 se již spekulovalo o americkém úmyslu podniknout vojenskou akci proti Iráku. Z Pentagonu unikla řada informací, která nasvědčovala tomu, že útok se plánuje na konec roku 2002 nebo začátek roku 2003. V průběhu srpna a září se stupňoval diplomatický tlak na Irák ze strany Washingtonu a také tlak na Washington ze strany mezinárodního společenství, které požadovalo, aby americká administrativa spolupracovala s OSN a vyjádřila se k otázce možné vojenské akce proti Iráku. 12. září 2002 (tady krátce po dohodě s Blairem) vystoupil prezident Bush před Generálním shromážděním OSN a vyzval mezinárodní společenství ke krokům, které by „dodaly váhu rezolucím Rady bezpečnosti,“ které nejsou dodržovány.²⁰³ Jeho výzva vyvolala pozitivní reakci, neboť se zdála indikovat, že Spojené státy nehodlají obejít OSN. Ve stejné době daly navíc USA a Británie najevo, že začínají pracovat na nové rezoluci, která zopakuje požadavky Rady bezpečnosti OSN vůči Iráku, stanoví lhůtu, ve které jim má Irák vyhovět, a implikovat použití síly v případě, že se Irák nepodřídí.²⁰⁴ 16. září souhlasili iráčtí představitelé s bezpodmínečným návratem zbrojních inspektorů, což mezinárodní společenství uvítalo, ačkoli Spojené státy projevíly své pochybnosti o upřímnosti

²⁰² The National Security Strategy of the United States of America, September 2002.

<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>

²⁰³ Financial Times, 13 September 2002.

²⁰⁴ House of Commons Research Paper 02/53: *Iraq: the debate on policy options*, 20 September 2002, str.23.

iráckých úmyslů.²⁰⁵ Také britský ministr zahraničí Jack Straw upozornil, že irácká nabídka by měla být vnímána s velkou dávkou skepse.²⁰⁶ Ještě v září vyjádřily Spojené státy a Británie přesvědčení, že pro zajištění efektivní práce zbrojních inspektorů je třeba přijmout novou rezoluci Rady bezpečnosti OSN, která by na Irák vyvíjela větší tlak.

Britské zpravodajské služby mezitím usilovně hledaly důkazy o přítomnosti zbraní hromadného ničení v Iráku, o které je požádal premiér. John Scarlett, vedoucí Společného zpravodajského výboru, byl v úzkém kontaktu s „Blairovými lidmi“ v Downing street a ve spolupráci s nimi byla na premiérovu objednávku vypracována zpráva, která měla „přesvědčivě a přístupně“ informovat o této hrozbě. Zpráva byla nakonec uveřejněna 24. září 2002 a mimo jiné konstatovala, že existují důkazy o tom, že Irák je schopen rozmístit zbraně hromadného ničení během 45 minut. Zpráva vyvolala kontroverzní reakci, neboť zdroje informací v ní uvedených byly diskutabilní. Blair a jeho vláda však apelovala na autoritu britských zpravodajských služeb a trvala na tom, že zdroje jsou solidní. Blair a jeho nejbližší sice pochybovali, premiér ale „chtěl věřit“ a ostatní mu neodporovali.²⁰⁷ Zpráva však nepřesvědčila ani britskou veřejnost, ani ostatní Evropany. Mylnost této zprávy přiznal Jack Straw až 12. října 2004.²⁰⁸

Během října 2002 napětí vzrostlo, neboť britská a americká letadla střežící bezletové zóny nad iráckým územím podnikla útok na vojenské objekty v západním Iráku, a pokračovalo tvrdé jednání o znění nové rezoluce. Na tom, že nakonec došlo ke shodě, měla velkou zásluhu právě britská diplomacie. Rezoluce 1441 Rady bezpečnosti OSN byla přijata 8. listopadu 2002. Stanovovala přísný harmonogram a pravidla irácké spolupráce se zbrojními inspektory. Byl to však kompromis, který umožňoval obou stranám, americkým neokonzervativním „jestřábům“ i evropským multilateralistům, najít si v textu to, co chtěli slyšet. Klíčové články 12 a 13 stanovovaly, že v případě podstatného porušení rezoluce bude okamžitě svolána Rada bezpečnosti, aby zvážila další kroky. Rezoluce zároveň varovala Irák, že pokud nebude plně spolupracovat, bude čelit „vážným následkům.“ Zatímco Američané tvrdili, že dokument legitimuje k použití síly a další rezoluce nebude nutná, Francouzi, Němci a Rusové byli opačného

²⁰⁵ Financial Times, 19 September 2002.

²⁰⁶ ‘Straw sceptical on Iraq offer’, BBC News, 17 September 2002.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2263162.stm

²⁰⁷ KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003, str.207.

²⁰⁸ Gordon Corera: Analysis: Death of the 45-minute claim, BBC News, 12 October 2004.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/3738006.stm

názoru. Spojené státy a Británie potvrdily, že jsou připraveny podniknout vojenskou odzbrojovací akci, pokud se Irák rezoluci nepodřídí.²⁰⁹

Blair se domníval, že dosáhl kompromisu, který demonstruje transatlantickou shodu a má jistý potenciál zabránit válce. Bush sice 8. listopadu „přišel volit“, nebyla to však iniciativa, které by byl oddán. Ve skutečnosti pouze akceptoval toto multilaterální „zdržení“ a byl rozhodnut postupovat tvrdě dál. Schválení rezoluce 1441 tak bylo posledním okamžikem, kdy se Blairovi podařilo vybalancovat americký unilateralismus a jeho závazek k řešení bezpečnostních krizí multilaterální cestou.

Saddám Hussain na rezoluci přistoupil a zbrojní inspektoři se proto na konci listopadu vypravili do Iráku. Jejich inspekce v průběhu následujících měsíců vykazovala úspěchy i neúspěchy. Iráčtí představitelé umožnili přístup k podezřelým objektům, žádné hodnotné informace o programu na vývoj zbraní hromadného ničení však neposkytli. Názory na implikace iráckého „neuposlechnutí“ rezoluce 1441 se různily. Americká a britská vláda považovaly nedokonalou iráckou spolupráci za důvod k urychlenému vojenskému útoku, který byl podle nich dostatečně legitimován již schválenými rezolucemi. Naopak Francie, Německo, Rusko a další evropské státy se domnívaly, že je třeba vyčkat a dát tak inspektorům čas na zodpovědné posouzení situace v Iráku. Nesouhlasily také s anglo-americkým výkladem rezoluce 1441 ve smyslu dostatečné legitimace k vojenské akci.

S tím, jak se zviditelnil americký úmysl použít vojenskou sílu a zvýraznil se francouzsko-německý odpor, Blairova snaha o nalezení transatlantické shody na počátku roku 2003 definitivně ztroskotala a s ní i premiérův „most.“ Tento rozkol symbolizuje několik událostí tohoto období. 22. ledna 2003 schválily Francie a Německo u příležitosti velkolepých oslav čtyřicátého výročí Elysejské smlouvy řadu společných iniciativ, zejména v oblasti Evropské bezpečnostní a obranné politiky,²¹⁰ a také společný postoj k otázce Iráku, ve kterém vyjádřily své odhodlání udělat vše pro to, aby zabránily válce.²¹¹ Na francouzsko-německý negativní postoj reagoval Donald Rumsfeld, když ve svém provokativním projevu rozdělil Evropu na tzv. starou (problematickou) Evropu, kterou tvoří Francie a Německo, a na tzv. novou Evropu,

²⁰⁹ Více o vyjednávání, rezoluci a reakcích viz. YOUNGS, Tim, BOWERS, Paul: *Iraq and UN Security Council Resolution 1441*, House of Commons Library, Research Paper 02/64, 21 November 2002. <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2002/rp02-064.pdf>

²¹⁰ Francie a Německo navrhly, aby se ESDP vyvinula v Evropskou bezpečnostní a obrannou unii, která by měla přispět k posílení evropského pilíře NATO. Pro oblast Společné zahraniční a bezpečnostní politiky navrhly hlasování kvalifikovanou většinou.

²¹¹ EU allies unite against Iraq war, BBC News, 22 January 2003.

kteřá se podle něj skládá z velkého počtu loajálních států.²¹² Tento výrok amerického ministra obrany podle odborníků poukazuje na změnu v americké politice vůči Evropě.²¹³ USA tradičně podporovaly evropskou jednotu, zatímco Rumsfeldův výrok se očividně pokusil podpořit rozkol v evropských vztazích.

Ten samý den se k Iráku vyjádřilo také Rusko, a to v tom smyslu, že neexistují důkazy ospravedlňující válku proti Iráku. 28. ledna podali zbrojní inspektoři vedení doktorem Blixem²¹⁴ zprávu o tom, že Irák zatím neprokázal upřímnou vůli odzbrojit. V reakci na tuto zprávu pozměnil ruský prezident Putin svůj postoj k Iráku a vyjádřil podporu vojenskému útoku (s mandátem OSN) v případě, že se irácká spolupráce do budoucna nezlepší. 10. února pak Francie, Německo a Rusko uveřejnily Společnou deklaraci o Iráku, ve které se vyslovují pro pokračování inspekci a zavazují se udělat vše pro to, aby došlo k mírovému odzbrojení Iráku.²¹⁵

S názorem Francie, Německa a Ruska kontrastoval postoj mnoha jiných evropských zemí. 30. ledna 2003 poslalo osm představitelů evropských států (Británie, České republiky,²¹⁶ Dánska, Maďarska, Itálie, Polska, Portugalska a Španělska) otevřený dopis Spojeným státům, ve kterém vyjádřily podporu americké politice ohledně Iráku. Další ujištění o podpoře přišlo 5. února, když deset států střední a východní Evropy uveřejnilo prohlášení, ve kterém souhlasily s názorem USA, že došlo k porušení rezoluce 1441, a deklarovaly svou ochotu přispět k mezinárodní koalici k odzbrojení Iráku. Tyto dopisy jen „přilily olej do ohně“, ve kterém se ocitly evropské vztahy.

Premiér Tony Blair se v těchto týdnech ocitl v izolaci, neboť musel čelit rostoucí domácí opozici i zavržení ze strany některých evropských státníků, zejména francouzských a německých. Zároveň se mu nedařilo nalézt mezinárodní podporu pro novou rezoluci, která by konstatovala porušení té podzimní. Premiér vyjádřil svůj postoj při mnoha příležitostech, takto promlouval na začátku února 2003 k britskému parlamentu: „*V současné době [Saddám Hussain] plně nespolupracuje. Toto zanedbání je podstatným porušením rezoluce 1441. Pokud budou pokračovat zprávy doktora Blix o iráckém odmítání spolupráce, měla by být přijata druhá rezoluce potvrzující toto*

²¹² Outrage at 'old Europe' remarks, BBC News, 23 January 2003.

²¹³ RIDDEL, Peter: *Europe*, v SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5...*, str. 370.

²¹⁴ Hans Blix, švédský politik a diplomat, vedl inspekční misi OSN v Iráku k nevelkému nadšení Američanů, kteří se snažili zpochybnit jeho schopnost čelit Saddámu Hussainovi.

²¹⁵ Joint declaration on Iraq, BBC News, 10th February 2003.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2746885.stm>

²¹⁶ Za Českou republiku se podepsal prezident Václav Havel, nikoli představitel vlády.

*podstatné porušení. Prezident Bush a já jsme se shodli na tom, že bychom měli usilovat o maximální podporu takové rezoluce, a to za předpokladu, že usilování o takovou rezoluci bude cestou k vyřešení této záležitosti a nikoli k jejímu zdržení nebo vyhýbání se jejímu řešení. Nadále věřím tomu, že OSN je tím správným způsobem, jak postupovat.*²¹⁷

14. února prezentoval šéf zbrojních inspektorů doktor Blix zprávu, ve které shledal, že Iráčané jsou ve spolupráci aktivnější, a oponoval některým zavádějícím výrokům amerických představitelů ohledně přítomnosti zbraní hromadného ničení v Iráku. V následujících dvou dnech se po celém světě konaly miliónové protiválečné demonstrace, zejména v Římě, Madridu a Londýně. Belgie, Francie a Německo reagovaly na zprávu zbrojních inspektorů prohlášením, že použití síly může být pouze krajním řešením a že všechny možnosti uvedené v rezoluci 1441 nebyly ještě využity.

17. února se sešel také mimořádný evropský summit, jehož tématem byla irácká krize. Výsledkem jednání byl dokument, který se jednoznačně vyslovil pro mírové řešení krize.²¹⁸

24. února 2003 představily Spojené státy, Británie a Španělsko Radě bezpečnosti OSN návrh nové rezoluce, která konstatovala porušení rezoluce 1441.²¹⁹ Francie reagovala sdělením, že nová rezoluce Rady bezpečnosti není ani užitečná ani nezbytná a že Francie je proti takové rezoluci, dokud budou zbrojní inspektoři dělat pokroky. Ten samý den předložily Francie, Rusko a Německo Radě bezpečnosti memorandum, které opakovalo jejich přesvědčení o tom, že použití síly není na místě a že je třeba pokračovat v tlaku na Irák.²²⁰

2. března daly Spojené státy a Británie najevo, že jsou připraveny vojensky zakročit proti Iráku i bez další rezoluce Rady bezpečnosti. 7. března však přesto Spojené státy, Británie a Španělsko učinily poslední pokus a předložily Radě bezpečnosti OSN další návrh nové rezoluce, která opět konstatovala porušení rezoluce 1441, dávala však Iráku poslední šanci podřídit se předchozím rezolucím a předpokládala rozhodnutí Rady

²¹⁷ Tony Blair: Prime Minister's statement to Parliament following his meeting with President Bush, London, 3rd February 2003. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1770.asp>

²¹⁸ Extraordinary European Council Conclusions, 17 February 2003, Brussels.

http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/74554.pdf

²¹⁹ Draft resolution on Iraq, 23 February 2003, BBC News.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2795747.stm>

²²⁰ French proposal: Full text, BBC News, 24 February 2003.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2795917.stm>

bezpečnosti o spolupráci či porušení spolupráce ze strany Iráku po lhůtě deseti dnů.²²¹ Británie zároveň představila svůj šestibodový plán, který vypočítával kroky, které by musel Irák splnit, aby prokázal svou upřímnou snahu spolupracovat. Tento plán měl sloužit jako podklad k další diskuzi, případně na něj měla odkazovat další rezoluce. Požadavky v něm uvedené byly dosti odvážné – požadovaly veřejné přiznání Saddáma Hussaina o vývoji zbraní hromadného ničení či odjezd iráckých vědců a jejich rodin mimo území Iráku, což jim mělo umožnit spolupracovat bez obav o život.²²²

Britsko-francouzský spor dosáhl vrcholu 10. března poté, co prezident Chirac ve francouzské televizi oznámil, že Francie bude v Radě bezpečnosti OSN vetovat návrh rezoluce „*bez ohledu na okolnosti*.“²²³ Britský plán odmítl také francouzský ministr zahraničí Dominique de Villepin s tím, že cílem není dát Iráku několik málo dnů, než bude použita vojenská síla, nýbrž pokračování v mírovém řešení sporu.²²⁴ K Francii se připojilo Rusko prohlášením, že je připraveno použít své veto v Radě bezpečnosti v případě, že budou Spojené státy a Británie požadovat hlasování o užití síly. Chiracova slova „*bez ohledu na okolnosti*“ poskytla Blairovi důvod k tvrzení, že Francie rezoluci bezdůvodně blokuje. Této příležitosti zahanbit Francii se chopil Jack Straw a v jeho proti-francouzské kampani ho nadšeně podporoval bulvární tisk, což dočasně snížilo tlak na Tonyho Blaira. Ten se 13. března vyjádřil v tom smyslu, že schválení druhé rezoluce „je nyní méně pravděpodobné než kdykoli předtím“, ačkoli britské Ministerstvo zahraničí trvalo na tom, že jednání pokračují.²²⁵ Jednání v rámci Rady bezpečnosti skutečně pokračovaly, nic však nenasvědčovalo tomu, že by mohlo dojít ke shodě. Evropské veřejné mínění mezitím dospělo k závěru, že Blair si zvolil cestu se Spojenými státy namísto s Evropou. Premiér byl dokonce nazýván „Bushovým pudlem.“

16. března se na Azorských ostrovech sešli představitelé Spojených států, Velké Británie a Španělska. Výsledkem této schůzky bylo společné prohlášení, podle kterého leží odpovědnost za možné použití síly na iráckém režimu.²²⁶ Na tiskové konferenci pak

²²¹ Full text: Draft UN resolution, BBC News, 7 March 2003.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2831607.stm

²²² UK's key Iraq tests: Text, BBC News, 13 March 2003.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2846021.stm

²²³ Iraq, Tony & the Truth: Timeline, BBC News, 29 April 2005.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/panorama/4336727.stm>

²²⁴ Iraq diplomacy 'given more time', BBC News, 13 March 2003.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2847377.stm

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Text: Azores summit statement, BBC News, 16 March 2003.

http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/2855567.stm

oznámili, že jsou ochotni hledat diplomatické řešení posledních 24 hodin. Následující den lhůta vypršela bez dosažení konsenzu a USA, Británie a Španělsko stáhly návrh nové rezoluce. Ještě ten samý den vyslovil prezident Bush ultimátum, podle kterého mají Saddám Hussain a jeho synové během 48 hodin opustit Irák, jinak budou čelit vojenskému útoku. Bush dále vyzval irácké vojáky, aby nebojovali za „umírající režim, který není hoden jejich života“, aby neničili ropné vrty „patřící iráckému lidu“ a aby odmítli všechny rozkazy směřující k použití zbraní hromadného ničení, neboť „válečné zločiny budou potrestány.“²²⁷

Jack Straw promluvil 17. března k parlamentu, zopakoval postoj vlády vyjádřený ve společném prohlášení z Azorských ostrovů o tom, že Irák nesplnil požadavky rezoluce 1441, a kritizoval francouzskou vládu za to, že brání přijetí návrhu nové rezoluce. Zároveň odmítl návrh rezoluce Francie, Ruska a Německa, který podle něho nevyvíjí na Irák tlak ani hrozbu síly a namísto aby rezoluci 1441 implementoval, pouze ji přepisuje.²²⁸ Později toho dne rezignoval Robin Cook na post předsedy Dolní sněmovny parlamentu. Svůj krok zdůvodnil odporem proti vládnímu postupu ohledně války v Iráku a poukázal na několik dalších skutečností. Připomenul, že Francie není jediná země, která žádá více času pro zbrojní inspektory, a že britská vláda se chystá jednat bez domácího i mezinárodního souhlasu a obchází tak všechny klíčové organizace, ve kterých je vůdčím členem, tedy NATO, Evropskou unii a Radu bezpečnosti OSN. Vyjádřil své vážné pochybnosti o tom, že Irák vlastní zbraně hromadného ničení, a své přesvědčení, že není důvod pro vojenskou akci.²²⁹ Robina Cooka následovala v jeho rezignaci řada vládních činitelů - Lord Hunt, John Denham, Bob Blizzard, Anne Campbell, Nick Brown a Patricia Hewitt.

18. března se v parlamentu konala klíčová debata o britské pozici ve vztahu k irácké krizi. V očekávání hlasování o vládním úmyslu vojensky se angažovat promluvil premiér k přítomným poslancům: „*Vášnivě věřím, že musíme zachovat směr... Proč na tom tolik záleží? Vláda tu stojí před nejnáročnější zkouškou, její většina je v sázce, první vládní rezignace z politických důvodů, hlavní strany vnitřně rozdělené... Tak proč na tom tolik záleží? Protože výsledek této sporné otázky určí nejen osud iráckého režimu... Rozhodne o tom, jakým způsobem se Británie a svět postaví k hlavní bezpečnostní hrozbě 21. století, o vývoji OSN, vztahu mezi Evropou a*

²²⁷ Remarks by the President in Address to the Nation, 17 March 2003.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html>

²²⁸ House of Commons Debate, 17 March 2003, Column 703-4.

²²⁹ House of Commons Debate, 17 March 2003, Column 726-8.

*Spojenými státy; vztazích v rámci Evropské unie a o způsobu, jakým se Spojené státy budou angažovat ve světě... Určí charakter mezinárodní politiky pro následující generaci.*²³⁰ Sněmovna ten den schválila většinou hlasů 412 ku 149 stanovisko, ve kterém podpořila vládní rozhodnutí „užít všech prostředků k zajištění odzbrojení iráckých zbraní hromadného ničení“, které bylo založeno na závěru, že irácké nepodřízení se rezolucím „oživilo pravomoc užití síly.“ Vládu tedy podpořila i opozice. Sněmovna však hlasovala také o návrhu dodatku rezoluce 1441, který podala skupina poslanců z různých stran a který stanovil, že důvody k válce zatím nejsou ustanoveny. Tento návrh byl zamítnut většinou hlasů 396 ku 217, přičemž 139 labouristických poslanců ho podpořilo.²³¹ Z hlasování i debat v parlamentu je zřejmá roztržičnost názorů napříč stranami, Dolní sněmovna parlamentu však nakonec vládu v jejím rozhodnutí jít do války v Iráku rozhodně podpořila.

Irák Bushovo ultimátum ze 17. března odmítl, a tak byli z Iráku odvoláni všichni inspektoři a úředníci OSN. V předvečer války komentoval francouzský ministr zahraničí Dominique de Villepin situaci tak, že volba mezi mírovým odzbrojením Iráku a použitím vojenské síly je volbou „mezi dvěma vizemi světa.“²³² 20. března 2003 zahájily Spojené státy a Británie letecké útoky na Irák.²³³ Premiér Tony Blair se v ten den obrátil k britským občanům a oznámil jim, že dal britským vojenským silám rozkaz podílet se na koaliční akci proti Iráku, přičemž se zavázal k post-konfliktní pomoci iráckému lidu. Ruský prezident vyjádřil ve své reakci na útok na Irák názor, že se jedná o „velkou politickou chybu“ a že válka je neoprávněná.²³⁴ Francouzský prezident reagoval slovy: „*Francie lituje tohoto jednání bez souhlasu OSN,*“ a vyjádřil přání, aby byl konflikt krátký a nestál mnoho lidských životů.²³⁵ Ten samý den dal doktor Blix v rozhovoru pro BBC rádio najevo své zklamání z přerušení inspekcí, které podle něj probíhaly hladce a s iráckou pomocí, a vyjádřil své pochybnosti o tom, že Irák vlastní zbraně hromadného ničení.²³⁶

²³⁰ House of Commons Debate, 18 March 2003, Column 760-1.

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200203/cmhansrd/vo030318/debtext/30318-06.htm>

²³¹ TAYLOR, Claire, YOUNGS, Tim: *The Conflict in Iraq*, House of Commons Library, Research Paper 03/50, 23 May 2003, str.12-15. <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2003/rp03-050.pdf>

²³² Citováno v LINDLEY-FRENCH, Julian: *A Chronology of European Security and Defence 1945-2005*, Geneva Centre for Security Policy, Geneva, 2005.

²³³ Útok na Irák podporovala široká koalice států. Kromě USA a Británie se na invazi podílely dánské, australské a polské jednotky. Později se k nim připojily jednotky z více než dvaceti zemí.

²³⁴ *Financial Times*, 21 March 2003.

²³⁵ *Financial Times*, 21 March 2003.

²³⁶ Interview of Dr Hans Blix by Jim Naughtie, *BBC Radio 4 Today* programme, 20 March 2003.

Blair tedy přivedl Británii až k útoku na Irák, tedy do války, jejíž opodstatnění bylo chabé na důkazy, jejíž bezprostřední nezbytnost byla zjevně zveličená a jejíž legitimita nebyla výslovně posvěcena Radou bezpečnosti OSN. Všechny tyto skutečnosti narážejí na principy britské strategické kultury i demokracie – princip presumpce nevin, zákaz útočné války, transparentnost, multilateralismus, respekt k autoritě OSN. Jak již bylo naznačeno, Blair měl cíl (nenechat Spojené státy jednat samotné) a tomu se přizpůsobovalo všechno a všichni ostatní kolem něj. Jak je však možné, že v zemi, která je kolébkou parlamentní demokracie, proti premiérově kontroverzní politice „jednoho muže“ nikdo nevystoupil? Tady už odkaz na Blairovy taktické schopnosti nestačí. Je zřejmé, že celá britská demokracie poněkud „zaspala.“ Přestože Blair dlouhodobě obcházel kabinet, jeho výbory i parlament, nikdo se neodvážil proti němu vystoupit. Pravda, někteří vládní činitelé krátce před útokem rezignovali, svůj nesouhlas však vyjádřili jen decentně. V období po 11. září došlo také k neúměrné politizaci zpravodajských služeb, kdy se šéfové těchto institucí pravidelně scházeli s premiérem a docházelo tak k vzájemnému ovlivňování.²³⁷ Blair evidentně toužil po nějakých důkazech a zpravodajské služby se proto snažily premiérovi vyhovět. Výsledné zprávy, ač založené na pochybných zdrojích, naopak utvrzovaly Blaira v jeho vlastním přání věřit tomu, že Irák disponuje zbraněmi hromadného ničení.

Zkusme se nyní ohlédnout za Blairovou „cestou do Iráku.“ Připomeňme, že počátek tohoto procesu lze vymezit lednem 2002 a koncem březnem 2003. Průběh událostí tohoto období a dostupná fakta svědčí o tom, že britský premiér se ve snaze posílit vliv a úzké vazby na Washington rozhodl podřídít Británii americké bezpečnostní politice, a to s vědomím, že dává v sázku své politické postavení v Británii i dobré vztahy, které se mu podařilo v průběhu předchozích let vybudovat k Evropě. A ačkoli, jak naznačují mnohé zdroje, premiér dlouho věřil tomu, že se mu rozpor mezi americkým a evropským vnímáním bezpečnosti podaří vybalancovat, strategie mostu musela nakonec na počátku roku 2003 ustoupit a Blair se na rozcestí mezi Amerikou a Evropou musel rozhodnout, kterou cestou se vydá. Neváhal ani na okamžik a volil postup po boku Spojených států. Toto rozhodnutí bychom mohli nazvat téměř instinktivním. Blairův krok potvrzuje slova britského analytika Henry Plater-Zyberga, tedy že Británie nikdy nedopustí, aby její bezpečnostní spolupráce s Evropskou unií

---

²³⁷ To potvrdila i tzv. Butlerova zpráva: The Stationery Office: Review of Intelligence on Weapons of Mass Destruction Report of a Committee of Privy Counsellors, Chairman: The Rt Hon The Lord Butler of Brockwell, 14 July 2004. http://news.bbc.co.uk/nol/shared/bsp/hi/pdfs/14_07_04_butler.pdf

jakýmkoli způsobem ohrozila vztah se Spojenými státy.²³⁸ Jakkoli však mohl britský premiér doufat, že jeho loajalita posílí britský vliv na Spojené státy, výsledek byl takový, že v době, kdy britská letadla letěla na Bagdád, britský vliv ve Washingtonu nebyl větší než dříve, ačkoli stále významnější, než vliv ostatních zemí (zřejmě s výjimkou Izraele). Na mnoha příkladech je patrné, že britský vliv ve Washingtonu v tomto období nebyl úměrný míře britské loajality, jak premiér mylně předpokládal, nýbrž ochotě neokonzervativců naslouchat. A ta byla velmi malá. Linie mezi chladem a vřelostí premiérových vztahů s evropskými zeměmi pak více méně kopíruje Rumsfeldovo rozdělení na starou a novou Evropu. Blair se v souvislosti s Irákem dostal do střetu s francouzským prezidentem Chiracem i německým kancléřem Schröderem. Se zeměmi, které podporovaly americkou politiku (zejména Španělsko, Itálie, Polsko atd.), naopak našel společnou řeč.

V polovině dubna, tedy necelý měsíc po zahájení invaze do Iráku, se zdálo, že válka je u konce a nastal čas přemýšlet o humanitární pomoci a obnově země. Irák však neodpoutal pozornost evropských státníků od otázky evropské obrany, právě naopak. 29. dubna 2003 se v Bruselu sešli belgický a lucemburský premiér, francouzský prezident a německý kancléř k diskuzi o evropské obranné spolupráci. Státníci navázali na francouzsko-německá jednání posledních měsíců a zopakovali návrh, podle kterého by se ESDP měla vyvinout v Evropskou bezpečnostní a obrannou unii. Vyjádřili také úmysl ustavit nové evropské síly rychlé reakce, jejichž základem by byly francouzské a německé jednotky. Největší rozruch však přinesl jejich odvážný návrh na ustavení autonomního evropského vojenského velitelství, které by Evropanům umožňovalo řídit vojenské operace nezávisle na NATO. Takový návrh se přirozeně nesetkal ve Washingtonu s nadšením. Colin Powell reagoval mírně, když označil evropské velitelství za „nadbytečné“. Mluvčí amerického Ministerstva zahraničí Richard Boucher se však neudržel a označil lídry těchto tří zemí za „výrobce čokolády.“²³⁹ Jeden internetový zdroj v reakci na tento komentář situaci v transatlantických vztazích trefně vystihl následujícím přirovnáním: „*Milý pane Bush, omlouváme se, ale nejsme schopní Vám pomoci v Iráku. Plně nás totiž zaměstnává výroba čokolády. Podepsaná,*

²³⁸ Interview 7.12.2006, Henry Plater-Zyberg, Senior analyst at UK Defence Academy.

²³⁹ US sneers at 'chocolate makers', News 24, 2 September 2003.

http://www.news24.com/News24/World/News/0,,2-10-1462_1410833,00.html

Evropa.“²⁴⁰Tato francouzsko-německá iniciativa se zdála být alternativou pro atlantické směřování Británie. Skutečnost však nebyla tak černobílá.

Blair se totiž své vize transatlantického mostu nehodlal vzdát a pokračoval ve spolupráci s evropskými státy i v úsilí o usmíření transatlantických vztahů. V den, kdy se v Bruselu konal „čokoládový summit“ (zvaný též pralinkový), snažil se Blair právě v Moskvě přesvědčit prezidenta Putina o svém a americkém přístupu k Iráku. A ačkoli byly vrcholné britsko-francouzské a britsko-německé vztahy zasaženy sporem ohledně útoku na Irák, praktická spolupráce pokračovala a i političtí vůdci si k sobě časem našli cestu zpět. Oba tyto procesy lze ilustrovat na konkrétních skutečnostech. Již 16. dubna 2003 o sobě navzájem Blair a Schröder na společné tiskové konferenci mluví jako o „dobrých přátelích“ a o vzájemných vztazích jako o „vynikajících a silných.“²⁴¹ Během roku 2003 pokračovala spolupráce Británie, Francie a Německa v mnoha oblastech včetně obrany a bezpečnostních otázek. Pracovalo se na návrhu evropské bezpečnostní strategie, jehož výsledná podoba byla nakonec přijata v prosinci 2003 s názvem *A Secure Europe in a Better World* (Bezpečná Evropa v lepším světě), a která reflektovala francouzské a britské globální vnímání role Evropy ve světě.²⁴² Francouzští, němečtí a britští úředníci spolupracovali na vzniku Evropské obranné agentury, jež byla nakonec ustavena v červenci 2004 a jejímž cílem je pomáhat členským státům Evropské unie při posilování evropských obranných kapacit. Británie, Francie a Německo také pokračovaly ve společném vývoji vojenských kapacit – platformu pro tuto spolupráci poskytuje od roku 2001 organizace zvaná OCCAR (podle francouzského názvu *Organisation Conjointe de Coopération en matière d'Armement*) a jejímiž zakládajícími členy jsou právě Británie, Francie a Německo (a Itálie). Na půdě Konventu a mezivládní konference se jednalo o návrhu Ústavní smlouvy pro Evropu. Ačkoli Britové nebyli nadšení z názvu, který asocioval pojem ústavy a nadřazenost evropského práva, Blairova vláda si byla vědoma, že Evropská unie potřebuje reformovat své struktury, zejména s ohledem na očekávané rozšíření. Britští vyslanci²⁴³ se aktivně podíleli na jednáních a podařilo se jim prosadit takovou výslednou podobu, která výrazně odpovídala britským zájmům. Prosazovali mezivládní přístup (tradičně) a rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou na sféry azylu a imigrace. V oblasti daní, sociálního

²⁴⁰ <http://www.takebackthemedias.com/newspro/arc11.html>

²⁴¹ Joint press conference: PM Tony Blair and German Chancellor Gerhard Schröder, 16 April 2003.

<http://www.number-10.gov.uk/output/Page3505.asp>

²⁴² European Council: *A Secure Europe in a Better World: The European Security Strategy*, December 2003. http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/reports/76255.pdf

²⁴³ Zejména Peter Hain.

zabezpečení, obrany, zahraniční politiky a změny smluv naopak podporovali zachování jednomyslnosti. Británie zabránila tomu, aby se v připravované smlouvě vyskytl článek o kolektivní obraně, analogický s článkem V Severoatlantické smlouvy, který by ukončil primát NATO v evropské kolektivní obraně.²⁴⁴ Británie však podpořila *klauzuli solidarity*, která by umožňovala, aby si členské státy EU vypomohly v případě teroristického útoku či přírodní katastrofy. O tom, že praktická spolupráce v oblasti evropské bezpečnosti bez velkých problémů pokračovala svědčí také to, že červnu byla zahájena první operace vedená Evropskou unií mimo Evropu a nezávislá na Alianci – operace Artemis v Kongu.

Pěkným příkladem, který ilustruje situaci ve vzájemných (bezpečnostních) vztazích těchto států v roce 2003, je neformální summit, který se konal 20. září v Berlíně. Blair, Chirac a Schröder se sice neshodli na otázce Iráku, dospěli ale k dohodě ohledně nezávislého evropského obranného velitelství. Dokonce i Blair, který tradičně odmítal všechny evropské obranné iniciativy, které konkurovaly NATO, přistoupil na francouzsko-německý návrh, podle kterého by evropské státy měly být schopné operovat nezávisle na Alianci. Závěrečná deklarace tohoto summitu prohlašovala: „*Jsmo přesvědčeni, že EU musí být schopna plánovat a vést operace bez aliančních prostředků a schopností...Naším cílem je dosáhnout konsenzu na takové plánovací a realizační funkci s pětadvacítkou ale i v kruhu partnerů jevících zájem.*“²⁴⁵

Na tiskové konferenci se Blair snažil „schovat“ tento zásadní krok do kontextu letitého vývoje – tedy jako něco, co začalo už v Saint-Malu a pokračoval: „*Myslím si, že všichni rozumíme tomu, že v tomto [v uskutečňování evropské obrany] můžeme nejlépe pokročit v duchu spolupráce a rozpoznání, že evropská obrana a NATO by neměly být, a v žádném smyslu nejsou, v konfliktu.*“²⁴⁶

Pro Spojené státy by však ustavení nezávislého velitelství znamenalo ztrátu kontroly nad evropskými vojenskými kapacitami, kterou dosud uskutečňovaly v rámci NATO, kde mají právo veta. Americký velvyslanec při NATO Nicholas Burns proto neváhal označit tuto iniciativu za „*nejvážnější hrozbu budoucnosti NATO,*“²⁴⁷ a požádal o svolání mimořádného jednání Aliance na toto téma. Na setkání, které se uskutečnilo

²⁴⁴ House of Commons Research Paper 04/66: *The Treaty Establishing a Constitution for Europe: Part I*, 6 September 2004. <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2004/rp04-066.pdf>

²⁴⁵ Citováno v LINDLEY-FRENCH, Julian: *A Chronology of European Security and Defence 1945-2005*, Geneva Centre for Security Policy, Geneva, 2005.

²⁴⁶ Press Conference: PM, German Chancellor and French President in Berlin, 20 September 2003. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page4508.asp>

²⁴⁷ Citováno v LINDLEY-FRENCH, Julian: *A Chronology of European Security and Defence 1945-2005*, Geneva Centre for Security Policy, Geneva, 2005.

20. října, se Chirac (i v zastoupení nepřítomného Schrödera) a Guy Verhofstadt snažili Američany uklidnit s tím, že se jedná „o bouři v šálku čaje“ a naznačili, že by od svého záměru vybudovat bruselské vojenské velitelství mohli upustit.²⁴⁸ Setkání žádné řešení nepřineslo. Ačkoli Američané vyvíjeli na Blaira v této otázce tlak, on pokračoval s Francouzi a Němci v plánování evropského velitelství. Nakonec byla ustavena pouze civilně-vojenská plánovací buňka v rámci Vojenského sboru EU (*EU Military staff*), což je jeden z vrcholných orgánů EBOP poskytující strategické plánování evropských operací.

Podobně jako v Evropě, přes všechno napětí roku 2003 pokračovala praktická spolupráce i v transatlantické sféře. V březnu došlo k finální dohodě o trvalém uspořádání vztahů mezi EU a NATO, což konečně umožnilo EU přístup ke zdrojům NATO v rámci platformy Berlin plus. EU tak mohla již na konci března převzít od Aliance vedení mise v Makedonii s pomocí aliančních zdrojů. Evropská unie se začala také více angažovat v oblasti boje proti šíření zbraní hromadného ničení, čímž se mimo jiné snažila vyjít vstříc Spojeným státům.

Během roku 2003 lze zaznamenat snahu ze strany Francie a Německa o usmíření s Washingtonem ve snaze učinit rozpory ohledně Iráku minulostí. Americká administrativa však vstřícněji ochotna postupovat nebyla. Evropané naopak museli čelit skutečnosti, že Washingtonu zaměřil svůj další cíl – Teherán.

A jak mohl na konci roku 2003 účtovat Blair? Jeho rozhodnutí obětovat vztahy s Evropou americkému spojenci mu mnoho vlivu nepřineslo. Bush mu nevyhověl ani v otázce blízkovýchodního konfliktu, ani nerespektoval jeho požadavek na zodpovědnou poválečnou rekonstrukci Iráku – do čela tohoto projektu byl z důchodu povolán expert na raketovou obranu, nehledě na to, že americký plán na rekonstrukci země byl značně chabý. Účast OSN na správě poválečného Iráku, kterou Blair tolik prosazoval, umožnily Spojené státy jen v omezené míře. Po bombovém útoku na velitelství mise OSN v Bagdádu v srpnu 2003 byla mise nakonec zcela ukončena, což způsobilo Blairovi značné problémy, neboť přišel o argument mezinárodní podpory a angažovanosti. Premiérovy vztahy se „starou Evropou“ prošly v roce 2003 velkou krizí a přestože v druhé polovině roku došlo k jistému smíření, evropská důvěra v kvalitu britského závazku vůči evropské obraně značně utrpěla a Blair navíc získal cejch amerického posla. Premiérova domácí situace nebyla o mnoho růžovější. Jeho vláda

²⁴⁸ MARS DEN, Chris: *Washington warns EU over NATO unity*, 23 October 2003. <http://www.wsws.org/articles/2003/oct2003/nato-o23.shtml>

musela čelit šetření (tzv. *Hutton inquiry*), které souviselo s pochybnostmi ohledně manipulace se zpravodajskými informacemi o Iráku.²⁴⁹

Premiérova víra ve schopnost udržení transatlantického mostu však překonala jak jeho nesnáze související s iráckou krizí tak i fakt, že jeho úsilí nedosáhlo očekávaných efektů. Tuto skutečnost si dovoluji ilustrovat výňatkem z premiérova prohlášení ze 17. října 2003, ve kterém premiér popsal politickou vizi i situaci, přičemž přiznal, že se nachází „mezi dvěma mlýnskými kameny,“ ale že mezi nimi hodlá zůstat: „*Nikdy neuvedu NATO v nebezpečí a myslím si, že v posledním roce by bylo nemožné obvinít mě z toho, že jsem něco jiného nežli neochvějný spojenec a přítel Spojených států. Ale věřím tomu, že Británie musí být silná s Evropou a silná s Amerikou, a jsou lidé, kteří se mě snaží odtáhnout od Evropy, a lidé, kteří mě chtějí odtrhnout od Ameriky. Za mého premiérského úřadu bude pozice taková, že zůstaneme silní s oběma. To je místo, kde by se Británie měla nacházet ve 21. století, silná evropská mocnost, silná jako spojenec Spojených států amerických. A vůbec si nemyslím, že mezi těmito dvěma existuje nějaký rozpor, a také věřím, že většina citlivých lidí si uvědomuje, že světové problémy se řeší snadněji, pokud Evropa a Amerika pracují společně a Británie může hrát svou úlohu tím, že tuto spolupráci, zvláště po rozporech v mezinárodním společenství, zajistí.*“²⁵⁰

---

²⁴⁹ Cílem šetření, které vedl Lord Hutton, bylo odhalit okolnosti smrti Dr. Davida Kellyho, což byl britský zbrojní expert, jenž poskytl rozhovor zpravodajovi BBC, při kterém údajně uvedl, že zpravodajské informace ohledně zbrani hromadného ničení v Iráku byly zmanipulovány lidmi z Downing Street.

²⁵⁰ Doorstep interview by the Prime Minister on the European Union Constitution, 17 October 2003. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page4673.asp>

5. ZÁVĚRY

5.1. Shrnutí dílčích nálezů

Tato práce analyzovala britskou bezpečnostní politiku v letech 1998 až 2003, a to s akcentem na Blairovu snahu o udržení dobrých transatlantických vztahů. Touto strategií postavil premiér Británii do roli mostu a sebe do role prostředníka mezi Evropou a Amerikou, od čehož si sliboval posílení britského vlivu na obou stranách. Po úvodu do problematiky britské bezpečnostní politiky na pozadí euro-amerických vztahů byly nastíněny východiska současné britské bezpečnostní politiky, zejména s ohledem na její institucionální tvorbu a principiální strategické pozadí. Studium řady analýz, dokumentů a skutečností nás přivedlo ke zjištění, že Tony Blair držel britskou bezpečnostní politiku pevně v rukou a promítal do ní mnoho svých osobních přesvědčení, zejména tradiční atlanticismus, zároveň však nezvyklý evropský akcent a sklon k intervencionistickému řešení humanitárních problémů. Za hlavní bezpečnostní hrozby zkoumaného období byly považovány zbraně hromadného ničení a jejich šíření a později také terorismus.

Připomeňme, že těžiště této práce bylo rozděleno do dvou částí, jejichž společným jmenovatelem byla Blairova snaha o udržení transatlantického mostu. První část, časově vymezená lety 1998 a 2001, sledovala Blairovu snahu o posílení evropských obranných kapacit a zajištění americké podpory této iniciativy. Poté, co si v roce 1998 britský premiér uvědomil, že vztahy v Severoatlantické alianci trpí nedostatkem evropských vojenských kapacit, rozhodl se poskytnout Evropské bezpečnostní a obranné politice potřebný impuls a britské vedení. To vedlo k poměrně dynamickému pokroku v této oblasti. Ačkoli tato iniciativa vzbuzovala nedůvěru ve Spojených státech, Blairovi se podařilo přesvědčit Clintonovu a později i Bushovu administrativu o tom, že Evropská bezpečnostní a obranná politika nesměruje proti NATO, ale naopak k jeho posílení, ačkoli motivy ostatních účastníků této evropské obranné iniciativy se různily. Blair v tomto období položil kvalitní základy britskému vztahu k nové americké administrativě a dosáhl také posílení vztahů s evropskými zeměmi. I přes zřetelné nedostatky na obou stranách se premiérovi v tomto období dařilo strategii mostu uskutečňovat.

Druhá část této práce začíná již na počátku roku 2001, neboť v souvislosti s nástupem nové americké administrativy začalo docházet k prvním transatlantickým

neshodám, které se britský premiér snažil řešit. Až teroristické útoky z 11. září a následující události však odpoutaly Blairovu pozornost od vývoje EBOP. Premiérovo úsilí o zachování transatlantického mostu se tak na podzim roku 2001 přesunulo do sféry mezinárodních diplomatických jednání o odpovědi na teroristické útoky. Blair se snažil zajistit konsenzus mezi Amerikou a Evropou ohledně toho, jakým způsobem by se mělo proti teroristům postupovat, a organizoval mezinárodní koalici na podporu Spojených států. Odpovědí se nakonec stala operace Trvalá svoboda, jejímž cílem bylo svržení talibanského režimu v Afghánistánu a zničení teroristické sítě na afghánském území. Operaci vedly Spojené státy a na pomoc si pozvaly Británii, Francii, Německo, Austrálii a Kanadu, tedy nikoli NATO, což se mnohých evropských států dotklo.

Ačkoli útoky z 11. září probudily v transatlantických vztazích vlnu solidarity, tato demonstrace shody se brzy ukázala být pouze posledním efektem tradice studené války. Jakmile totiž vyšla najevo podstata a implikace Bushovy bezpečnostní politiky, zejména neochota postupovat ve spolupráci s NATO, vynořily se dlouho latentní rozdíly mezi americkou a evropskou percepcí role Aliance a způsobů řešení bezpečnostních krizí. Spolu s potlačením role NATO a obecně mezinárodních institucí (zejména OSN) došlo k „nacionalizaci“ bezpečnostních politik na obou březích Atlantiku. U evropských zemí se to projevilo zvýrazněním specifík jednotlivých národních strategických kultur. V Británii a Polsku byl posílen tradiční atlantický akcent, v Německu pacifistický a ve Francii se opět žertovalo na adresu anglosaských zemí.²⁵¹

Blair se na podzim roku 2001 opět snažil zprostředkovat shodu mezi USA a evropskými zeměmi, respektive zajistit v Evropě podporu pro americkou politiku. Zaměřil se však především na dialog s Francií a Německem a pomíjel platformu Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, což rozhodně nepřispělo ke zlepšení vztahů s ostatními evropskými zeměmi, právě naopak. A ačkoli mnozí Evropané začali britského premiéra vnímat jako posla amerických myšlenek, ve Washingtonu Blairova aktivita nevyvolávala žádný zvláštní sentiment. Blair si svou loajalitou sice získal sympatie americké veřejnosti a v Bílém domě byl považován za strategického a užitečného partnera, velký vliv na americkou politiku mu to však nepřineslo. O této skutečnosti svědčí Blairova neschopnost pozměnit Bushovu politiku vůči izraelsko-palestinskému problému, jeho odpor k multilaterálnímu řešení bezpečnostních otázek ani liknavý postup k poválečné rekonstrukci Afghánistánu. Během roku 2001 se tedy

---

²⁵¹ ŠEDIVÝ, Jiří, ZABOROWSKI, Marcin: *Old Europe, New Europe and Transatlantic Relations*, European Security, Vol.13, Issue 3, 2004, str.190-191.

Blairovi přes všechno nasazení nepodařilo zvětšit britský vliv v Evropě ani posílit transatlantický vztah, ačkoli pravděpodobně zbrzdil jeho úpadek. Ani loajalita a horlivá podpora ve vztahu ke Spojeným státům nepřinesla Británii ovoce v podobě většího vlivu na americkou politiku. Na podzim roku 2001 tedy došlo k tomu, že strategie mostu začala být náročnější než dříve a její efekty (v podobě většího britského vlivu) se přestaly dostavovat.

Rok 2002 začal Bushovou zprávou o stavu unie, která předznamenala další americký cíl ve „válce proti teroru“ – Irák. Již na jaře se Blair Bushovi zavázal k postupu po boku Spojených států, čímž se zbavil manévrovací schopnosti a potažmo i toho vlivu, který jako potenciální strategický spojenec mohl mít. Následující měsíce strávil Blair přesvědčováním britské veřejnosti a evropských států (a sebe) o existenci zbraní hromadného ničení v Iráku a o nezbytnosti nějakým způsobem zasáhnout. Jeho transatlantický most byl pod větším tlakem než kdykoli předtím. Potřeboval přesvědčit Američany o spolupráci s OSN a Evropany o bezprostřednosti iráckého nebezpečí. Výsledkem jeho úsilí a krajním kompromisem se stala rezoluce 1441 Rady bezpečnosti OSN, která navrátila zbrojní inspektory do Iráku a požadovala plnou iráckou spolupráci. V Evropě však došlo v souvislosti s iráckou bezpečnostní otázkou k rozkolu mezi zeměmi, které USA podporovaly, a státy, které naopak americké politice odporovaly. Zvýraznilo se zejména francouzsko-německé partnerství, které stálo tvrdě proti vojenskému zásahu, a Blairovy vztahy s těmito zeměmi se značně zhoršily. Spojené státy a Británie pokračovaly ve zpochybňování irácké spolupráce a pokusily se přesvědčit Francii a Rusko ke schválení rezoluce, která by deklarovala porušení té předchozí. Neúspěch tohoto pokusu vedl ke zhroucení Blairovy snahy o konsenzus mezi Evropou a Amerikou. USA a Británie tak zaútočily v březnu 2003 na Irák bez výslovné podpory OSN. Stav Blairova transatlantického mostu lze tedy v době irácké krize označit za trosky. Avšak ještě než byl dobyt Bagdád, začal britský premiér opravovat, co jeho proamerická politika způsobila jeho vztahům s Evropou. Blair se opět zapojil do spolupráce s Francií a Německem na budování Evropské bezpečnostní a obranné politiky. Také atmosféra nad Atlantikem se uvolnila spolu s francouzskou a německou snahou o usmíření s Washingtonem.

Pokusme se nyní zhodnotit, jak se Blairova loajální politika mezi lety 2002 a 2003 ve vztahu ke Spojeným státům projevila na míře britského vlivu ve Washingtonu. Jeden z Blairových kolegů to v lednu 2003 komentoval slovy: „*Kdyby se Tony stáhnul a*

*dělal Schrödera...neměli bychom žádný vliv.*²⁵² To je dosti pravděpodobný scénář. Jeho druhý extrém, tedy bezpodmínečná loajalita, však Británii vliv také nepřinesl. Kdyby býval Blair ponechal Bushe v nejistotě ohledně britské účasti na irácké misi, mohl by ze svého postavení jistě něco vytěžit. Spekulace však nejsou účelem této práce, a proto je na místě pouze konstatovat, že loajálností Blair ve Washingtonu mnoho politického potenciálu nezískal. Bush premiérovi neustoupil ani v otázce blízkovýchodního konfliktu, ani nerespektoval jeho požadavek na zodpovědnou poválečnou rekonstrukci Iráku. Dokonce i britská snaha o získání mandátu Rady bezpečnosti OSN v době irácké krize, tedy záležitost pro Blairovu pozici podstatná a pro Spojené státy potenciálně užitečná, byla ze strany Washingtonu podporována jen v minimální možné míře. Na druhou stranu, svým bezpodmínečným spojenectvím a velkou mírou politického i osobního nasazení vybudoval Blair Británii kvalitní a strategickou pozici ve vztahu k Washingtonu. Ve Spojených státech je Británie (také díky Blairovi) i nadále vnímána jako loajální spojenec a velký hráč světové politiky. Není proto pochyb, že do budoucna to znamená pro Británii přidanou hodnotu a lze očekávat, že pokud by britské zájmy byly vážně ohroženy, Spojené státy by svému spojenci pomohly. Úzké vztahy s Washingtonem jsou pro Británii prospěšné i z hlediska pokračující zpravodajské, technologické a vojenské spolupráce. V neposlední řadě, pozice prvního spojence USA uspokojuje britskou ambici být globálním hráčem.

A co zbylo z evropského akcentu Blairovy bezpečnostní politiky, který byl tolik patrný v jeho prvním volebním období? Zdá se, že premiér si brzo, pravděpodobně v roce 2002, uvědomil, že se mu v Evropě nepodaří najít pochopení pro jeho proamerickou bezpečnostní politiku, a smířil se s tím, ačkoli do poslední chvíle o toto pochopení usiloval. Společná zahraniční a bezpečnostní politika jeho jednostranným proamerickým přístupem utrpěla, neboť Británie - klíčový hráč evropské politické scény – ji pominula.²⁵³ Jak se však ukázalo v roce 2003, pokrok v oblasti Evropské bezpečnostní a obranné politiky, kterou tak energicky budoval v letech 1998-2001, nezastavila ani irácká krize. Avšak přestože se Británie v Evropské bezpečnostní a obranné politice nadále angažovala, její vůdčí role v tomto procesu se oslabila. Britské rozhodnutí postupovat v irácké krizi po boku Spojených států navíc zvýšilo nedůvěru evropských partnerů ohledně britského závazku k budování samostatné evropské

²⁵² Guardian, 15 January 2003, citováno v HILL, Christopher: *Putting the world to rights*, SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, str.406.

²⁵³ Blair tak sice přispěl k selhání evropské jednoty v otázce Iráku, evropské mínění však bylo rozpolcené nehledě na britskou pozici.

bezpečnosti a obrany. Přestože Británie zůstala i přes iráckou krizi výrazným hráčem evropské scény (Británie se například aktivně účastnila jednání o návrhu Ústavní smlouvy pro Evropu), Blair nedokázal přesvědčit britské veřejné mínění o tom, že větší účast Británie v evropských záležitostech je pro zemi prospěšná. A ačkoli se Blairovi ve zkoumaném období podařilo vybudovat dobré vztahy s mnohými evropskými zeměmi a zapojit Británii do řady evropských iniciativ, Blairovo proevropské odhodlání nebylo dostatečně hluboké (zejména v době irácké krize), a evropská dimenze jeho bezpečnostní politiky proto očekávaný efekt – Británii v čele Evropy - nepřinesla.

Premiérův důraz na válku proti teroru a vše, co s ní souviselo, znamenal, že ostatní sféry britské bezpečnostní politiky byly poněkud zastíněny a zanedbány. Hned po Evropě je nejlepším příkladem této skutečnosti palestinsko-izraelský konflikt. Ačkoli se Blair snažil přesvědčit Bushe o nutnosti věnovat této otázce pozornost a hledat kompromisní řešení, neuspěl. Zároveň se neodvážil podnikat kroky odporující americké politice v této otázce, čímž do jisté míry znemožnil svým evropským kolegům podnikat v této oblasti větší diplomatickou aktivitu. Také další cíle britské zahraniční politiky – otázka změny klimatu, afrického dluhu, reforma mezinárodních institucí – se dostávají ke slovu až v posledních letech.

U britské veřejnosti si premiér svou nekriticky proamerickou politikou v době irácké krize a zveličením zpravodajských informací o existenci zbraní hromadného ničení v Iráku vysloužil výrazný pokles popularity.

5.2. Závěr analýzy

Blairova snaha o udržování mostu mezi Spojenými státy a Evropou čelila v období po 11. září mnohem větším výzvám než do té doby. Ačkoli ho to stálo velké osobní nasazení, mnoho politického kapitálu a nesnází, premiérovi se nepodařilo sblížit evropské a americké vnímání nové bezpečnostní situace, což vedlo k tomu, že si v době irácké krize musel vybrat – a vybral si Spojené státy. Tento krok oslabil jeho pozici v Evropě. Jeho role prostředníka mu tak nakonec nepřinesla očekávaný vliv ani ve Spojených státech ani v Evropě. Tyto závěry potvrzují hypotézu této práce - tedy že Blairovo úsilí o posílení transatlantických vazeb bylo ve zkoumaném období spíše neúspěšné a s ním i Blairova strategie transatlantického mostu. Příčiny britských nesnází je třeba hledat zejména v americkém nezájmu o evropské spojence, kteří i přes britskou podporu nejsou schopni (a někdy také ochotni) díky přetrvávající slabosti

svých kapacit nabídnout Spojeným státům věrohodnou vojenskou a politickou pomoc. I přes všechny neúspěchy a strukturální překážky se však premiér své vize nevzdal a jeho slova z roku 2003 o roli Británie jako mostu mezi Amerikou a Evropou se v zásadě neliší od těch, které vyslovil v roce 1998.

Pokud se zaměříme na britskou bezpečnostní politiku jako na celek, vývoj událostí v letech 1998 až 2003 prokázal kontinuitu britské bezpečnostní politiky. I přes Blairovy diplomatické kvality a jeho očividnou snahu o konstruktivnější a užší vztahy s Evropskou unií, v britské strategické kultuře i nadále dominuje důraz na spolupráci se Spojenými státy, což jde ruku v ruce s britskou snahou zachovat si pozici globálního hráče.

Srovnáme-li ideová východiska britské bezpečnostní strategie, formulovaná zejména ve strategických dokumentech, s reálnou politikou, shledáme jistý nesoulad, který se však rétoricky zdatný Tony Blair snažil zastříť, například roubováním těchto idejí na aktuální strategické zájmy. V souvislosti s útokem na Irák tak kupříkladu artikuloval britský závazek k ochraně lidských práv a odpoutával pozornost od faktu, že svými kroky odporuje principům vlastní bezpečnostní strategie tím, že podkopává autoritu Rady bezpečnosti OSN. Avšak ačkoli v kritický moment ustoupily některé principy strategickým zájmům,²⁵⁴ nelze premiérovi upřít skutečné odhodlání k realizaci proklamovaných ideálů. Důkazem toho byla například britská vojenská intervence v Sierra Leone v roce 2000, která měla potenciál přinést Blairovi spíše politické potíže, on však neváhal přispěchat na pomoc slabým jednotkám OSN k ochraně hlavního města a jeho obyvatel před povstalci. Upřímně humanitární motivy měla také jeho snaha o vyřešení kosovské krize.

5.3. Výhled do budoucna

Neúspěch Blairových snah o zprostředkování konsenzu mezi Evropou a USA klade před britské strategy otázku ohledně budoucího směřování či samé existence této strategie. Pro zhodnocení budoucího potenciálu strategie „mostu“ je třeba podívat se na vývoj na obou jeho koncích i na jejich souhrn.

---

²⁵⁴ Ostatně každá strategie prochází testem praxe, a tak se i principy ve strategii obsažené mohou dostat do konfliktu s národním strategickým zájmem. Takové rozpory se pak zpravidla novější strategie snaží odstranit.

Bushova administrativa svým neohledným jednáním významně přispěla ke krizi ve vztazích mezi Evropskou unií a USA, zároveň však nelze opomenout, že napětí se nad Atlantikem usadilo již za Clintonovy administrativy a jen málo svědčí tomu, že by strukturální názorové rozpory mezi atlantskými břehy mohly brzo zmizet. Mnoho jistě bude záležet na tom, do jaké míry bude Washington ochotný Evropě naslouchat. Způsob, jakým současná americká administrativa nahlíží na bezpečnostní otázky po 11. září 2001, mnoho prostoru pro zohlednění evropského vnímání bezpečnostní spolupráce neposkytuje, ačkoli v posledních letech je znatelný jistý ústup od nekompromisního unilateralistického přístupu. Diskuze o budoucí roli Spojených států ve světě navíc není zdaleka uzavřena a případné vítězství demokratů by mohlo opět otevřít prostor pro větší spolupráci s Evropou. Šance, že se v blízké době nějak výrazně změní bezpečnostní strategie Spojených států, sice příliš veliká není, naděje na větší spolupráci tu však je.

Nejednoznačnou situaci nacházíme také v Evropě. Evropská unie prochází obdobím emancipace v bezpečnostních otázkách. Spolu s východním rozšířením se dramaticky změnila bezpečnostní zájmy a závazky Evropské unie. Mezi klíčovými členy EU panuje shoda ohledně nutnosti posílení a integrace evropských vojenských kapacit. Zároveň však existují rozdílné názory na to, jak moc nezávislá na Spojených státech by evropská bezpečnostní politika měla být. V Unii je znatelné napětí mezi tzv. starou Evropou a novou Evropou, tedy zeměmi europeanistickými a atlanticistními, respektive mezi francouzským a britským přístupem. Je všeobecně uznávanou skutečností, že hlavní výzvou Společné zahraniční a bezpečnostní politiky je schopnost členů Evropské unie dosáhnout konsenzu ohledně způsobu, jakým mají být uskutečňovány vztahy s USA. Jak ukázala otázka Iráku (ale i například spory ohledně návrhu Ústavní smlouvy pro Evropu), státy Evropské unie se ještě nedokázaly shodnout na mnoha podstatných záležitostech, na tom, jakou by Evropa měla hrát roli v mezinárodních vztazích a jak by měla odpovídat na bezpečnostní krize. Neschopnost EU postavit se jednotně k irácké krizi však poukázala na to, že pokud Evropa nebude jednotná, její schopnost ovlivnit světové záležitosti, včetně bezpečnostních krizí, bude mizivá.²⁵⁵ Lze očekávat, že opakované neúspěchy povzbudí snahy o nalezení společných východisek a v dlouhodobém horizontu mohou přispět k jisté konsolidaci

---

²⁵⁵ Nicole Gnesotto, ředitelka Institutu bezpečnostních studií Evropské unie, označila evropskou jednotu (tedy schopnost EU shodnout se na jednotném stanovisku a postupu vůči zahraničním otázkám a subjektům) za zásadní předpoklad evropské schopnosti ovlivňovat americkou politiku, a to u příležitosti diskuze na téma Mezinárodní role Evropské unie, pořádané 16.4. 2007 na půdě Univerzity Karlovy v Praze.

evropské bezpečnostní politiky. To je však otázka mnoha let, možná desetiletí, pokud se neobjeví nějaký katalyzátor, například v podobě velké bezpečnostní hrozby.

Rozdílná východiska nazírání na bezpečnostní otázky provázejí Severoatlantickou alianci od dob jejího vzniku (ohledně použití síly, mezinárodní spolupráce versus unilateralismus...), tyto rozdíly se však po teroristických útocích ještě prohloubily. Ačkoli se Evropané a Američané shodnou na základních bezpečnostních hrozbách – terorismu, islámském fundamentalismu, globálním oteplování, pandemiích a migraci a dokonce i na nebezpečí, které představuje Irán, mají rozdílné názory na způsoby „boje“ s těmito hrozbami. Evropané mají problém s porozuměním současnému chování Spojených států. Neuvědomují si, že USA se nacházejí v citlivé pozici světového hegemonu, který je však zároveň snadným a oblíbeným terčem. Američané naopak nepochopili specifickou povahu Evropské unie, která není unitárním aktérem, její bezpečnostní kroky jsou omezeny jistými rozhodovacími mechanismy, její mezinárodní aktivita však může být velmi efektivní, a to díky té samé zvláštní povaze, která jí poskytuje širokou škálu nástrojů.

Ačkoli mají vztahy mezi Evropou a Amerikou kvalitní základ – kulturní, historický a ekonomický - nikdy nebyly bezproblémové. V době studené války spojoval oba světy společný nepřítel – sovětský blok. Nyní takto silný spojující strategický účel a potažmo motivace společného postupu chybí. Události posledních let naznačují, že svazek mezi Evropou a Amerikou spolu s ideovou divergencí strukturálně slábne. To může být dlouhodobý fenomén, ale také nemusí. Transatlantické vztahy jsou vratší než si mnozí uvědomují. V době po 11. září 2001, když titulní strana francouzského deníku *Le Monde* hlásala: „*My všichni jsme Američané*“,²⁵⁶ málokdo očekával, že transatlantické vztahy budou o rok a půl později ve vážné krizi. Stejně tak se může objevit nový spojující účel, který USA a Evropu hbitě přivede k nutnosti se dohodnout a postupovat bok po boku.

Naše analýza nás nečiní o mnoho moudřejšími – i přes kvalitní základy jsou transatlantické vztahy vrtkavé, i přes nevyjasněné směřování Evropské unie se můžeme dočkat jednotného postupu a i přes současný unilateralistický profil Spojených států nemůžeme v blízké době vyloučit kooperativnější přístup. Ve hře je příliš mnoho faktorů – vnějších i vnitřních. Budoucí události budou navíc výše nastíněné charakteristiky formovat a o těch nevíme už vůbec nic. Co lze tedy o budoucnosti

²⁵⁶ Jean-Marie Colombani: *We Are All Americans*, *Le Monde* (liberal), Paris, Sept. 12, 2001.
http://www.worldpress.org/1101we_are_all_americans.htm

transatlantických vztahů soudit? Ne mnoho. Můžeme ale očekávat, že transatlantické vztahy budou křehčí než dříve, a tak i potenciální britská snaha o „udržování mostu“ by byla náročnější než doposud, přičemž zisk v podobě většího britského vlivu na obou stranách nezaručený. Z dlouhodobého hlediska tak atraktivita této strategie ve světle křehčích euro-amerických vztahů klesá.

Podíváme-li se na transatlantické vztahy z aktuálního hlediska, můžeme zaznamenat jistou naději na zlepšení. Nový francouzský prezident Nicolas Sarkozy je považován za pro-amerického, lze od něj očekávat konstruktivnější a vstřícnější postoj k USA i NATO. Také německá kancléřka Angela Merkelová usiluje o zlepšení vztahů mezi Německem a Spojenými státy. Sarkozy i Merkelová, kteří nahradili skeptické duo Chirac – Schröder, sdílejí přesvědčení, že je pro Evropu důležité udržovat dobré vztahy s USA. To znamená, že Británie, první spojenec Spojených států, bude mít konečně šanci po mnoha letech nalézt u svých nejsilnějších evropských partnerů porozumění pro svou americkou politiku i vůči svému úsilí o kvalitnější transatlantické vztahy.

Ke změně však dojde také v Downing street. 10. května 2007 oznámil Tony Blair, že 27. června opustí premiérský úřad. Všeobecně se očekává, že jeho místo zaujme jeho letitý kolega a současný ministr financí Gordon Brown. O své představě zahraniční politiky toho dosud prozradil jen velmi málo. Je o něm známo, že často cestuje do Spojených států služebně i na dovolenou a má úzké vztahy s americkými politickými kruhy, přestože spíše s těmi demokratickými. Aktuální analýzy různé proveniencie shledávají, že ačkoli je přesvědčeným atlanticistou, bude se snažit distancovat se od extrémního stylu proamerické politiky, který praktikoval jeho předchůdce a který byl v Británii dosti nepopulární.²⁵⁷ Bude proto hledat tu správnou rovnováhu mezi politikou, která Británii zachová pozici prvního spojence Spojených států a zároveň bude natolik střídma, aby ji akceptovali britští voliči. V irácké otázce lze očekávat, že Brown bude souhlasit s demokratickým požadavkem na brzké stažení vojáků z Iráku.

Blair zanechal svému nástupci problematické dědictví i ve vztahu k Evropě, neboť se mu nepodařilo přesvědčit britskou veřejnost o prospěchu evropských integračních iniciativ (například Ústavní smlouvy pro Evropu či společné měny Euro) a zároveň povzbudil nedůvěru na evropské straně ohledně britského závazku spolupracovat s Evropou. Brown je známý svou kritikou evropské byrokracie a není

---

²⁵⁷ Například JOYCE, Mark: *Brown hints at a shift in the 'special relationship'*, International Herald Tribune, London, 25th January 2007.

vstřícný ani vůči možnosti, že by Británie přijala Euro. Je však zastáncem strukturální reformy Evropské unie a ekonomiky otevřeně čelící výzvám globalizace. Je proto možné, že tyto postoje bude Británie v Evropské unii prosazovat. Avšak analytici neočekávají, že by nový premiér pokračoval v Blairově úsilí o dosažení Británie do čela evropské politiky, ačkoli má mezi evropskými lidry přístupnější kolegy, než měl jeho předchůdce. Spíše se kloní k názoru, že za Brownova úřadování bude Británie Evropě zdráhavým partnerem.²⁵⁸

Pokud jde o euro-americké vztahy, artikuluje Brown zejména potřebu vzájemné spolupráce při řešení otázek světového obchodu a změny klimatu. Formulaci postoje k bezpečnostním záležitostem se dosud vyhýbal.²⁵⁹ Výjimku tvoří jeho rozhodný závazek ke spojení s USA a jeho výzvy k řešení bezpečnostních otázek nejen vojenskými nástroji, ale také úsilím, které by vedlo k získání „lidských myslí a srdcí.“

Na základě dostupných informací proto soudím, že Gordon Brown bude výrazně upřednostňovat vztahy se Spojenými státy, kterým by navíc případné vítězství demokratického prezidenta v USA v roce 2008 dodalo vřelý charakter. Jen málo však svědčí o tom, že by se Brown rozhodl hrát ve Washingtonu evropskou kartou. A ačkoli bude Británie jistě pokračovat v tradiční roli prostředníka mezi Evropou a Amerikou, tato politika nebude dosahovat takové intenzity a strategického charakteru, jako tomu bylo v letech 1998 až 2007. Blairem oživená strategie transatlantického mostu tak v nadcházejících letech s největší pravděpodobností klesne na pasivnější úroveň.

A co zbývá dodat? Před britskými strategy leží stále nevyřešené bezpečnostní problémy, zejména situace v Iráku, iránský jaderný program a izraelsko-palestinský konflikt. Jak se s nimi Británie vypořádá, je otázkou budoucnosti a tématem pro další analýzy.

---

²⁵⁸ O'DONNELL, Clara Marina, WHITMAN, Richard M.: *European policy under Gordon Brown: perspectives on a future prime minister*, International Affairs, Vol.83, Iss.1, 253-272.

²⁵⁹ Viz například jeho interview z 10. května 2007. MAYER, Catherine: Gordon Brown: The TIME Interview, 10 May 2007. <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1619197-2,00.html>

RESUMÉ

Tato práce zkoumá britskou bezpečnostní politiku v období mezi lety 1998 a 2003, přičemž zvláštní pozornost je věnována britským vztahům s USA a s Evropou. To odráží skutečnost, že ve zkoumaném období oživil britský premiér Tony Blair strategii transatlantického mostu. Podstatou tohoto konceptu je předpoklad, že tradiční těsné spojení s USA lze využít k posílení britského vlivu v Evropě a že naopak případná pozice Británie v čele Evropy by Londýnu přinesla větší šanci ovlivnit politiku USA. Nezbytnou součástí této strategie tvoří snaha o zajištění transatlantického konsenzu v základních otázkách.

Tato práce ověřuje hypotézu, podle které byly efekty britského úsilí o posílení transatlantických vazeb ve zkoumaném období spíše neúspěšné a s nimi i Blairova strategie transatlantického mostu. Za účelem zevrubné analýzy poskytuje práce nejprve rozbor historických, institucionálních, ideologických, materiálních, strategických a personálních východisek britské bezpečnostní politiky. Hlavní část práce pak sleduje zejména Blairovu snahu o zprostředkování transatlantické shody a hodnotí, zda strategie transatlantického mostu skutečně přispívá k posílení britského vlivu v USA a v Evropě. Kulisu výzkumu tvoří vývoj událostí, které jsou významné z hlediska britské a transatlantické bezpečnosti zkoumaného období.

Ve snaze podpořit evropský pilíř NATO a tím i Severoatlantickou alianci se Británie v roce 1998 ujala vedení Evropské bezpečnostní a obranné politiky. Teroristické útoky, ke kterým došlo 11. září 2001, však obrátily britskou pozornost k americkému spojenci. V následujících letech vedl Blair náročný diplomatický boj za udržení transatlantické jednoty, která postupně mizela v důsledku rozdílných percepce bezpečnostních otázek v USA a v Evropě. V souvislosti s válkou v Afghánistánu se premiérovi ještě evropskou podporu americké politice zajistit podařilo. O nutnosti zaútočit na Irák však již Blair své nejdůležitější evropské spojence nepřesvědčil. Jeho loajalita k americké politice v době irácké krize způsobila, že britské vztahy s Evropou značně utrpěly. Spolu s rozkolem transatlantických vztahů na jaře 2003 tak ztroskotala i Blairova strategie mostu. A ačkoli Blair obětoval své vztahy s Evropou svému americkému spojenci, větší vliv na politiku Washingtonu mu to nepřineslo.

Analýza potvrdila, že Blairovo úsilí o zprostředkování euro-amerického konsenzu v zásadě nebylo úspěšné, a shledala, že křehčí vztahy mezi USA a Evropou a nízké efekty strategie transatlantického mostu na míru britského vlivu na obě tyto entity činí tento koncept méně atraktivním než v minulosti.

SUMMARY

This thesis analyses British foreign and defence policy since British Prime Minister Tony Blair started to engage in European defence in 1998 until the aftermath of the Iraq war in 2003. Special emphasis is given to the Blair's strategy of transatlantic bridge whereby he seeks to maintain and increase British influence on American foreign and defence policy as well as on European matters. The principle of the strategy embraces a belief that the traditional alliance with the USA can be used to boost British influence in Europe and at the same time a stronger British position within European union can amplify British voice in Washington. Therefore implementation of the strategy includes efforts to reinforce British relations with the USA and with European states, and to ensure transatlantic concordance over main issues.

The aim of this work is to pursue Blair's exertion of the strategy and to evaluate its success and efficiency in terms of the extent of British influence achieved on both sides of the Atlantic. To deliver a thorough analysis the thesis explores British foreign and defence policy from its points of departure – historical, institutional, ideological, material, strategical, and personal.

Tony Blair dedicated the period between 1998 and 2001 to consolidation of European Security and Defence Policy in order to strengthen European contribution to the transatlantic defence whereby he sought to restore significance of NATO and to improve relations between the USA and its European allies. The September 11, 2001 attacks diverted his attention away from European defence and since then he became an active conciliator of transatlantic tensions that aroused in connection with the operation against Afghanistan and deepened during the run up to the Iraq war. Eventually, he failed to convince the main European leaders of the necessity to attack immediately on Iraq and advanced shoulder to shoulder with the USA. This decision impaired British relations with Europe and caused a collapse of the transatlantic bridge that Britain constituted. However, these sacrifices were not compensated by a greater British influence on American policy.

Blair's efforts to mediate transatlantic consensus turned out to be, despite his remarkable determination, unsuccessful. The strategy of transatlantic bridge appears to lack efficiency while it remains increasingly demanding in terms of its execution. The attractiveness of the strategy found itself on its decline in the light of more fragile transatlantic relations of recent years.

Seznam použitých zkratk

- ABM - *Anti-Ballistic Missile Treaty* - Smlouva o protiraketové obraně
- AIA - *Afghan Interim Authority* - Afghánský prozatímní úřad
- AWACS - *Airborne Warning and Control System* – Varovný a kontrolní systém vzdušné obrany
- BBC - *British Broadcasting Corporation* – Britská rozhlasová společnost
- DCI - *Defense Capabilities Initiative* – Iniciativa pro obranné schopnosti
- DSCHW - *Delivering Security in a Changing World* – Poskytování bezpečnosti v měnícím se světě
- EBOI - Evropská bezpečnostní a obranná identita
- EBOP – Evropská bezpečnostní a obranná politika
- ERRF - *European Rapid Reaction Force* - Evropské síly rychlé reakce
- EU – Evropská unie
- FCO – *Foreign and Commonwealth Office* – britské Ministerstvo zahraničí
- FSCD - *The Future Strategic Context for Defence* - Budoucí strategický kontext pro obranu
- G8 – *Group of Eight* – Skupina osmi
- GCHQ - *Government Communications Headquarters* - Vládní komunikační centrála
- HDP – Hrubý domácí produkt
- IP - *International Priorities, A Strategy for the FCO* – Mezinárodní priority, Strategie pro Ministerstvo zahraničí
- NATO - *North Atlantic Treaty Organisation* – Organizace severoatlantické smlouvy
- OCCAR - *Organisation Conjointe de Coopération en matière d'Armement* – Organizace pro spojenou spolupráci ve zbrojních záležitostech
- OSN – Organizace spojených národů
- SDR – *Strategic Defence Review* – Strategická revize obrany
- SIS - *Secret Intelligence Service* – Tajná zpravodajská služba
- SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika
- UK – *United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* – Spojené království Velké Británie a Severního Irska
- USA – *United States of America* – Spojené státy americké
- ZEU - Západoevropská unie

PRAMENY A LITERATURA

DOKUMENTY

Oficiální dokumenty britského původu

Ministry of Defence: The Strategic Defence Review, July 1998

Ministry of Defence: The Future Strategic Context for Defence, 2001.

Ministry of Defence: Policy Paper No.3: European Defence, November 2001.

Ministry of Defence: The Strategic Defence Review: A New Chapter, July 2002.

Ministry of Defence: The Strategic Defence Review: A New Chapter, Supporting Information and Analysis, July 2002.

Foreign and Commonwealth Office: UK International Priorities, A Strategy for the FCO, December 2003.

Ministry of Defence: Delivering Security in a Changing World, Defence White Paper, December 2003.

Ministry of Defence: Delivering Security in a Changing World, Future Capabilities, July 2004.

Foreign and Commonwealth Office: Active Diplomacy for a Changing World, The UK's International Priorities, March 2006.

Ministry of Defence: The Future of the United Kingdom's nuclear deterrent, Defence White Paper, December 2006.

Cabinet Office: Countering International Terrorism: The United Kingdom's Strategy, July 2006.

HM Treasury: *Public Expenditure, Statistical Analysis 2006*, May 2006,
http://www.hm-treasury.gov.uk./media/375/5A/cm6811_comp.pdf.

HM Treasury: Spending Review 2002.

The Stationery Office: Review of Intelligence on Weapons of Mass Destruction Report of a Committee of Privy Counsellors, Chairman: The Rt Hon The Lord Butler of Brockwell, 14 July 2004.

http://news.bbc.co.uk/nol/shared/bsp/hi/pdfs/14_07_04_butler.pdf

Dokumenty Evropské unie

Presidency Conclusions, Cologne European Council, 3rd and 4th June 1999.
http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/kolnen.htm

Presidency Conclusions, Helsinki European Council, 10th and 11th December 1999.
http://europa.eu.int/council/off/conclu/dec99/dec99_en.htm

Presidency Conclusions, Santa Maria da Feira European Council, 19th and 20th June 2000.

Joint Declaration on Terror Attacks in US, Joint Declaration by the Heads of State and Government of the EU, The President of the European Parliament, The President of the European Commission and the High Representative for the CFSP, 14 September 2001.

Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council meeting on 21 September 2001, SN 140/01.
http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/140.en.pdf

Declaration by the Heads of State or Government of the European Union and the President of the Commission, Follow up to the September 11 attacks and the fight against terrorism, 19 October 2001, SN 4296/2/01.
http://ec.europa.eu/justice_home/news/terrorism/documents/conseil_gand_en.pdf

Presidency Conclusions, Laeken European Council, 14 and 15 December 2001.
http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/key_docs/laeken_concl_en.pdf

Council Common Position, 27 December 2001, 2001/930/CFSP.
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2001/l_344/l_34420011228en00900092.pdf

Společný postoj Rady ze dne 27. prosince 2001 o uplatnění zvláštních opatření k boji proti terorismu, 2001/931/SZBP.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001E0931:CS:HTML>

Extraordinary European Council Conclusions, 17 February 2003, Brussels.
http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/74554.pdf

European Council: *A Secure Europe in a Berger World: The European Security Strategy*, December 2003.
http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/reports/76255.pdf

Deklarace a prohlášení ze summitů

Francouzsko-britský summit, Saint-Malo, Francie, 3.-4. prosinec 1998: Joint declaration on European defence

NATO Summit Communiqué of 24 April 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>.

The Alliance's Strategic Concept of the North Atlantic Council on 23rd and 24th April 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>.

Joint declaration launching the European Defence Capabilities Initiative, British-Italian Summit, London, 19 – 20 July 1999.

http://www.esteri.it/mae2000/eng/archives/arch_press/miscpapers/do200799ea.htm

Joint declaration by the British and French Governments on European Defence, Anglo-French Summit, London, 25 November 1999.

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmdfence/264/26424.htm>

Summit of the United States of America and the European Union: Goteborg Statement, 14 June 2001. <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2001/3661.htm>

Joint EU-US Ministerial Statement on Combating Terrorism, 20 September 2001.

UN talks on Afghanistan: Bonn Agreement, Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001.

http://www.coopitafghanistan.org/programma_giustizia/documenti/giu_doc10.pdf

Zápis z jednání dolní sněmovny britského parlamentu

House of Commons Debate, 14th December 1998, Column 607.

http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/cm199899/cmhansrd/vo981214/debtext/81214-06.htm#81214-06_spmin0

House of Commons Debate, 17 December 1998, Column 1101.

House of Commons Debate, 13th December 1999, Column 22.

http://www.publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmhansrd/vo991213/debtext/91213-05.htm#91213-05_spmin1

House of Commons Debate, 10 April 2002, Column 23.

http://www.publications.parliament.uk/cgi-bin/newhtml_hl?DB=semukparl&STEMMER=en&WORDS=blair%20tony%20iraq&ALL=Iraq&ANY=&PHRASE=&CATEGORIES=&SIMPLE=&SPEAKER=Blair%20Tony&COLOUR=red&STYLE=s&ANCHOR=20410-04_spmin0&URL=/pa/cm200102/cmhansrd/vo020410/debtext/20410-04.htm#20410-04_spmin0

Projevy a tiskové konference

Robin Cook: British foreign policy, statement, 12th May 1997.

http://www.guardian.co.uk/indonesia/Story/0,2763,190889,00.html#article_continue

Tony Blair: *Speech with President Clinton*, 29 th May 1997.

<http://www.number-10.gov.uk/output/Page1025.asp>

Tony Blair: *Speech at Lord Mayor's banquet*, 10th November 1997.

<http://www.number-10.gov.uk/output/Page1070.asp>

Press conference given by Tony Blair, President Clinton and President Santer, 18th May 1998. <http://www.pm.gov.uk/output/Page1164.asp>

Tony Blair: *Doctrine of the International Community*, Chicago, 24th April 1999. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1297.asp>

Tony Blair: *Speech to the Polish Stock Exchange*, 6th October 2000. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page3384.asp>

Joint Statement by President George W. Bush and Prime Minister Tony Blair, 23 February 2001. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/02/20010226.html>

Tony Blair: *Statement to Parliament in response to terrorist attacks in the US*, 14th September 2001. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1598.asp>

George W. Bush: *Address to the Nation*, 7 October 2001. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html>

Tony Blair: *Britain's role in Europe*, European Research Institute, University of Birmingham, 23rd November 2001. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1673.asp>

Tony Blair: *Speech at Lord Mayor's banquet*, 12th November 2001. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1661.asp>

Bush State of the Union address, 29 January 2002. <http://archives.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/01/29/bush.speech.txt/>

Projev Paula Wolfowitz na Konferenci o bezpečnosti v Mnichově 2. února 2002. http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?menu_2002=&menu_konferenzen=&sprache=en&id=69&

Press Conference by Prime Minister Tony Blair and President George Bush, 6 April 2002. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1711.asp>

Tony Blair: *Speech to TUC conference*, Blackpool, 10th September 2002. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1725.asp>

Jack Straw: *The future of foreign policy*, London, 13th November 2002.

Tony Blair: *Prime Minister's statement to Parliament following his meeting with President Bush*, London, 3rd February 2003. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1770.asp>

Joint press conference: PM Tony Blair and German Chancellor Gerhard Schroeder, 16 April 2003. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page3505.asp>

Tony Blair: *Speech on Europe*, Warsaw, 30th May 2003. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page3787.asp>

Press Conference: PM, German Chancellor and French President in Berlin, 20 September 2003. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page4508.asp>

Doorstep interview by the Prime Minister on the European Union Constitution, 17 October 2003. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page4673.asp>

Tony Blair: *Prime Minister warns of continuing global terror threat*, 5th March 2004. <http://www.pm.gov.uk/output/Page5461.asp>

Jack Straw: *Europe must come together to defeat terrorism*, Copenhagen, 23rd March 2004.

Douglas Alexander: *Britain's place in today's European Union*, London, 20th May 2005.

Tony Blair: *Speech on the future of Europe*, Oxford, 2nd February 2006. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page9003.asp>

Tony Blair: "*Clash about civilisations*" speech, London, 21st March 2006. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page9224.asp>

Tony Blair: "*Global alliance for global values*" speech, The Parliament of Australia, 27th March 2006. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page9245.asp>

Tony Blair: "*PM's foreign policy speech – third in a series of three*", Georgetown University, 26th May 2006. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page9549.asp>

Tony Blair: *Our Nation's Future – Defence*, Plymouth, 12th January 2007. <http://www.number-10.gov.uk/output/Page10735.asp>

Geoff Hoon: *Speech on Global Partnership Report*, Chatham House, London, 15th January 2007.

Jiné

Labour Party Manifesto 1997, <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1997/1997-labour-manifesto.shtml>

The National Security Strategy of the United States of America, September 2002. <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>

SBÍRKY DOKUMENTŮ

Maartje Rutten (Ed): *From Saint-Malo to Nice: European Defence-Core documents*, Chaillot Paper 47, Institute for Security Studies, WEU, Paris, 2001.

Maartje Rutten (Ed): *From Nice to Laeken. European Defence-Core documents 2*, Chaillot Paper 51, Institute for Security Studies, WEU, Paris, 2002.

Jean-Yves Haine (Ed): *From Laeken to Copenhagen. European Defence-Core documents 2*, Chaillot Paper 57, Institute for Security Studies, WEU, Paris, 2003.

MEMOÁR

MEYER, Christopher: *DC Confidential*, Orion Books Ltd, London, 2005.

INTERVIEW

Interview 7.12.2006, Henry Plater-Zyberg, Senior analyst at UK Defence Academy.

DISKUZE

Diskuze na téma Mezinárodní role Evropské unie, Univerzita Karlova v Praze, 16. dubna 2007. (příspěvky Nicolle Gnesotto)

KNIHY

ANDREWS, David M. (Ed.): *The Atlantic alliance under stress : US-european relations after Iraq*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

ASH, Timothy Garton: *Svobodný svět, Amerika, Evropa a budoucnost Západu*, Paseka, Praha – Litomyšl, 2006.

BADSEY, Stephen, LATAWSKI, Paul(Eds): *Britain, NATO and the lessons of the Balkan conflicts 1991-1999*, Frank Cass, London, 2004.

BALE, Tim: *European Politics*, Palgrave Macmillan, 2005.

BAKER, D. (Ed.): *Britain for and Against Europe: British Politics and the Question of European Integration*, Oxford University, Oxford, 1998.

BUZAN, Barry, WAEVER, Ole: *Regions and Powers, The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

BUZAN, Barry, WAEVER, Ole, DE WILDE, Jaap: *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu*, Centrum strategických studií, Barrister & Principal, Brno, 2005.

CROFT, Stuart, DORMAN, Andrew, REES, Wyn, UTTLEY, Matthew: *Britain and Defence 1945-2000 : A Policy Re-evaluation*, Pearson Education, Harlow, 2001.

GIDDENS, Anthony: *The Third Way*, Polity Press, Oxford, 1998.

HOWORTH, Jolyon, KEELER, John T.S. (Eds): *Defending Europe: the EU, NATO and the quest for European autonomy*, Palgrave Macmillan, New York, 2003.

KAGAN, Robert: *Labyrint síly a ráj slabosti: Amerika, Evropa a nový řád světa*, Lidové noviny, Praha, 2003.

KAMPFNER, John: *Blair's Wars*, Free Press, London, 2003.

- LANSFORD, T., TASHEV, B. (Ed.): *Old Europe, New Europe and the US : Renegotiating Transatlantic Security in the Post 9/11 Era*, Aldershot, Ashgate, 2005.
- LITTLE, Richard, WICKHAM-JONES, Mark (eds.): *New Labour's foreign policy. A new moral crusade?*, Manchester University Press, Manchester, 2000.
- LONGHURST, Kerry, ZABOROWSKI, Marcin (Eds): *Old Europe, New Europe and the Transatlantic Security Agenda*, Routledge, London, 2005.
- ROVNÁ, Lenka: *Kdo vládne Británii?*, Sociologické nakladatelství Slon, Praha, 2004.
- SELDON, A., KAVANAGH, D. (Eds): *The Blair effect 2001-5*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
- SELDON, A., KAVANAGH, D.: *The powers behind the prime minister: the hidden influence of number ten*, HarperCollins, London, 2000.
- SHAWCROSS, William: *Allies : The U. S., Britain, Europe, and the War in Iraq*, Public Affairs, New York, 2004.
- SLOAN, Stanley R.: *NATO, the European Union, and the Atlantic Community: the Ttransatlantic Bargain Reconsidered*, Rowman & Littlefield Publishers, New York, 2003.
- SMITH, Martin A., TIMMINS, Graham (Eds.): *Uncertain Europe: Building a new European security order?*, Routledge, London, 2001.

STUDIE

- BALABÁN, Miloš: *Analýza prognóz vývoje bezpečnostní situace ve světě do r.2020*, SBP CESES FSV UK, 2005.
- BEARNE, Susanna, OLIKER, Olga, O'BRIEN, Kevin A., RATHMELL, Andrew: *National Security Decision-making Structures and Security Sector Reform*, RAND Corporation, 2005.
- BOWERS, Paul, YOUNGS, Tim, TAYLOR, Claire, YOUNG, Ross, RICHARDS, Patsy, EDMONDS, Tim, CARRON, James: *Iraq: developments since UN Security Council Resolution 1441*, House of Commons Library, Research Paper 03/22, 13 March 2003. <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2003/rp03-022.pdf>
- BLACK, Jeremy: *Blair, Britain, Europe and International Relations*, Foreign Policy Research Institute, Philadelphia, 2002.
- CORNISH, P: *EU and NATO: Co-operation or Competition?*, EP Briefing Paper, Directorate-General for External Policies of the Union, Policy Department, September 2006.

CORNISH, Paul: *The UK contribution to the G8 Global Partnership against the spread of weapons and materials of mass destruction*, 2002-06, An International Security Programme Report, Chatham House, The Royal Institute for International Affairs, January 2007.

EICHLER, Jan: *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21.století*, Ministerstvo obrany ČR, Avis, 2006.

EVERTS, Steven: *Unilateral America, Lightweight Europe?, Managing divergence in transatlantic foreign policy*, Centre for European Reform, Feb 2001.

GRANT, Charles: *Can Britain lead in Europe?*, CER, London, 1998.
http://www.cer.org.uk/pdf/p092_britain_europe.pdf

GRANT, C., *Intimate relations. Can Britain play a leading role in European defence – and keep its special links to US intelligence?*, CER working paper 5, duben 2000.

HALE, David: *Great Britain, The reluctant European*, In: Tiersky, Ronald (ed.): *Europe Today*, National Politics, European Integration and European Security, Rowman & Littlefield Publishers, Oxford, 1999.

House of Commons Library: *Iraq: the debate on policy options*, Research Paper 02/53, 20 September 2002.

House of Commons Library: *The Treaty Establishing a Constitution for Europe: Part I*, Research Paper 04/66, 6 September 2004.
<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2004/rp04-066.pdf>

HOWORTH, J.: *European integration and defence: the ultimate challenge?*, Chaillot Paper 43, Institute for Security Studies, WEU, Paris, Nov 2000.

HUNTER, Robert E.: *The European Security and Defence Policy: NATO's companion or competitor?*, Rand, Santa Monica, 2002.

CHAO, P., NIBLETT, R.: *Trusted Partners: Sharing Technology within the U.S.-UK Security Relationship*, CSIS working paper, May 26, 2006.

KHOL, Radek a kol: *Evropská bezpečnostní a obranná politika : Národní perspektivy, Ústav mezinárodních vztahů*, Praha, 2002.

LAURENCE, M., GARNETT, J.: *British Foreign Policy, Challenges and Choices for the Twenty-first Century*, Chatham House Papers, Royal Institute of International Affairs, 1997.

LINDLEY-FRENCH, Julian: *Terms of engagement. The paradox of American power and the transatlantic dilemma post-11 September*, Chaillot Papers No. 52, Paris, May 2002.
<http://www.iss-eu.org/chaillot/chai52e.pdf>

LINDLEY-FRENCH, Julian: *A Chronology of European Security and Defence 1945-2005*, Geneva Centre for Security Policy, Geneva, 2005.

OAKES, M.: *European Defence: From Pörttschach to Helsinki*, House of Commons Library, Research Paper 00/20, 21 February 2000.

<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2000/rp00-020.pdf>

OAKES, M.: *European Security and Defence Policy: Nice and beyond*, House of Commons Library, Research Paper 01/50, May 2001.

<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2001/rp01-050.pdf>

SLOAN, Stanley R.: *The United States and European Defence*, Chaillot Paper 39, Institute for Security Studies, WEU, Paris, April 2000.

TAYLOR, Claire, YOUNGS, Tim: *The Conflict in Iraq*, House of Commons Library, Research Paper 03/50, 23 May 2003.

<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2003/rp03-050.pdf>

YOUNGS, Tim, BOWERS, Paul: *Iraq and UN Security Council Resolution 1441*, House of Commons Library, Research Paper 02/64, 21 November 2002.

<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2002/rp02-064.pdf>

VAN HEUVEN, M., TREVERTON, G.F.: *Europe and America, How Will the United States Adjust to the New Partnership?*, Issue Paper, National Defense Research Institute, 1998.

VÁŠKA, Jan: *Británie a Evropská bezpečnostní a obranná politika*, FSV UK, Praha, 2002.

WHITMAN, Richard G.: *Amsterdam's unfinished business? - The Blair government's initiative and the future of the Western European Union*, WEU-ISS Occasional Papers No.7, January 1999. <http://www.iss-eu.org/occasion/occ07.pdf>

WOHLFORTH, William C.: *The transatlantic dimension*, In: DANNREUTHER, Roland (Ed.): *European Union Foreign and Security Policy*, Routledge, 2004.

ZABOROWSKI, M. (ed.), *Friends again? EU-US relations after the crisis*, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2006.

ODBORNÉ ČLÁNKY

ASH, Timothy Garton: *Why Britain is in Europe*, The Ben Pimlott Memorial Lecture, Twentieth Century British History, Vol.17, No.4, 2006, str.451-463.

ASMUS, R. D.: *Rebuilding the Atlantic Alliance*, Foreign Affairs, Vol.82, Iss.5, New York, Sep/Oct 2003, p.20.

BLAIR, Alasdair: *Bringing the gap: the UK between the US and the EU*, The European Consortium for Political Research, European Political Science, Vol.2, No.1, Autumn 2002.

- CLARKE, M.: *French and British security: mirror images in a globalized world*, International Affairs, Vol.76, No.4, 2000, str.725-739.
- CORNISH, Paul, EDWARDS, Geoffrey: *The strategic culture of the European Union: a progress report*, International Affairs, Vol.81, No.4, 2005, p.801-820.
- CROFT, S., HOWORTH, J., TERRIFF, T., WEBBER, M.: *NATO's triple challenge*, International Affairs, Vol.76, No.3, 2000, p. 495-518.
- DOVER, R.: *The Prime Minister and the Core Executive: A Liberal Intergovernmentalist Reading of UK Defence Policy Formulation 1997-2000*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.7, 2005, str.508-525.
- DUKE, Simon: *CESDP and the EU Response to 11 September: Identifying the Weakest Link*, European Foreign Affairs Review 7, 2002, str.153-169.
- DUMBRELL, John: *Working with Allies: The United States, the United Kingdom, and the War on Terror*, Politics & Policy, Vol.34, No.2, 2006, str.452-472.
- DUNNE, Tim: *When the shooting starts: Atlanticism in British security strategy*, International Affairs, Vol. 80, Iss. 5, 2004, str.893-909.
- HAY, W.A.: *America, Europe, and Russia: Bush's Search for Common Ground*, Foreign Policy Research Institute, Vol.3, No.7, Philadelphia, June 2002.
- HAY, W.A.: *A Preliminary Reckoning: Prospects for U.S.-European Relations After Iraq*, Foreign Policy Research Institute, Vol.4, No.1, Philadelphia, April 2003.
- HEFFERNAN, Richard: *Prime ministerial predominance? Core executive politics in the UK*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.5, No.3, 2003, str.347-372.
- HEFFERNAN, Richard: *Exploring (and Explaining) the British Prime Minister*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.7, 2005, str.605-620.
- HOGGETT, P.: *Iraq: Blair's Mission Impossible*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.7, 2005, str. 418-428.
- HOWORTH, Jolyon: *Britain, NATO and CESDP: Fixed Strategy, Changing Tactics*, European Foreign Affairs Review, Autumn 2000, str.377-396.
- HOWORTH, Jolyon: *Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy*, West European Politics, Vol.27, No.2, March 2004, str.211-234.
- HOWORTH, Jolyon: *The Euro-Atlantic security dilemma: France, Britain, and the ESDP*, Journal of Transatlantic Studies, 3 (1) 2005, str.39-54.

HOWORTH, Jolyon: *A work in progress*, Harvard International Review, Vol.27, Iss.4, Cambridge, Winter 2006, str.84.

KARÁSEK, T.: *Budoucnost transatlantických bezpečnostních vztahů: čtyři scénáře*, Mezinárodní vztahy, Roč. 39, 2/2004, str.20-35.

KAY, Sean: *What Went Wrong with NATO?*, Cambridge Review of International Affairs, Vol.18, No.1, April 2005, p.69-83.

KHOL, R.: *Národní bezpečnostní strategie USA*, Mezinárodní vztahy, Roč.40, 1/2005, str.71-85.

KENNEDY, C., BOUTON, M. M.: *The real trans-Atlantic gap*, Foreign Policy, Iss. 133, Washington, Nov/Dec 2002, p.66-75.

KIMBALL, W.: *Dangerously Contagious? The Anglo-American Special Relationship*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.7, 2005, p.437-441.

LINDLEY-FRENCH, Julian: *Fighting Europe's wars the British way: The European politics of British defence doctrine*, RUSI Journal, Vol.147, Iss.2, April 2002, str.73.

LINDLEY-FRENCH, Julian: *Common Interests and National Interests: Bridging the Values/Interest Gap*, American Foreign Policy Interests, Vol.25, Iss.1, February 2003, str.13-18.

LINDLEY-FRENCH, Julian: *The U.S. risks losing Britain*, International Herald Tribune, 29th March 2003.

MALICI, A.: *Discord and Collaboration between Allies, Managing external threats and internal cohesion in Franco-British relations during the 9/11 era*, Journal of Conflict Resolution, Vol.49 No.1, February 2005, ABI/INFORM Global, str.90-119.

McALLISTER, J.F.O.: *Drifting Apart*, The International, Atlantic ed., Vol.168, Iss.16, New York, Oct 9, 2006, p.52.

McLEAN, Craig, PATTERSON, Alan: *A Precautionary Approach to Foreign Policy? A Preliminary Analysis of Tony Blair's Speeches on Iraq*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.8, 2006, str.351-367.

MISKIMMON, Alister: *Continuity in the Face of Upheaval-British Strategic Culture and the Impact of the Blair Government*, European Security, Vol.13, Issue 3, 2004.

MURPHY, A.B.: *The Changing Face of US-Europe Relations: Geopolitical Causes and Possible Consequences*, GeoJournal, 1st November 2006, p.285-293.

O'DONNELL, Clara Marina, WHITMAN, Richard M.: *European policy under Gordon Brown: perspectives on a future prime minister*, International Affairs, Vol.83, Iss.1, 253-272.

O'MALLEY, Eoin: *Setting Choices, Controlling Outcomes: The operation of Prime Ministerial Influence and The UK's Decision to Invade Iraq*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.9, 2007, str.1-19.

PATTEN, Ch., PERLE, R.: *Vztahy mezi Evropou a Spojenými státy*, Střední Evropa : Revue pro středoevropskou kulturu a politiku, Roč. 19, č. 118, 2003, s. 25-39.

RAUS, D.: *Britsko-americká osa spolupráce*, Mezinárodní politika, Roč.29, 7/2005.

ROSAMOND, Ben, WINCOTT, Daniel: *Constitutionalism, European Integration and British Political Economy*, British Journal of Politics and International Relations, Vol. 8, 2006, str.1-14.

SHERRINGTON, Philippa: *Confronting Europe: UK Political Parties and the EU 2000-2005*, British Journal of Politics and International Relations, Vol.8, 2006, str.69-78.

SCHMIDT, V.A.: *Adapting to Europe: Is it Harder for Britain?*, British Journal of Politics and International Relations, Vol. 8, 2006, str.15-33.

SMITH, Julie: *A missed opportunity? New Labour's European policy 1997-2005*, International Affairs, Vol.81, No.4, 2005.

SMITH, Mark: *Britain: Balancing 'Instinctive Atlanticism'*, Contemporary Security Policy, Vol.26, No.3, December 2005, str.447-469.

ŠEDIVÝ, Jiří, ZABOROWSKI, Marcin: *Old Europe, New Europe and Transatlantic Relations*, European Security, Vol.13, Issue 3, 2004.

ŠEDIVÝ, Jiří: *Střet identit? USA a Evropa po 11.září*, Mezinárodní vztahy, 4/2002.

WHEELER, N.J., DUNNE, T.: *Good international citizenship: a third way for British foreign policy*, International Affairs, Vol.74, No.4, 1998, str.847-870.

WHITMAN, R.G.: *NATO, the EU and ESDP: An Emerging Division of Labour?*, Contemporary Security Policy, Vol.25, No.3, December 2004, str.430-451.

ČLÁNKY Z DENNÍHO TISKU

ALBRIGHT, Madeliene K.: *The Right Balance Will Secure NATO's Future*, Financial Times, 7th December 1998.

BERGSTEN, F., KOCH-WESER, C.: *Restoring the transatlantic alliance*, Financial Times, London, Oct 6, 2003, str.19.

COLOMBANI, Jean-Marie: *We Are All Americans*, Le Monde (liberal), Paris, Sept. 12, 2001. http://www.worldpress.org/1101we_are_all_americans.htm

COWELL, A., CLOUD, D.S., COOPER, H.: *Britain to Trim Iraq Force by 1,600 in Coming Months*, New York Times, East Coast Edition, New York, Feb 22, 2007, str.A.8.

D'ANCONA, M.: *A 'Special' Relationship*, Wall Street Journal, Eastern Edition, New York, Aug 19, 2006, str.A.10.

CHAMPION, M., KEMPE, F., THUROW, R.: *Blair Praises Bush's Efforts to Promote Democracy*, Wall Street Journal, Eastern Edition, New York, Jan 27, 2005, str.A.10.

JOYCE, Mark: *Brown hints at a shift in the 'special relationship'*, International Herald Tribune, London, 25th January 2007.

MARSDEN, Chris: *Washington warns EU over NATO unity*, 23 October 2003.
<http://www.wsws.org/articles/2003/oct2003/nato-o23.shtml>

MAYER, Catherine: *Gordon Brown: The TIME Interview*, 10 May 2007.
<http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1619197-2,00.html>

PATTEN, Chris: *Blair has one last chance to defy Bush*, Financial Times, London, Jan 10, 2007. str.17.

RICE-OXLEY, M.: *Britain's Gordon Brown: a change in tone for US*, The Christian Science Monitor, Boston, Mass., Mar 5, 2007, str.6.

US sneers at 'chocolate makers', News 24, 2 September 2003.
http://www.news24.com/News24/World/News/0,,2-10-1462_1410833,00.html

International Herald Tribune: *Britain to send 1,400 extra troops to Afghanistan, defense secretary says*, 26 February 2007.

<http://www.iht.com/articles/ap/2007/02/27/europe/EU-GEN-Britain-Afghanistan-Troops.php>

INTERNET

<http://www.nato.int>

<http://ec.europa.eu>

<http://news.bbc.co.uk>

<http://www.iss-eu.org>

<http://www.whitehouse.gov>

<http://www.number-10.gov.uk>

<http://www.defenceacademy.ac.uk/>

<http://www.parliament.uk/commons/lib/>

<http://www.takebackthedia.com/newspro/arc11.html>

http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.asp?y=na_zpravy/mise_isaf.htm